

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Svend Aage Nielsen

**Bidrag til
Vedersø sogns
historie**

Indhold	
Aabjerg	s. 03
Møllen og Møllegården	s. 21
Fattighuset	s. 26
Hedehuset	s. 29
Neder Dybkjær	s. 31
Tarpgaard	s. 33
Vedersø Kjærgaard	s. 38
Øgaard	s. 42
Vedersø Klit	s. 44
Virksomheder i Vedersø i ”gamle dage”	s. 49
Degne, skoler og lærere	s. 56
Skæbner fra en gård i Vedersø Kirkeby	s. 77
Andre personer fra sognet	s. 81
Efterskrift	s. 102

Aabjerg

Gl. Aabjerg og Kellingbjerg

I middelalderen var der to hovedgårde i Vedersø, Aabjerg og Kellingbjerg. Gl. Aabjerg formodes at have ligget ved det lille bakkedrag vest for Nørresø, hvor Vedersø Gl. Præstegård nu ligger; her er fundet munkestensbrokker i jorden. Kellingbjerg lå øst for Nørresø, hvor der endnu findes en banke med samme navn.

Kendskabet til de to herregårde skyldes hovedsagelig, at de er nævnt i forbindelse med deres adelige ejere. Gl. Aabjerg var i 1300-tallet ejet af ridderen Lave Høg, der i 1350 pådrog sig kirkens vrede, fordi han sammen med broderen Bo Høg og slægtningen Esger Christiansen i Stadil havde tilranet sig noget, der tilhørte kirkerne i Stadil og Hee sogne. Kirkens straf var bandlysning: ”da Lago Røth, Ridder, har røvet Ribe Kirkes Gods, Kvæg, Korn og Løsøre, til vold og fordærv for Kirkens Frihed, er han kommen under Bands Straf”.

Gl. Aabjergs ejere:

(1350) Lave Rød
 (13??) Bo Høg, hans bror
 (1484) Erik Juel
 1489-96 Niels Juel
 (1511) Else Mogensdatter Glob, enke
 (1539) Enevold Juel, deres søn
 1543-68 Niels Juel, hans søn
 (1607) Herman Juel, hans søn
 (1612) Christen Juel, hans søn, ugift
 (1626) Jens Juel, hans bror

Kellingbjergs ejere:

(1477) Nis Jepsen
 (1490) Inge T. Viffert, Otto Stampes enke
 (1493ff.) Mogens Stampe, deres søn
 (1544-52) Niels Krag, g.m. Else Stampe, datter
 (1557-84) Mogens Krag, deres søn
 (1585-1604) Erik Krag, hans bror, gift med
 Anne Juel fra Aabjerg
 (1606-16) Niels Krag, deres søn
 (1626) Jens Juel

Ny Aabjerg

Den fælles ejer af de 2 hovedgårde, Jens Juel (1580-1634), var en mægtig mand. Han var blevet rentemester 1609, rigsråd 1616, lensmand på Akershus og statholder i Norge 1618, udnævnt til rigsadmiral 1629, men takkede nej og blev i stedet lensmand på Aalborghus, som 1631 ombyttedes med Bøvling. Jens Juel arvede 1599 efter sin farbror Ove Juel gården Keldgård (Nørre hrd.), som han normalt skrev sig til. Blev desuden ejer af Brusgård (Galten hrd.), Nørre Vosborg (Ulfborg hrd.), Udstrup (sst.) og altså Aabjerg og Kellingbjerg. En væsentlig del af dette jordegods var erhvervet i de sidste givtige år som statholder. 1625 takseredes han til 951 tdr. hartkorn, mens enken Ide Lange 1638 takseredes til 1494 tdr. hvori ikke er inkluderet Keldgård med tilliggende, som datteren Christence havde arvet. Hvor stort jordegods han ejede i Norge er ikke opgjort.

Det er altså ret tvivlsomt, at han nogensinde har boet i Vedersø, men det var trods alt ham, der besluttede i 1626 at mageskifte en del af ”sin forrige hovedgård” Gl. Aabjerg til Kronen for Vedersø præstegård mm. Heraf opstod Ny Aabjerg, som blev placeret NNØ for Vedersø Kirke, og

hvis væsentligste bestanddel sandsynligvis var Kellingbjerg. Herefter var der kun en hovedgård i Vedersø, Aabjerg.

Aabjergs ejere efter Jens Juel

Efter Jens Juels død i 1634 overgik ejerskabet til hans enke Ide Lange (1584-1649), derefter til deres 2 svigersønner, Jørgen Rosenkrantz (1607-75) til Kjeldgård, gift med Christence Juel (1612-80), og Erik Quitzow (1616-78) til Sandager, gift med Susanne Juel (16??-1685). Erik Qvitzow var eneejer fra 1662 og solgte 1669 Aabjerg (72 tdr. hartkorn) til Henrik Rüse (1624-79), til Rysensteen hvis svigersøn Christian Juel (1651-90) til Rysensteen overtog den i 1679. Allerede i 1682 videresolgte han til Baltzar Gebhardt von Oblitz (1640-1707) til Rammegaard. Efter dennes død ejede enken Ide Juel halvdelen, og svigersønnen Christen de Linde (1664-1723) til Handbjerg Hovgaard, gift med Ellen Marie von Oblitz (1680-1723), ejede den anden halvdel, der efter deres død overgik til sønnerne C.O. Linde og Christen Linde (1697-1743). Christen Linde købte i 1723 enken Ide Juels halvpart og i 1725 broderens fjerdepart, så han fra dette år var eneejer af Aabjerg. Af alle disse ejere var det vist kun von Oblitz og Christen Linde, der boede på Aabjerg. B.G. von Oblitz døde på Aabjerg i 1707 og blev begravet i kirken. Muligvis blev enken Ide Juel boende her, til Christen Linde købte hende ud i 1723.

Christen Linde

Om Christen Linde hedder det sig, at han var streng mod sine bønder, brutal og voldsom. ”En dag fik to bønder bud om at møde på Aabjerg, og de turde ikke udeblive. Da de kom til Aabjerg, kaldte Linde først den ene ind på sit værelse og gennempryglede ham således, at han kom ganske blodig ud og kort efter døde. Nu kom turen til den anden mand, som kaptajnen også befalede at komme indenfor. Men bonden svarede bestemt: ”Nej, her står jeg, og jeg går ikke af stedet, og dette siger jeg Dem, at såfremt De rører mig med en finger eller krummer et hår på mit hoved, da skal jeg gennemprygle Deres adelige krop således, at De sent skal forvinde det”. Da Linde hørte denne mandige tale, nedstemte han sin bydende tone og lod manden i fred, ja roste ham for hans udviste mod og sagde: ”Det kan jeg forstå, du er en mand med hjertet på rette sted. Tør du således svare din herre, da er jeg sikker på, at du heller ikke har frygt for dine ligemænd, og således ville jeg gerne mine bønder skulle være.” Det hedder sig også, at når han sendte sine mænd ud i et hoværinde, gav han dem pålæg om, at de ikke skulle lade sig overvinde i noget slagsmål uden at gøre gengæld. Han skulle nok forsvare dem, selv om de i kampens hede kom til at skamlå et andet menneske.”³

At han var en rå og brutal mand, er der ingen tvivl om, men han var også en driftig godsejer, der fik samlet så meget bøndergods, at Aabjerg på hans tid blev en komplet herregård. Efter hans død fortsatte enken Birgitte Kaas styret til sin død i 1754. De blev begge begravet i Vedersø kirke og fik nogle pompøse inskriptioner på kisterne:

“Herunder hviler den højædle og velbaarne Mand Salig Christen Linde, Herre til Aaberg, fød paa hans fædrene gaard Handbierghougaard d. 29. Sept. 1697. Hans Fader var Høyædle og velbaarne Salig Christen Linde til Volstrup, Handbierghougaard og Aaberg, hans Moder Høyædle og Velbaarne Frue Ellen Marie von Oblitz. Hans unge Aar tilbragte han ved Studeringer, gjorde og nogle Udenlandske Reyser ved adskillige af de største og bedste Hoffer i Europa. Der han saaledes

havde fuldført sin Reyse, blev han Herre af Aaberg og det underliggende. Kom saa i Ægteskab 1724 d. 23. Sept. med den Høyædle og Velbaarne Hr. Jørgen Grubbe Kaas til Ryberg og Deiberglund, forhen Kgl. Maits. Amtmand over Lundenis og Bøufling Amter, og Høyædle og Velbaarne Frue Birgitte Sophie Sehesteds Datter, levede med hende meget huld og Kiærlig i 18 Aar, 6 Md., 2 Dage. Hand døde og forlod Verden saligen paa Aaberg 1743 d. 6. Marts udi sin Alders 45 Aar 5 Mdr. 2 Uger 2 Dage. Det som saas i Vanære det staar op i Herlighed. 1. Cor. 15 Cap. V 4.”⁴

"Herunder hviler den Høyædle og Velbaarne Frue Birgithe Kaas, fød paa hendes Fædrenegaard Hostrupgaard d 9. Marts 1679. Hendes Fader var høyædle og Velbaarne nu salige Jørgen Gubbe Kaas, fordem Herre til Ryberg, Deiberglund og Olufgaard, Kgl. Maits. bestaltede Amtmand over Lundenis og Bøufling Amter, hendes Moder var høyædle og Velbaarne Frue, Birgithe Sophie Sested, kom saa i Egteskab 1724 d 23 Sept. med den Høyædle og Velbaarne Herre Christen Linde, fordem herre til Aaberg, som var Høyædle og Velbaarne Sl. Hr. Christen Linde Herre til Volstrup Handberghaugaard og Aaberg, og Høyædle og Welb. Frue Ellen Marie von Oblitz deres Søn. Levede med ham huld og kiærlig 18 Aar 6 Md. 2 Dage, sad i Enkestand paa hendes Gaard Aaberg 11 Aar 3 Uger 4 Dage, døde saligen i Herren 1754 d. 28 Nov. i sin Alders 75 Aar 9 Md. 2 Uger 6 Dage.”⁴

Kaas og Halchus de Hoffmann

Da Christen Linde og Birgitte Kaas ikke havde børn, havde hun testamenteret Aabjerg til sin brorsøn Hans Kaas (1720-84). Han havde gården i 14 år, inden han i 1768 solgte den for 27.000 rdl. Den var da på 49½ tdr. hartkorn, og der var 203 tdr. hartkorn bøndergods. Hvor meget han opholdt sig på Aabjerg er uvist, men efter salget boede han i Viborg til sin død. Hans kiste skulle være nedsat i Vedersø kirke, ”hvor hans 32 aner var at se”.⁵

Den nye ejer var Ernst Halchus (1743-1806), gift med Karen Elisabeth de Hoffmann (1747-1821). Han blev i 1780 optaget i adelsstanden og kaldte sig Halchus de Hoffmann, og i hans tid blev Aabjerg kulisse for en romantisk bortførelseshistorie.

En forårsdag ankom den unge Elisabeth Halchus de Hoffmann (1765-1843) til Aabjerg. Hun var Ernst Halchus' niece, og ved hendes forældres død, blev hun hendes formynder. Hun var således ikke kun en ung ugift adelsfrøken. Hun var også arving til 30.000 rigsdaler.

Ikke underligt, at adskillige af egnens ugifte godsejere, og hvem der ellers hørte til i det bedre selskab, pludselig fattede interesse for Vedersø og fandt gentagne påskud til at aflægge Aabjerg et besøg. Ernst Halchus har sandsynligvis haft sine egne planer, hvad angår giftermål for den unge Elisabeth. I hvert fald vogtede han nidkært over hende.

Tre friere – mere eventyrligt kunne det næppe være – meldte sig på Aabjerg. Jens Tang fra Udstrup, Søren Tang fra Timgaard og kammerråd Mathias Richter fra Voldbjerg, men alle tre blev afvist af den strenge formynder.

Men hjertet har sine grunde. I al ubemærkethed havde den 20-årige Elisabeth givet sit ja til den 35-årige Mathias Richter (1750-1826).

En vinterlig morgen i 1785, da kammerpigen på Aabjerg ville kalde på jomfru Elisabeth, var denne ikke i sit kammer. Vinduet stod åbent, og gardinerne blafrede i den kølige morgenvind. Og udenfor, neden for vinduet, sås tydelige spor i sneen, spor, der fjernede sig fra Aabjerg.

Stor opstandelse!

Ernst Halchus rasede og sendte straks tre ryttere af sted, en til Udstrup, en til Timgaard og en til Voldbjerg. De to første kom tilbage med uforrettet sag, men ud på eftermiddagen kom den tredje rytter tilbage fra Voldbjerg og kunne berette, at den unge adelsfrøken ikke længere hed frøken Elisabeth de Hoffmann, men fru Elisabeth Richter.

Mathias Richter havde i nattens mulm og mørke bortført den unge adelsfrøken. Sammen var de flygtet ud i natten, var ankommet til Hee ved daggry og her blevet viet og erklæret for rette ægtefolk at være. Kirkebogen meddeler, at det skete den 7. april 1785.

De levede herefter muligvis lykkeligt til deres dages ende, men ikke på den sædvanlige måde. Efter at have afhændet Voldbjerg i 1792 flyttede de til Ørslevkloster mellem Skive og Viborg. Her indledte Mathias Richter et forhold til husjomfruen Nicoline Brandt, han fik herefter børn både med hende og med hustruen. Efter hans død afhændede Elisabeth Ørslevkloster og flyttede sammen med Nicoline Brandt ind i et hus, hvor de to ”enker” efter Mathias Richter henlevede deres sidste år i fred og fordragelighed.⁶

Tilbage på Aabjerg sad Ernst Halchus og kunne ikke gøre noget, andet end leve videre som herremand på Aabjerg. Efter 30 år som ejer solgte han den i 1798 til herredsfoged C. Møller, Højris, forvalter Henning G. Lassen og fuldmægtig Lars Lassen. Dermed var det slut med adelige ejere på Aabjerg. Familien Halchus de Hoffmann flyttede som deres forgængere på herregården til Viborg.

Sagn om Aabjerg

Den hule sten på Vedersø kirkegård

I det nordvestlige hjørne af Vedersø kirkegård ligger en sten – en marksten med en tragtformet fordybning. Det forunderlige ved denne sten er, at der altid står vand i hulningen.

Sagnet beretter, at der engang var en ung jomfru på Aabjerg som i dølgsmål nedkom med et kærlighedsbarn. Imidlertid døde barnet. Snakken i sognet gik nu på, at pigen selv kunne have ombragt barnet. Hun blev ført til retten og dømt til døden. Før hun knælede ned for bødlen, sagde hun til folkeskaren: ”Jeg er uskyldig - himlen er mit vidne – og som et bevis på min uskyld skal den hule sten i Aabjergs have aldrig nogensinde blive tør”. Derefter faldt hendes hoved for øksen, hendes krop blev begravet ved tingstedet, og hovedet sat på en stage.

Nogle år efter – en megen tør sommer – opdagede havemanden, at der på trods af tørken stadig stod vand i den hule sten. Man blev klar over, at pigen havde lidt uret. Hendes krop blev gravet op og begravet på kirkegården, hvor hendes døde barn lå. Den hule sten blev ført op på kirkegården og lagt som gravsten over mor og barn.

Og stadig stod der vand i stenen – år efter år. Det var et kraftfuldt vidnesbyrd: en sten med vedvarende vand. Derfor begyndte ”kloge” koner at bruge stenens kraftfulde vand som helbredende ”medicin”. Især blev vandet kendt for at være god til at fjerne vorter.

Da mange tider var gået, og dette ikke længere var nyt for folk, levede der en meget gerrig herremand på Aabjerg. Han lod stenen hente hjem for at bruge den til hundetrug, men hunden holdt sådan en larm den nat, at folk ikke kunne sove, og om morgenen fandtes den død i lænken. De fik en anden hund, men den gik det ikke bedre, og nu lod manden stenen føre op til kirkegården igen. Nu kan man nok somme tider finde stenen tør, og det kommer deraf, siger folk, at den ikke blev sat over hendes hoved igen.

Denne historie findes i flere variationer. Nogle går på, at stenen var sat over to præstedøtre, der døde meget pludselig, faderen var derfor bange for, at de ikke havde fået tid til at vende deres tanker til Vorherre. Han bad derfor om et tegn på deres salighed i form af, at hullet i stenen aldrig løb tør for vand.

Stenens brug som hundetrug findes også i en variation, hvor det var møllegården, den blev ført til.⁷

Gravhøjen ”Ammeshøj”

Herremanden til Aabjerg stod en gang på toppen af Ammeshøj og glædede sig over, hvor smukt Aabjerg lå placeret mellem frugtbare marker, grønne enge og den glitrende sø.

Da stod pludselig en lille mandsling ved siden af ham og sagde: ”Ja, det er en smuk gård du har, og jeg forstår godt, du er glad for den. Jeg er også glad for min bolig (højen), og jeg lover at beskytte din gård, hvis du lader min høj i fred. Men hvis nogen begynder at grave i højen, så lader jeg Aabjerg brænde”.

Avlsbygningerne til Aabjerg er brændt to gange – i 1864 og i 1908. Mundtlige kilder i Vedersø kan berette, at ”der vist nok” var nogen, der umiddelbart før de to brande havde gravet i højen. Så overleveringen er ikke i tvivl. Hvis der bliver gravet i højen, så brænder Aabjerg.⁸

Fæstebønderne

Aabjergs fæstegårde lå for størstepartens vedkommende i Vedersø sogn, men der var også gårde i Husby, Staby, Tim, Torsted og Hover. Da fæstegårdene var en nødvendig del af herregårdens økonomi, fordi de dels gav indtægter i form af den årlige landgilde, dels skaffede arbejdskraft til herregården i form af hoveripligten, så var det vigtigt at have alle gårdene bortfæstet, og helst til dygtige bønder. Det var ikke altid lige nemt. I 1697 mistede von Oblitz fx fæsteren Peder Jensen i Kast, der forlod sin fæstegård medtagende alt sit bohav. Tilbage var kun en hest, en ko og et får, samt lidt halm og hø. Herremanden måtte altså finde sig en ny fæster.

Endnu værre var det i Christen Lindes tid. Gang på gang berettes der om bortløbne fæstere, eller fæstere, der sættes fra deres gård. Begge dele medførte som regel processer ved herredsretten, for ifølge forordninger fra 1523 og 1558 skulle fæstebønderne have deres fæstegårde på livstid, så

længe de overholdt fæstekontraktens bestemmelser. Og fæsterne kunne heller ikke forlade gårdene, uden at have opsagt aftalen, og hvad der var endnu sværere for dem, uden at have betalt alle afgifter.

Alfred Kaae beretter om, hvordan det gik Christen Andersen i Lillegaard. Han havde fået Ole Lillegaards gård i Tarp i fæste på de vilkår, at Ole beholdt den halve gård, så længe han kunne klare den." Derefter skulle Christen Andersen tiltræde også denne part med besætning. I indfæstning havde han givet 30 daler, men han fik ikke fæstebrev med det samme. I 1726 stævnedes Christen Linde ham, fordi han havde forladt gården og givet sig til at fiske, efter at han efter eget sigende havde afsagt gården.

På tinget hævder han, at da han endelig fik fæstebrevet, var det ikke efter aftalen, idet det var påskrevet, at han skulle gøre ægt og arbejde. Han forlanger nu sine fæstepenge tilbage eller rigtigt pas, hvis sligt skulle fejle. Han ville hellere gå soldat på godset end tage mod et sted med urimeligt arbejde.

Gården var på godt 4 tdr. hartkorn, hvoraf der blev svaret 2 lispund smør, 1 ørte rug, 1 ørte byg, 1 ørte havre, 1 skovsvin, 1 fødenød og ½ skovvogn, og i fæstebrevet stod godt nok, at fæsteren har fæstet på livstid, så længe han svarer landgilde og skatter og gør hvad ægt og arbejde, der påbydes. Det er da også en temmelig ubestemt formulering af hoveripligten. Men fra godsets side hævdes, at hvad dagsgavn og anden uskift arbejde som ægt og kørsler angår, da skal han forrette det samme, som hans morbroder, den gamle Ole Lillegaard efter sit fæstebrev havde gjort. Dette fæstebrev var fra 1690.

Christen Andersen kan intet bevise om nogen aftale ved tiltrædelsen, og dommen lyder på, at da han har fået fæstebrev og har siddet på gården i 1½ år og nu uden herskabets minde har forladt den og gået på fiskeri, så ses ej rettere, end han straks igen "inden trede solemærker" bør at tiltræde gården, helst som avlingen påtrænger – og sig efterdags skikke. Gør han ej dette, har husbonden magt efter forordningen "som en ulydig tjener at forfare", hvorved hans fæstebrev bliver hjemfalden. Og skulle nogen understå sig denne fæstebonde herefter imod husbondens minde i deres tjeneste at antage, huse eller hæle, bør de efter lovlig omgænge søges og tiltales som de, der huser og hæler fredløs mand". ^{3 s.34}

I 1728 sker der det modsatte, da bliver Esper og Knud i Krog og Knud Øegaard i Husby fradømt deres fæste, fordi deres restancer efterhånden er blevet for store.

Og et par år efter kommer så atter en "rømningshistorie". Thomas Pedersen Fuglbjerg havde været landsoldat, men fæstede efter hjemsendelsen i 1729 en gård i Dyekjær under Aabjerg. Efter to år kneb det med at udrede landgilden, og påvirket af konens bror, Jens Dalsgaard, som var hvervet soldat i Aarhus, besluttede Thomas at lade sig hverve som soldat, og dermed gøre sig fri af fæstegård og gæld. En opsigelse af fæstet sendtes til Christen Linde på Aabjerg, og Thomas drog i efteråret 1731 til Aarhus for at blive soldat.

Ved juletid samme år besøgte Thomas sammen med andre dragoner sin svigerfar i Alrum i Stadil. Under dette besøg forsøgte en gruppe bevæbnede karle fra Aabjerg uden held at arrestere Thomas. Rytterne fra Aarhus var i overtal.

På den første tingdag i det nye år stod ridefogeden fra Aabjerg frem og lyste efter Thomas Fuglbjerg. Kom han ikke frivilligt tilbage, skulle der tages rømningsdom over ham. Der skulle dog efter loven lyses tre gange, men mens dette stod på var Christen Linde ikke uvirksom.

Den 21. januar 1732 satte han det afgørende angreb ind. Sammen med broderen Caspar Linde fra Staby Kjærgaard og en snes fuldt bevæbnede karle drog de sent om aftenen mod Alrum. Ved Stadil kirke lod de vogne og heste stå og begav sig til fods over isen til Alrum.

Det var midnat, da de nærmede sig gården, hvor Thomas formodedes at opholde sig. Efter at have omringet stuehuset satte overrumplingsangrebet ind. Folkene fra Aabjerg buldrede på døre og vinduer og råbte, at der skulle lukkes op. Thomas Fuglbjergs svigerfar åbnede selv for de fremmede. Christen Linde spurgte, om Thomas Fuglbjerg opholdt sig i gården. Det blev benægtet. Der blev nu tændt lys og huset gennemløst, men uden resultat – Thomas var undsluppet.

Derimod fandt man i en seng Thomas' svoger Jens Dalsgaard, som blev beordret til at stå op og trække i tøjlet. Han fik at vide, at han var arresteret, fordi han var lediggænger. Jens Dalsgaard protesterede og sagde, at han havde ritmesterens tilladelse til at besøge forældrene i Alrum, men desværre lå hans pas hos en kammerat i Hee.

Christen Linde ville ikke give tid til at passet kunne blive hentet. I stedet blev Jens ført som fange til Aabjerg, hvortil de kom ved daggry. Fangen blev jaget ind i ”en mørk hule under jorden, hvorhen straksen blev hent og til mig indbåren et jern med stang, som kaldes en springer. Den velmeldte Christen Linde selv med egen hånd først lagde på mig, nemlig om mit højre ben og skød stangen igennem. Så kom en af hans tjenere, Niels Skrædder, som gjorde resten klar og satte den anden knue om den venstre ben, skød stangen for og slog en stor taskelås derfor”. Dette fortalt med rytterens egne ord.

Her på Aabjerg sad nu den forkerte mand i fangehullet som gidsel i 29 døgn. To gange i døgnet fik han lov til at komme ud på naturens vegne under bevogtning af tre karle – ”og den ene med en ladt pistol i hånden.”

Nu havde Linde tid, til at få dom for, at Thomas Fuglbjerg var rømningsmand, der skulle betale hele processen og desuden 2 rdl. og 5 mark, som han skyldte af gården i kgl. skat.

Der var imidlertid sendt besked til Jens Dalsgaards regiment i i Aarhus, og efter at ritmesteren, havde skrevet til Aabjerg, blev Jens sluppet fri. Ritmesteren lagde sag an mod Christen Linde, men denne forstod at sløre sagen så meget, at han blot ved at betale nogle bøder reddede sig fra yderligere retsforfølgelse.^{3 s.34-40}

Det var dog ikke kun på Aabjerg, man havde problemer med rømninger. Der var over hele landet en voksende flugt fra landbruget, bl.a. p.gr. af landbrugskrise. Det medførte at stavnsbåndet blev indført i 1733. Den bandt alle mandlige bønder mellem 14 og 36, senere mellem 4 og 40 år, til at forblive under deres fødegods. Denne lov sikrede godsejerne billig arbejdskraft, om end det blev begrundet med, at det var soldaterudskrivningen, der skulle sikres.

På trods af rømninger, fradømmelser og tidernes ugunst i det hele taget, så er et antallet af gårdfæstere under Aabjerg rimelig konstant i 1700-tallet. I 1688 og 1723 er der 40, og i 1773 og 1787 er der 44.

Fæstekontrakter

For at både godsejeren og bonden kunne have noget juridisk at holde sig til i forbindelse med fæstet, blev det almindeligt i 1700-tallet med fæstebreve eller fæstekontrakter, som fra 1719 skulle indføres i godsets fæsteprotokol. En sådan er desværre ikke bevaret for Aabjergs vedkommende, men 2 fæstekontrakter kendes i afskrift.

Den ene er fra 1765 og udstedt af Hans Kaas til Christen Christensen i Øe i Husby. Han fæster Christen Christensen til en halv gård i Husby, idet dennes fader Christen Christensen stadig bebor gården. Derfor er vilkårene sådan, at han i faderens "livstid den halve del i fæste forundes og efter dennes dødelige afgang den hele sted uden videre indfæstning". Fæstet er ikke sat ind i nogen afgrænset tidsramme, men han skal have gården i fæste "så længe han årlig og i rette tid svarer alle kongelige contributioner, udreder sin landgilde og arbejdspenge, ligesom hans fader med 2 lispund smør og 6 rigsdaler og 1 mark penge til hver års martini (11. nov.) og ellers gør korn- og materialægte og henter 2 læs tørv årlig i Arberg hede". Der er altså tale om livsfæste. Af ydelser ud over landgilde nævnes kørsel med korn og andet, men ikke hvor mange gange eller hvor langt, der skal køres. Om han har skullet yde andet hovarbejde, kan heller ikke ses. Måske har han boet så langt fra Aabjerg, at egentlig hovarbejde på markerne ikke kunne komme på tale.

Den anden fæstekontrakt er fra 1774 og lyder i sin helhed:

"Jeg Ernst Halchuus, kaptain af cavalleriet, herre til Aaberg kendes og herved vitterliggør at have stedt og fæst, ligesom jeg herved steder og fæster Peder Jensen min gård i Husby sogn, Krog kaldet, som han fader Jens Simonsen ene beboer på følgende condition:

1. Svarer han af gården, som står for hartkorn 3 tønner 3 skp. 1 alb., alle nuværende eller herefterkommende ordinære og ekstraordinære skatter og påbudte af sig og sine tyende.
2. Svarer han til hver martini landgilde 8 rd. 5 mk., skriver otte rigsdaler og fem mark.
3. Forretter han rejser lige med de øvrige frie bønder i det mindste en rejse på 10 á 12 mil eller hvor jeg befaler årlig, så henter han hvert år et dygtigt læs hugne tørv i Aarberg hede med skrave vogn, og om en dags arbejde ved møllen eller sligt forlanges, skal han gøre det.
4. Hans huse skal han holde i forsvarlig stand samt dyrke og forbedre sine markjorder såvel som holde forsvarlig besætning i gården. Gården tiltræder han ej, før hans forældre den godvillig til ham vil afstå, og i så fald bliver han forbunden at give dem forsvarlig husværelse i gården med varme og lyssen samt behøvende klæder og mad, ligesom han får det. Men skulle der indfalde disputer imellem dem, da skal han årlig foruden husværelse i gården med ildebrand og lys give begge hans forældre, så længe de lever, årlig 2½ tønne rug og 1½ tønne byg, men når den ene ved døden afgår, da nyder den efterlevende 1½ tønne rug og 1 tønne byg årlig, og så længe nogen af dem er i live, nyder den eller de hver dag 4 pottes mælk, så sød som det malkes. I øvrigt haver han at rette sig efter de kongelige forordninger samt ubrødelig de anførte clausuler, alt under sit fæstes forbrudelse, og bekræfter jeg dette herved under min hånd og siegl.

Aabjerg den 12. september 1774.

E. Halcuus" 9

Umiddelbart falder det i øjnene, at Peder Jensen kaldes en fri bonde i betragtning af hans forpligtelser. Men en forskel på ham og Christen Christensen er, at Peder Jensens ydelser ud over landgilden er bestemt og begrænset til at omfatte den ene kørsel én gang om året, foruden det ene læs tørv – og så skal han ikke erlægge landgilden i naturalier, men i rede penge. Benævnelsen ”frie bønder” var almindeligt for fæstebønder, der med rede penge svarede deres landgilde, og som blot skulle foretage kørsel for godsejeren en enkelt gang om året.

Selv om de to fæstekontrakter ikke handler om Vedersø sogn, giver de nok et ganske godt billede af, hvilke betingelser, der var knyttet til overtagelse, årlig ydelse og afståelse af en fæstegård i 1700-tallet under Aabjerg i Vedersø sogn.

Hoveri

Hoveri var i 1700-tallet fæstebondens hårdeste belastning. Antallet af hovdage og mængden af hoveri i det hele taget var ikke bestemt, men stort set afhængig af herremandes forgodtbefindende. Fra midten af århundredet begyndte kornpriserne at stige. Det betød, at godsejerne mange steder intensiverede driften af hovedgårdene for at få del i de stigende priser. Og det medførte så øget hoveri for bønderne, og at de fik mindre tid til dyrkningen af deres egne fæstegårde. Denne uheldige følge generede reformatorer i regeringen. De forsøgte at skaffe et overblik over hoveriets omfang og udstedte forordningen af 6. maj 1769 og bad godsejerne om at indberette, hvor meget hoveri hver hoveribonde skulle yde. Det skulle gøres op i dage (plov dage, vogndage og gangdage – afhængig af hvilke folk og redskaber bonden skulle møde med). Der skulle desuden gøres rede for, hvilke arbejdsopgaver der skulle udføres.

For Aabjerg gods blev der i 1770 lavet et generalhoverireglement, der er en opgørelse over hovedgårdsjord og bøndergods, og hvor meget de enkelte fæstebønder ydede i landgilde og tiende (herremanden på Aabjerg ejede også Vedersø kirke). Det fremgår også hvor meget de enkelte fæstegårde udgjorde af hovpligtige ”plove”. I alt omfattede hovpligtige plove til Aabjerg 14 ploves hoveri fordelt over 39 fæstere i Vedersø. Typisk består en plovs hoveri af 3-4 bønder, der hver især var forpligtet at yde forskelligt hovarbejde. Som eksempel kan nævnes 10. hovplov i Tarp, der bestod af 3 fæstebønder. Den enes gård var på 6 tdr. hartkorn, og han skulle derfor yde halvdelen af arbejdet. I landgilde skulle han svare 2 tdr. rug og 2 lispund smør, men ingen penge. Ud over den halve plovs hoveri skulle han udrede 1½ spænddag og 1½ gangdag. Langt de fleste af Aabjergs fæstegårde skulle yde 1/3 hovplov, og deres gårde var gennemgående på 2-4 tdr. hartkorn.

I indledningen til reglementet oplyses at de hovfrie bønder, der var der ca. 30 af, betalte landgilde i form af penge, korn og smør. Desuden var de forpligtet til at foretage en årlig ægtrejse af 10-12 mils længde.¹⁰

Da indberetningerne til regeringen viste, at godsejerne ikke havde skåret ned på hoveriet, dekretede Struensee, der da var kommet til magten, i en anordning i 1771, at hoveriet skulle reguleres i forhold til hartkornet, og at der skulle gives bønderne kvittering for deres ydelser. Efter Struensees fald i 1772 blev hoveriet atter gjort ubestemt ved en forordning i 1773, blot skulle godsejerne rette sig efter enhver egne skik og brug. Der kom dog atter reformivrige folk til magten med stavnsbåndets ophævelse i 1788 som et af resultaterne. I 1791 kom så en forordning om, at hoveriet skulle fastsættes, og det blev pålagt godsejerne at indgå overenskomst med deres

fæstebønder vedrørende hoveriets omfang og art. Fra Aabjerg gods er bevaret en sådan overenskomst fra 1796.

Forening om bestemt hoveri til hovedgården Aabjerg mellem stedets ejer og dertil hoveriagtige bønder.

1. De til herregården Aabjerg hoveriagtige bønders antal er på nærværende tid 39, hvis hartkorn tilsammen beløber sig til 137 tdr. 5 skp. 1 2/3 album, hvoraf udredes 14 fulde ploves hoveri, hvori alle hver for sig ere lige deltagne.

2. Gårdens agerland indeholder ca. 202½ tdr. land, der er inddelt i 13 indtægter a ca. 15½ tdr. land, deraf skal årligen 6 drives til sæd og 7 hvile og græsses, i alle 6 sædeindtægter bliver altså for hver plov ca. 6,7 tdr. land årlig at dyrke og drive.

3. Gårdens årlige møddinger deles som sædvanlig i 14 lige dele, hvoraf hver plovs udredere udfører sin andel på de hovmål, som indtages af grøn jord, spreder samme på agrene, derefter pløjer, sår, harver, høster afgrøden, opbinder, river og rygter kornet efter fornødenhed, samt pålæsser og hjemager det til gårdens lader og der aflæsser og gulver det, hvilken behandlingsmåde ligeledes iagttages for de 5 øvrige sædeindtægter.

4. Sædeindtægternes årlige brug er følgende: 1 indtægt besås med byg, dertil fælles een gang og pløjes een gang, de øvrige 5 indtægter besås med rug og havre efter jordens beskaffenhed, dertil pløjes kun en gang, overalt harves 1 gang forsvarlig til sæden.

5. Gårdens tilhørende enge er følgende: 1) Sund enge, ca. 88,5 tdr. land, 2) Kølsholm samt Mølle og Trind-enge 18,4, 3) Skauen 21, 4) Maaden og Rørholm enge 42,4, i alt ca. 170,3 tdr. land, hvilke enge hver for sig er inddelt i 14 hovmål, som hver plovs udredere for dens tilfaldne lodder forsvarligen skulle rense, slå, udgræsse, sprede, vende, rive og i stak sætte, pålæsse, hjemage til gården og der fratage, gulve og stakke høet i laden eller anviste steder, alt ordentlig på sædvanlig brugte måde.

6. Hegnet omkring gårdens marker består af 3724 favn vold med enkelt grøft, som for hver plovs udredere bliver 266 favn årligen, når det behøves, forsvarligen at istandsætte og vedligeholde.

7. Hver plovs udredere skal årligen skære, rygte og velbehandlet levere på gården 240 snese hedetørv 10 tommer lange og 2 tommer tykke, ligeledes 3 læs skudtørv a 12 snese pr. læs, og 6 læs lyng ej under 32 lispund vægt, alt forsvarligen bjærget og derefter ordentlig at hensætte i de ved gården anviste steder.

8. Med gårdens korn at transportere til Ringkøbing, som det nærmeste ladested, skulle hver hel plov årligen gøre 9 rejser, som ikke må bruges uden alene til bemeldte kornvare at bortføre.

9. For de i ovenstående poster bestemte arbejder gives ingen spænd- og gangdags billetter, da hver plovs udredere derudi har deres bestemte andel, som det står til dem i kortere eller længere tid at fuldføre.

10. Tærskningen af gårdens avling og Stadil Sogns konge- samt Vedersø Sogns kirke-korn tiender bestemmes herefter således: at hver enkelt beboer eller hoverigørende bonde tærsker årligen 20

trebunden traver korn af rug, byg eller havre, langhalmen tages af dertil tjenlig rughalm, byggen kiørnes, samt den sædvanlige hjælp til kornets rensning og opbærelse på lofterne årligen afgives.

11. Til alt det øvrige ved gården fornødne tilladelige hoveri bestemmes af hver hel plov årlig 9 spænddage og 24 gangdage, som det står til ejeren at bruge hvor og når han sådant for sig finder nyttigt.

12. Når ejer eller forpagter fraflytter gården skal hovbønderne være forbundne at gøre for den første 2, for den sidste 1, i det højeste 4 mils rejse.

13. Såfremt bønderne det forlanger, skal hovbudene meddeles billetter for de aftjente spænd- og gangdage.

14. Ugentlig må af en hel plov i det højeste kunne fordres: a) i pløjetiden 3 pløje- eller 3 harvedage. b) i korn- og høhøsten 4 spænd- og 8 gangdage. c) i møgagningstiden 4 spænd- og 2 gangdage. d) i den øvrige årets tid 1 spænd- eller 1 gangdag.

15. Ved en spænddag forstås en med 2 bæster bespændt vogn, med behørig køresvend, ligesom en gangdag udredes ved et ledigt bud, karl eller pige, med behørig arbejdsredskaber.

16. Hverken kornrejser eller andet spænddagsarbejde må tilsiges, når vejene er ufremkommelige, og en rejse, som er over 3 mile kan ikke fordres uden efter vårsæden er lagt, indtil høhøsten begynder, og om vinteren ved gode veje, og skulle bønderne, når dem gives returlæsser derfor efter vejens længde godtgøres ½ eller 1 spænddag, så skulle også ejeren være pligtig at tilbagebetale bønderne de bropenge, de på sådanne rejser måtte blive nødsaget at udbetale.

17. For en rejse på 2 mile indtil 3, godtgøres bønderne 1½ spænddag, er rejser over 3 indtil 4 mile, godtgøres dem derfor 2 spænddage; længere rejser end på 4 mile kan ikke af hovbønder fordres.

18. Tilsigelsen til hovararbejde bør stedse ske i rigtig omgang og må de ved hoveriårets slutning overblevne pligtsdage bortfalde som aftjente uden at kunne fordres som restance, omgangen begynder igen i det følgende år, der hvor den i det forløbne ophørte.

19. Til arbejdet medbringer hovbudene de behøvende redskaber, og retter sig i øvrigt efter politiforordningen.

20. Skulle en eller flere af hoverigørende bøndergårde blive bortsolgt, da må det samme tilpligtede hoveri besørges af ejeren selv og ingenlunde falde de tilbageblivende hovbønder til byrde.

21. Når ildsvåde ved gård eller gods indtræffer, skulle samtlige hovbønder give fornøden hjælp med materialers hentning og håndlangerarbejde efter billighed og rigtig omgang, uden godtgørelse i de sædvanlige hovarbejder.

22. Over alle spænd- og gangdages arbejder holdes ved hovedgården en optegnelse for hver hoverigørende plov til efterretning såvel for ejeren som bønderne der ønsker oplysning om de aftjente arbejdsdage.

23. Hoveriåret tager sin begyndelse hvert års majdag.

Aabjerg, den 24. april 1796 E.H. de Hoffmann (samt underskrift fra de 39 bønder).

Således sluttet og med påholden pen, af samtlige hoverigørende bønder frivilligen underskrevet, ved min overværelse og mellemhandling på Aabjerg den 24. april 1796.

Friderich Chr. Selmer, Medlem af den Kgl. Hoverie-Commission. ¹¹

Foreningen om hoveriet siger sikkert en del om, hvordan hoveriet tidligere har været, om end det nok er blevet "lettet" en del. Derimod fik det ikke den store betydning for fremtiden, da godset få år efter blev afviklet.

Folkeholdet på Aabjerg

Først med folketællingen i 1787 er det muligt, at se, hvor stort et folkehold, der var på selve herregården. Dette år var der en informator (dvs. huslærer), en fuldmægtig, en husjomfru, en stuepige, en kokkepige, en bryggerpige, en ladefoged, en kusk, en tjener, en skytte, 2 røgttere, 2 hyrder og en hønsedreng, i alt 15 personer.

I 1801, hvor den adelige familie er fraflyttet godset, er der sket en betydelig reduktion. Der er nu en fuldmægtig, en røgter, der tillige er landdrytter, 3 karle og 2 piger, i alt 7 personer.

Efter hoveriets ophør kunne man måske forvente en stigning, men i 1812 er der sket en yderligere reduktion. Nu er der kun en avlskarl, en andenkarl, en røgter, en kokkepige og en tjenestepige, i alt 5 personer. Formodentlig blev meget arbejde nu udført af husmændene i sognet.

I løbet af 1800-tallet sker der dog igen en stigning, idet der i denne periode typisk er 6-8 karle og 2-4 piger på gården. I 1930 er tallet så igen faldet til 3 karle og 2 piger. ¹²

Hovedgårdens bygninger

I 1792 blev Aabjerg takseret af snedker Niels Holm i Ringkøbing og murermester Jens Lundgaard i Tim i forbindelse med brandforsikring, og her blev alle bygninger beskrevet og vurderet:

a. Hovedhuset i borggården står i sønder og nør, består af 20 fag, 55 alen lang, vid 15 alen, høj 9 alen, deraf er 12 fag, som er 2 etager, indrettet i værelser. I søndre ende en sal, derinde en 2-etages kakkelovn af værdi 35 rdl. Næst norden ved er en gang, hvor opgangen er til anden etage og de øvrige værelser. Næst ved er en dagligstue, derudi en 2-etages kakkelovn med kobber... af værdi 40 rdl. Sønden ind fra bemeldte stue en liden kammer, imellem bemeldte stue og kammer er en skorsten. Der næst ved er en stue, ... i stuen er en 2-etages kakkelovn af værdi 24 rdl. Næst ved er sovekammeret, hvorudi er en 2-etages kakkelovn af værdi 25 rdl. Næst ved en ammestue, hvorudi er en bilæggekakkelovn af værdi 17 rdl.

Ovenpå i samme hus på 2. etage er følgende værelser, sønden for trappen, hvor opgangen er, er et gæstekammer, deri er en 1-etages ...ovn af værdi 13 rdl. Nordn for opgangen et ditto gæstekammer, derudi er en 2-etages kakkelovn af værdi 20 rdl. Næst ved et kammer.

Over hele huset er loft og fjæl-gulv, kalkede vægge, opført af grundmur, stråttækket, i god stand, nylig opbygget, hvoraf de 8 fag er 1 etage, a faget 55 rdl., de øvrige 12 fag 2 etager a faget 95 rdl.

Er i alt tilsammen

1.750 rdl.

b. Et hus norden i borggården, ibygget hovedhuset står i øster og vester, indrettet i værelser, består af 27 fag, 67½ alen lang, vid 10 alen, 15 alen høj. I østre ende er køkkenet, derudi en skorsten. Næst ved et vaskekammer. Næst ved et gæstekammer, hvorudi er en bilæggekakkelovn af værdi 12 rdl. Næst ved på lige side pigekammeret. Næst ved fadeburet. Næst ved igen et gæstekammer, hvorudi er en bilæggekakkelovn af værdi 12 rdl. Næst ved er mælkestuen, derudi er en kakkelovn af værdi 10 rdl. På lige side derved en skorsten og køkken. Næst ved et gæstekammer, derudi en kakkelovn af værdi 12 rdl. Næst ved en skorsten. Ved siden deraf et gæstekammer, derudi en kakkelovn af værdi 9 rdl.

Opført af bindingsværksmur og stråttækket.

1.670 rdl.

c. Vesten i borggården et hus ibygget forrige, består af 13 fag, 39 alen lang, vid 10 alen, højde 15 alen. I nordre ende 2 gæstekamre på lige sider, hvorudi er 2 kakkelovne af værdi 14 rdl. den ene og 15 rdl. den anden, er 29 rdl., der ved en skorsten. Næst derefter er borgestuen, lige over for et kammer, 1 bilæggekakkelovn af værdi 15 rdl. Næst ved en bagstue. Næst ved et kammer. Næst ved er bryggerset, derudi er 2 skorstene, i hver skorsten en bageovn, ved den nordligste er 2 gruer, hvorudi er en bryggerkedel, i den sydligste 1 ditto af værdi 110 rdl.

Opført af bindingsværksmurede vægge, stråttækket.

I alt takseret for

670 rdl.

d. Et hus sønden i gården, ibygget forrige, består af 5 fag, 12½ alen lang, vid 10 alen, højde 15 alen, derudi 2 gæstekamre, derinde 1 bilæggekakkelovn indsat i muren, ½parten i hver, af værdi 11 rdl. I enden på samme hus er en gårdklokke, som slår og viser, af værdi 40 rdl.

Dette hus er opført af bindingsværk, tavl-mur, stråttækket.

I alt takseret for

350 rdl.

f (e). Nok et hus ibygget hovedhuset, står sønden i gården i øster og vester, består af 5 fag, 12½ alen lang, vid 10 alen, højde 15 alen. Derudi en lang gang, på den søndre side 2 gæstekamre på lige side, derimellem er en skorsten, i hver gæstekammer 1 bilæggekakkelovn, stk. 8 rdl. er 16 rdl. I nørre side af gangen 2 kamre. I dette hus er loft, vinduer, fjæl-gulv, opført af bindingsværk, tavl-mur, stråttækket.

I alt takseret for

290 rdl.

(f). Et hus ibygget nørrehuset i borggården står i øster og vester ud i haven, består af 5 fag, længde 12 alen, vidde 10 alen, 12 alen høj, indrettet i værelser. Derudi 2 gæstekamre på lige side, derudi en kakkelovn af værdi 18 rdl. Uden forbemeldte kammer en gang og derudi en skorsten, udi samme er loft, vinduer, fjæl-gulv. Huset er opført af bindingsværk, tavl-mur, stråtag.

I alt takseret for

310 rdl.

Ladegården

Et hus østen i gården står i sønder og nør, består af 38 fag. I nørre ende er 1 hestestald og 1 staldkammer og hakkelseshus. Næst ved en port, 2 fag, hvorigennem er indgang og kørsel til baggården. Dernæst en vognremise. Næst ved er 1 karlekammer, næst ved en foderbås. Næst ved et øksnehus. Næst ved en foderbås, dernæst ladefogedens kammer. Sønden for porten, hvor ind- og udkørsel... i gården.

Oven dette hus er loft over alt, husets længde 104½ alen, vid 11 alen, høj 12 alen, opført af ege- og fyrretømmer, tavl-mur, stråtækket.

I alt takseret for

1.520 rdl.

Laden sønden i gården, hvorudi er tærskelo, agerrum og korngulv, består af 46 fag, 126½ alen, vid 20½ alen, højde 19 alen, opført af ege- og fyrretømmer, tavl-mur, tag-tækket.

Takseret i alt for

4.000 rdl.

Et hus vesten i gården ibygget laden står i sønder og nør, består af 34 fag, 96 alen, vid 10 alen, høj 12 alen, indrettet til øksnehus og foderbås, opført af ege- og fyrretømmer, tavl-mur og tag-tækket.

I alt takseret for

1.530 rdl.

Norden i ladegården i øster fra bemeldte hus, ibygget bemeldte hus, 1 tørvehus står i øster og vester, består af 16 fag, 40 alen, vid 10 alen, høj 12 alen, opført af ege- og fyrretømmer, tavl-mur, stråtækket.

Takseret i alt for

480 rdl.

Østen ladegården står en baggård, deri det nordligste hus ibygget det østligste hus i ladegården, står i øster og vester, består af 17 fag, 34 alen lang, vid 10 alen, højde 12 alen, indrettet til hestestald, staldkammer, hakkelseshus og materielhus, opført af (ege-) og fyrretømmer, tavl-mur, tag-tækket.

Takseret i alt for

250 rdl.

Et hus i øster i bemeldte gård stående i sønder og nør, består af 21 fag, 47½ alen lang, vid 10 alen, høj 12 alen, indrettet til gæstestald i nordre ende, i søndre ende en hølade opført af ege- og fyrretømmer, tag-tækket.

I alt takseret for

230 rdl.

Et hus sønden i bemeldte gård står i øster og vester, indrettet til øksnehus, består af 13 fag, 32½ alen lang, vid 10 alen, høj 12 alen, opført af ege- og fyrretømmer, tavl-mur, stråttækket, loft over hele huset.

Er takseret for 260 rdl.

Summa 13.310 rdl ¹³

Aabjerg som proprietærgård

Med salget af Aabjerg i 1798 var gårdens æra som herregård ved at rinde ud. De nye ejere fik 1799 kgl. bevilling til, at godset måtte afhændes med forbehold af hovedgårdens frihed, og i 1803 tilladelse til udstykning i 159 parceller. Samme år blev det meste af bøndergodset frasolgt til selveje og hovedparcellen med tiender og noget gods blev solgt til Hans Hansen til Vinderslevgaard for 20.000 rdl. I 1805 blev den solgt videre til C. Møller og L. Lassen for 25.500 rdl. – nu var den reduceret til 35 tdr. hartkorn. 1806 blev der givet tilladelse til ny udparcellering, så hovedparcellen kun var på 19 tdr. hartkorn. Den blev i 1809 købt af Henning G. Lassen for 15.100 rdl.

Henning Gynther Lassen (1768-1830) var født i Janderup som søn af en skrædder og en degnedatter. I 1806 blev han i Lønborg gift med Marie Ankersen Borgen (1764-1851) og var da forvalter. Senere benævnes han proprietær, overbefalingsmand ved kystmilitsen og strandingskommissær. I 1811 tinglæstes hans deklARATION om, at datteren Ingeborg er hans barn og skal nyde ægtebarns rettigheder. Hun var født i Lønborg 1799, altså 7 år før ægteskabet. ¹⁴

Han nåede at være proprietær på Aabjerg i 21 år, før han døde, hvilket blev bekendtgjort i Riber Stifts- og Adresse Avis: “Ved en blid og rolig død, omskiftede min inderlig elskede mand, Overkrigskommissær Henning Gynther Lassen det timelige med det evige sidste 17 october om morgenen kl. 9. I 5 år var han svag, og ofte meget syg, indtil han nu måtte ende, efter 3 ugers sygeleje i sit 62. år. Han var mig og mine en troe og kjerlig ægtemage og fader. Sine medborgere var han altid villig og rede til at hjælpe med raad og daad. Jeg tør derfor smigre mig med, at enhver der kendte ham, vil ofre hans minde en kjerlig erindring. Børn, børnebørn og jeg, ville stedse med den inderligste kjerlighed have den elskede bortgangne i vor erindring. For vore fraværende venner og slægtninge bekendtgøres dette, forvisset om deres deltagelse i vor billige sorg.

Aaberg den 19de october 1830

Marie Lassen født Borgen”

Marie Lassen drev derefter gården videre ved hjælp af forpagtere til sin død i 1851, hvorefter den overgik til datteren Ingeborg Lassen (1799-1882) og hendes mand Andreas Carl Koefoed (1796-1879) til Timgaard, der straks videresolgte den.

Den nye ejer var Otto August la Cour (1796-1860), der var gift med Ane Cathrine Strandbygaard (1796-1879), datter af købmand Christen Strandbygaard. Han havde i tidens løb været ejer af forskellige større gårde, bl.a. Svendsholm i Staby, Øgelstrup i Råsted, Timgaard 1829-40, og Saralyst i Holme Sogn ved Aarhus 1844-1851.

1836-1838 var han stænderdeputeret i Viborg. Under samlingen 1838 tog han især ordet til gunst for den jyske hesterace, som "Jyllands hele vesterland . . . så gerne vil beholde . . . så ublandet som

muligt; . . . der er ingen hel- eller halvblodshingste i Thisted, Ringkøbing eller Ribe Amter, og man ønsker ej heller nogen".¹⁵

Han lod i 1852 Aabjergs hovedfløj af bindingsværk ombygge til den nuværende trefløjede hovedbygning, men beholdt kun gården til 1857.

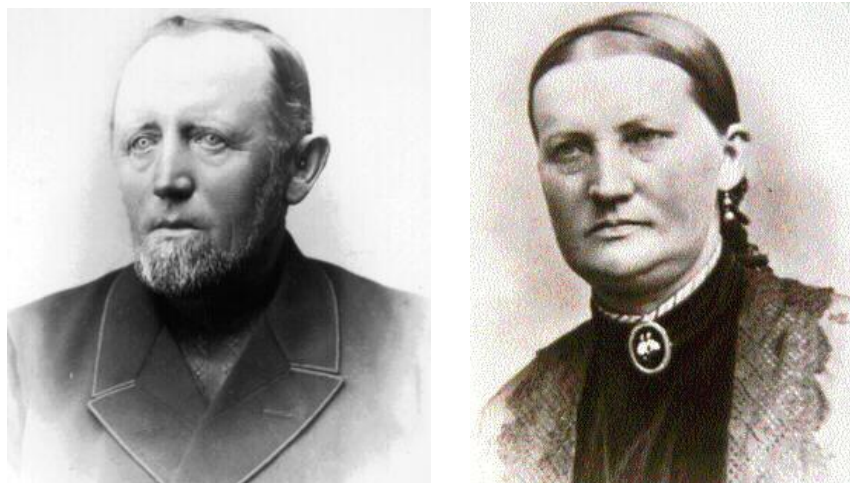
Dette år blev den købt af Niels Jacobsen Mølgaard (1796-1878), der var født i Østerby i Madum, hvor han først havde været gårdejer, inden han købte Mølgaard i Tim, der gav ham det efternavn, han blev kendt under. Han var gift med Maren Knudsdatter (1794-1866), hvis slægt var dybt forankret i Tim, Madum og Stadil og desuden var tiptipoldebarn af sognedegnen Niels Christensen Degn i Vedersø. Det var altså en lokalkendt familie, der nu kom til at residere på Aabjerg. Prisen for gården var den anselige sum af 45.000 rigsdaler, men da Niels Mølgaard var en driftig bonde, der formodentlig havde tjent godt på studehandel, så var det en handel, han godt kunne klare.

At han stadig befattede sig med studehandel, viser kreaturtællingen for Vedersø sogn 1861. Det år var der på Aabjerg 7 heste, 60 stude, 16 køer, 5 stk. ungvæg, 34 får og 26 svin. Også de følgende år var der mange stude på gården, men senere var tallet faldende, hvilket gjaldt overalt i landet. I 1875 var der 54, i 1881 kun 40 stude.¹⁶

Niels Mølgaard var allerede ved overtagelsen en ældre mand på over 60 år, og da han i 1864 nærmede sig de 70, brændte avlsbygningerne. Enten havde han ikke hørt om det gamle sagn om Ammeshøj, eller også troede han ikke på den slags. I hvert fald fortælles det, at da han havde overtaget Aabjerg satte han sig for, at få højen udjævnet, så han kunne tilså den med korn. Han skulle endda have grinet lidt af de advarsler, han fik.

*"Hen på sommeren skete der imidlertid det, at gården stod i forbrand, som det kaldtes af dem, der mente sig i stand til at se en ildebrand, før den i virkeligheden brød ud. Det var Niels Mølgaard dog ligeglad med, og det hjalp heller ikke, at en af sognets velansete mænd gik til Niels Mølgaard og fortalte ham, at det var galt, hvad han havde gjort. Han forklarede Niels, at han en nat havde gået over engen syd for gården, og da havde han med egne øjne set gården stå i forbrand. Han havde så taget nogle rugstrå og stukket dem ned i, hvad der var tilbage af højen, for det var almindelig kendt, at man derved satte ilden ind i højen, hvor den ville fortsættes, hvis bare den nu måtte få lov til at stå urørt. Ikke tale om, sagde Niels Mølgaard – sådan noget kællingesnak, som du burde være for klog til at løbe med, vil jeg overhovedet ikke høre tale om. Den høj ligger mig i vejen, og allerede den dag i morgen agter jeg at udjævne det sidste af den. Som sagt så gjort. Men da karlene satte spaderne i højen, så de en sort fugl flyve derfra og over på gården, og morgenen efter brændte Aabjerg."*⁸

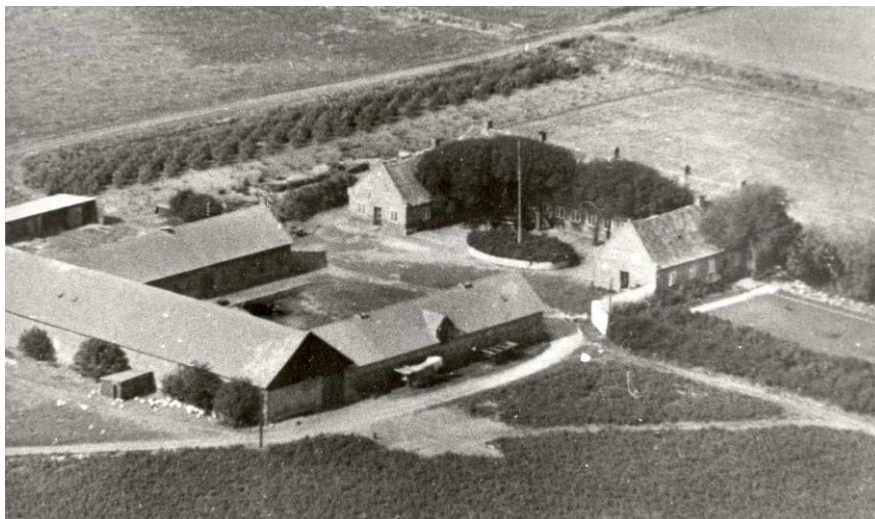
Året efter valgte han, at overlade gården til svigersønnen Christen Jensen Overlund (1838-1917) fra Naur. Denne havde allerede ved giftermålet i 1862 med Kirstine Nielsen Mølgaard (1838-1921) fået lovning på Aabjerg, hvor ægteparret boede fra ægteskabets indgåelse, og hvor alle deres 15 børn blev født. De første år var bestemt ikke problemfrie, Først kom krigen i 1864. Christen blev indkaldt og mødte som rekrut i København 28. jan. 1864. Men hjemme sad kone og barn, og overtagelsen af Aabjerg var allerede planlagt, så det med krigsdeltagelse kom særdeles ubejligt. Det lykkedes da også hurtigt for Christen Jensen at skaffe en stillingsmand, der for 2000 kr. ville træde i hans sted, så han kunne blive hjemme og passe gård og familie¹⁷. Oveni kom så branden, men familien holdt fast ved Aabjerg i mange år, og i 1905 tog den mandlige del af familien navn efter gården og kom til at hedde Jensen Aaberg.

Christen Jensen Aaberg og Kirstine Nielsen Mølgaard

I 1908 brændte avlsbygningerne igen og året efter solgte Christen Jensen Aaberg gården til proprietær Buhl og J.C. Jensen, der frasolgte 55 ha og straks videresolgte Aabjerg, der nu kun var på 10 tdr. hartkorn, til Hans A.K. Vium (1861-1951), der var gift med Niels Jacobsen Mølgaards datterdatter Maren Jensen (1875-1933).

Dette par beholdt kun gården til 1913, hvor den blev solgt til Jens Christian Hansen (1873-1977) fra Sædding. Han var gift med Kathrine Karoline Christensen Bro (1877-1946), men allerede i 1916 blev de separeret, hvorefter hun overtog Aabjerg og drev den til 1927.

Aabjerg (efter 1908)

I 1927 blev Aabjerg købt af Anders Ebbensgaard (1902-68) fra Ulfborg. Han var barnebarn af Christen Jensen Aaberg, så det var nok engang denne familie, der kom til at sidde som ejere af gården. Anders Ebbensgaard var først gift med Maren Kristensen Korsgaard (1898-1932) og derefter med Agnes Søby (1908-93). Han blev sognefoged i 1936 og var også sognerådsformand i en periode.

I 1965 blev gården overtaget af Svend Aage Ingvarlsen (1921-72) fra Nr. Bork, gift med Petra Sørine Laustsen (1920-72), og efter deres død i 1972 blev den videreført af datteren Elin Marie Ingvarlsen og dennes mand Kjeld Pedersen, der er de nuværende ejere.

Kilder

1. Trap Danmark
2. Den Store Danske. Gyldendals åbne encyklopædi
3. Alfred Kaae: Vestjyske godsejere og deres bønder. Hardsyssels Årbog 1965
4. Alfred Kaae: Fra Vedersø. 1939
5. Slekten Kaas (<http://slektenkaas.com/emne/Aabjerg>)
6. Knud Targaard: Den bortførte jomfru fra Åbjerg. Vedersø kirkeblad. 1991 nr. 2
7. Evald Tang Kristensen: Danske Sagn, bd. III, afsnit 9 Ligsten
8. Jon Høgh, Vestjyske fortællinger og sagn, bd. 2. Bollerups Boghandels Forlag, Ringkøbing, 1992
9. Esbern Jespersen: Da jordfællesskabet ophørte. Hardsyssels Årbog 1950 s. 123-125
10. Generalhoverireglement for Aabjerg - kopi i Vedersø Lokalhistoriske Arkiv
11. Fra Hardsyssels Aarbog 1910 side 96-110, lidt forkortet og lettere ændret
12. Diverse folketællinger for Vedersø sogn, samt Landsarkivet i Viborg: Mandtal angående ekstraskatter i Vedersø sogn 1808-1812 (B21-163 til 167)
13. Landsarkivet i Viborg i pakke B80A-58 nr. 52
14. Nygaards sedler i Dansk Demografisk Database
15. Wikipedia
16. Rigsarkivet. Danmarks statistik, kreaturhold, Kreaturtælling 1861, 1866, 1875 og 1881 i Vedersø sogn.
17. Meddelt af Jens Aaberg, Dronninglund.

Møllen og Møllegården

Vedersø sogn havde i 1600'tallet egen mølle, men den forsvandt før 1688, så bønderne måtte udensogns for at få malet deres korn. Især Tim vandmølle var meget brugt, men Aabjergs ejer, Christen Linde, mente åbenbart, at hans bønder kunne spare en del tid, hvis møllen lå lidt nærmere, så han lod i begyndelsen af 1730'erne opføre en vindmølle i sognet på sin egen jord. Det tog fætter Niels Sehested til Timgaard ham meget ilde op. Han ønskede bestemt ingen konkurrence, og på den tid var møllererhvervet reguleret ved strenge regler, der gjorde det svært at få oprettet nye møller.

Resultatet blev en retssag i 1733, men her havde Niels Sehested forregnet sig. Christen Linde kunne nemlig føre masser af vidner, der kunne fortælle, at de for ca. 50 år siden havde været med deres forældre til møllen i Vedersø. Maren Andersdatter fra Vedersø Kjærgaard kunne erindre, at møllen havde stået sydøst for Aabjerg udenfor gårdens markdige, og Jens Jørgensen i Husby kunne endda berette, at han havde gået til skole hos mølleren Jens Mogensen, ”og da maledede møllen altid, når der var vind”. Han vidste også at møllen havde fået sine sejl fra Rysensten, dengang Aabjerg hørte under denne gård. Mølleren havde siden solgt sejlene ”af sin onde forsæt”, hvorefter han rømte. Stub og sten skulle senere være blevet solgt til en vindmølle på Holmsland. Christen Linde vandt sagen, og Vedersø var sikret en vindmølle et par hundrede år ud i fremtiden. Den blæste dog omkuld et par gange, og i 1760'erne lader Hans Kaas en ny hollandsk mølle opføre.

Blandt de første møllere nævnes Nicolaj Hectorsen fra Råsted (død 1752) og Peder Nielsen fra Vind. I 1766 blev møllen overtaget af Claus Christensen Bech (1739-1802) fra Varde. Han er tillige fæster af Wolkjær med et hartkorn på 1-5-1-0 og Jens Bertelsens Toft med 1-0-0-0. Det har nok været oprindelsen til Møllegården, der helt til 1904 år hørte sammen med møllen.

Claus Christensen Bech var gift 2 gange. Først med Johanne Cathrine Pedersdatter (død 1785) fra Ulfborg, så med Anne Christensdatter Øster (1757-1830), der overlevede ham med mange år. Claus Bech var fæster under Aabjerg, men mølle og møllegård er nok købt til selveje o. 1803 som de andre fæstegårde. I 1802 – samme år som Claus Bech var død – ankom ifølge lægdsrullen den unge møllersvend Niels Madsen (1776-1848) til Vedersø Mølle. Han blev gift med enken Anne, og da han i 1804 ikke længere figurerer i lægdsrullen, kan man jo nok formode at giftermålet har fundet sted før dette år.

I folkemunde findes der 2 udgaver af deres giftermål. Evald Tang Kristensen, der i Hardsyssels Årbog 1908 giver en længere beskrivelse af Niels Madsen eller Niels Møller, som han selvfølgelig også kaldtes, fortæller, at Niels som ung kom til møllen og blev udlært som møllersvend. Ved hans hjælp blev møllen stærkt forbedret, og da Claus Bech døde, tilbød enken møllen til Mads, hvis han ville tage hende med. Den anden version fortæller, at da Niels kom til møllen, var han forlovet med en pige i sognet. Da mølleren så døde, ville Niels gerne overtage møllen, men enken stillede som krav, at han tog hende med. Og sådan blev det.

Evald Tang Kristensens beskrivelse af brylluppet er måske ikke helt rigtig, men derfor kan resten af hans beretning jo godt være det. Så her følger nogle uddrag.

”Han var en lille uanselig mand, der gik i hvide vadmelsklæder og med rød lue på hovedet. I sit væsen kunne han godt være noget tilbageholden, men kom man ret i tale med ham, mærkede man

nok, at han forstod sig på mange ting, og sine kundskaber og sin dygtighed havde han erhvervet sig ad erfaringens og selvstudiets vej.

Niels Møller var ellers fattig født, og da den tids skolevæsen var tarvelig, særligt ude i hedesognene, lærte han også grumme lidt i sin opvækst. Da han var konfirmeret, blev han sendt ud på Torsted Hede at passe får.”

Herude besluttede han sig for at blive møllersvend, hvilket han endte med at blive i Vedersø. I hans tid blev møllen betydeligt forbedret. Tang Kristensen nævner et lån på 2.000 rigsdaler kurant til at få møllen indrettet med 4 kværne. Det gav travlhed og mere søgning, og var der mindre at bestille, købte Niels byg og malede gryn til salg så efter 2 år var lånet tjent ind. En senere ejer siger, at møllen var bygget i 1830. Den større indtjening har måske givet så meget, at der kunne blive råd til en helt ny mølle, den gamle havde jo trods alt en anelig alder på den tid.

Også møllegården blev ombygget. Stuehuset blev 60 alen langt (37,7 m) og der blev lagt en masse store kampesten som sokkel under både stuehus og udbygninger, mange af dem fint tilhuggede. Stenene skulle være hentet ovre fra Timgaard, der var blevet nedrevet først i århundredet.

I 1830 døde Anne, og året efter giftede han sig med sin tjenestepige Ane Kirstine Pedersdatter (1802-69) fra Sdr. Nissum. Ægteparret fik i alt 5 børn: Andreas (1832-57), Noline Petrine (1835-37), Ane Elisabeth (1834-55), Madsine Kirstine (1837-1918) og Mads Peder (1840-96).

”Niels og Ane Kirstine levede nu sammen i Vedersø Møllegaard i en årrække, og han tjente mange penge ved sin mølle. Men han dyngede dem ikke op, nej, de kom til at gøre gavn. Hver morgen blev et bord dækket op, hvorved møllegæsterne frit kunne sætte sig og forsyne sig. Men også andre rejsende og tiggere havde adgang dertil, så bordet såvel som møllen havde god søgning. Desuden stod til hver en tid to senge opredt for alle og enhver, der ville benytte dem.”

Møllerfolkens liv var præget af omsorg for fattige og nødlidende. Pastor Jeger nød også godt af hjælpsomheden til at få den forfaldne præstegård på fode igen. Dette medførte et samarbejde om fattighjælp. Når fattigfolk kom til ham, lånte han dem penge, som han fik af Niels Møller. ”Præsten sagde til folkene: ”bestem selv en dag, da I kan betale tilbage”, så kom de også altid til tiden, og aldrig nogen sinde gik det over den bestemte dag”, så det førte ikke til tab på nogen måde.

”Niels Møller holdt ikke af, at bonden fornægtede sin fortid og sine gamle skikke, ej heller at han stadsede sig for meget op... Da præsten en gang sagde til ham: ”Hør, Niels, nu begynder den og den af jeres naboer at slå sig lidt op, skal I ikke også med?” så svarede Niels dertil ganske sindig: ”Hvis a ville give Ane Kirstine og min tøs hver en silkekjole, så blev den vel betalt; men så har a jo smeden her ved siden af, han har en kone og en datter, der er lige så gode som mine, så de må jo også have hver en.. A holder for, at det er den værste skat, vi kan lægge på fattigfolk, når vi lægger os efter stadsen, for de er ikke klogere, end at de vil også med, og de har jo ikke råd til det.”

Den 2. november 1848 døde Niels Møller som en ydmyg og troende kristen. En af de sidste dage spurgte han Ane Kirstine, om de ikke skulde eftergive klitboerne deres gæld, da han kunne se, det ville blive besværligt for dem at betale tilbage. Hun bad ham gøre, hvad han fandt mest rigtig, og så blev der slået en streg over gælden, for ”A har jo min mølle og min gård kvit og frit til mine børn, hvad skulle de så have mere til.”

Enken drev nu møllen videre i godt 20 år, hvorefter hun i 1869 overlod den til den yngste søn, Mads Peder Nielsen (1840-96). Han var som forgængerne gift 2 gange. Først med Ane Marie Jeppesdatter (1839-65) fra Stadil og så med Ane Marie Jensen (1843-1916) fra Naur. Det gik ham dog ikke så godt som faderen. Enten var han ikke så dygtig, eller også var konkurrencen blevet større i kraft af, at der nu var bygget mange nye vindmøller i nabosognene. Eller måske var det en kombination af begge dele.

I 1897 solgte enken stedet til Andreas Christensen (1866-1949), der var født i Staby, men havde nået både at være sømand, møller i Ulfborg og gårdmand på Venø, inden han overtog gården. Han var en barsk type, der godt kunne finde på at slå sine børn, og han krævede af dem, at de skulle flytte både væddere og tyre, selv om de var bange. Engang var det dog ham selv der blev jaget af vædderen, og han måtte flygte i sikkerhed indenfor stetten ved kirkegården. Han var den sidste der ejede både mølle og møllegård. I 1904 blev møllen solgt til købmand Skytte, og gården til Mads Petersen, og Andreas selv med familie flyttede til Aasted Skovgaard på Nordsalling.

Møllegården og møllen i begyndelsen af 1900-tallet

Møllegården

Den nye ejer, Mads Petersen (f.1868), kom fra Hanstholm, men havde også boet i Ræhr, og han blev der ikke længe. Allerede i 1909 solgte han til Karl Marius Jensen Aaberg (1876-1966), der var født på Aaberg og året efter overtagelsen giftede sig med Margrethe Larsen (1878-1958) fra Hounsgaard. I den periode skete der store forandringer med jordtilliggendet. Møllemarken syd for kirken og nogle enge var solgt fra. Til gengæld blev der så tilkøbt nogle parceller fra Aabjerg, der i forbindelse med salget i 1909 bortsolgte store dele af sin jord. Møllegårdens areal var herefter på ca. 50 tdr. land. Men det gamle stuehus stod der stadig med sin anselige størrelse. Her var både folkestue, dagligstue, storstue og havestue plus diverse værelser, køkken og bryggers. Desværre fik det ikke lov stå.

Den 15. august 1931 sent om aftenen blev husets beboere vækket af nogle forbipasserende med råbene: ”Det brænder, det brænder!” Og det gjorde det overalt. Alle mennesker kom ud, lidt indbo blev reddet, og nogle få svin med, men ellers brændte rub og stub, for husene var med stråtag og sammenbyggede, så ilden, der desværre var påsat, havde gode muligheder for at få fat. Branden kunne ses både i Ulfborg og på Holmsland.

Gården blev selvfølgelig genopbygget, og både sten og sokkel kunne genbruges. Men det nye stuehus fik slet ikke samme størrelse, som det gamle, så nogle af de tilhugne kampsten fra Timgaard var til overs. De kom senere til Madum kirke, da den blev restaureret.

Haven overlevede branden. Den var formentlig anlagt allerede i Niels Madsens tid, og havde i mange år været benyttet til folkelige møder holdt af Ungdomsforeningen og Afholdsforeningen, og så var der selvfølgelig grundlovsmøder. I.C. Christensen havde været blandt talerne, og der kunne til tider være flere hundrede deltagere. Før branden blev der somme tider serveret kaffe i havestuen. Det var selvfølgelig slut nu, men møderne fortsatte til omkring 1960.

Det var således en ret ny gård Marius Aaberg i 1947 kunne overlade til sønnen Christen Jensen Aaberg (1912-2001). Der var 50 tdr. land, hvoraf 40 var ager, og 10 var hede og eng. Besætningen bestod af 24 kreaturer, 4 heste, 4 søer og 26 fedesvin. Christen Aaberg, der var ugift, stod de næste mange år for driften af gården. De sidste år var jorden dog udlejet, og i dag er det meste frasolgt.

Møllen

Efter at møllen i 1904 var overtaget af købmand Skytte, blev den daglige drift snart overdraget til Kristen Kristensen Høgsberg (1880-1966), der var fra Ulfborg og i 1905 blev gift med Mette Marie Larsen (1882-1960) fra Tim. Han fortsatte som bestyrer til 1920, hvorefter han købte møllen.

I hans tid blev der foretaget moderniseringer og forskellige udvidelser. Der var 2 kværne, 1 valse, skallekværn for grynmølleri samt kageknuser, og i 1931 blev der installeret en 25 hk Deutz-dieselmotor. Og så blev der drevet korn- og foderstofforretning, der efterhånden kom til at betyde mere og mere.

Først i 1920'erne blev der bygget et pakhuis på lejet grund i Ulfborg til opbevaring af majs og foderkager, der ankom til stationen med jernbanevogne. Vognene skulle tømmes inden 24 timer, så der var brug for opbevaring, indtil varerne kunne fragtes med hestevogn til Vedersø Mølle. Da Skytte og Høgsberg i 1926 investerede i en lastbil, blev transporten nemmere.

I 1950 knækkede hovedakselen på møllen, og vingerne faldt ned. Redningsnævnet gjorde et stort arbejde, for at få vingerne på igen, og de fik tilbudt møllen gratis, hvis Høgsberg stadig måtte benytte den indvendige del af møllen. Det blev dog ikke til noget, da der ikke kunne skaffes penge nok til det. Dermed havde vindkraften udspillet sin rolle i Vedersø Mølle, og i 1955 blev hatten taget af møllen.

Samme år købte Viggo Høgsberg (f.1926) Vedersø Mølle af faderen. Han installerede slaglemølle og blander, da det blev moderne med færdigblandet svinefoder. Senere kom der også korntørreri til.

I 1960 blev der bygget nyt pakhus ved møllen og året efter blev nedtagningen af den gamle mølle begyndt.

Viggo Høgsberg valgte i 1965 at sælge møllen til KFK, men fortsatte som forretningsfører til 1991, da virksomheden i Vedersø blev nedlagt. Og sådan sluttede Vedersø Mølles lange historie.

Kilder

Kirkebøger og folketællinger

Hardsyssels Aarbog 1948 s. 60-63, 1908 s. 130-40.

Vedersø Kirkeblad 1979 nr. 4, 1987 nr. 2, 1990 nr. 1

Jul i Stadil-Vedersø 2004 s. 18-19, 2006 s. 25-28

Fattighuset

I 1803 blev der indført et fattigreglement i Danmark. På landet skulle fattigvæsenet bestyres af en fattigkommission bestående af præsten, sognefogeden, en af de største lodsejere og nogle af de bedste sognemænd. ”Som trængende til Understøttelse ansees alene de Fattige, der ei ved egne Kræfter, paa lovlig Maade kan erhverve sig nødtørfdig Underholdning, og saaledes uden andres Hielp, enten ganske eller for en Deel, maatte savne den Føde, Klæde, Huuslye, Varme, og Pleie i Sygdoms Tilfælde, som er dem uundværlig til at vedligeholde Liv og Helbred”.

Hjælpen kunne gives enten i form af naturalier eller ved at lade de fattige gå på omgang blandt beboerne, eller ved at give dem ophold i fattighuset. Børn kunne evt. udliciteres til den lavestbydende, indtil de selv kunne tjene deres brød. Udgifterne blev pålignet sognets beboere efter hartkornets størrelse.

I Vedersø medførte forordningen at fattigkommissionen allerede i 1805 købte et hus med kålgård, der skulle bruges til fattighus. I 1834 og 1840 ligger det i Hug, men i 1845 er det flyttet til Kirkebyen. Det blev placeret tæt ved kirken, omtrent hvor kapellet nu er.

Det ser dog ikke ud til, at behovet har været særlig stort i begyndelsen. I 1834 boede der kun en gammel enke og et barn i huset. I de følgende år stiger antallet til 11 (1855) for derefter at falde lidt og så igen stige til 11 i 1880. På intet tidspunkt boede der mere end 4 familier i huset.

Og hvem var det så der endte her? Først og fremmest enker og enlige ugifte kvinder. Der var Rikke Knudsdatter (Ide Kirstine Erika 1793-1869), enke efter Søren Sørensen Led, Hugvej 2, og nogle af hendes børn. Der var Mette Nielsdatter Skræv (Skrab) (1774-1859), enke efter Peder Ammorsen, og deres datter Ane Kathrine, samt hendes uægte børn. Om Ane Kathrine siges det dog, at hun forsørger sig selv. Og der var ugifte Mariane Jørgensdatter (1812-1889) fra Tarp, kaldet ”Gal’ Mariane”, hun havde fået 3 børn med 3 forskellige fædre, men kun det yngste opnåede at blive voksen.

I 1880 var det Ebbe Jensen fra Burkal og hans kone Kirstine Knudsdatter fra Aabenraa med deres 5 børn. Umiddelbart kan det virke mærkeligt, at denne familie er kommet til sognet, men da hans far var fra Staby og hendes far var fra Stadil, og da de blev gift i Stadil og de fleste af deres børn var født i Stadil eller Vedersø, så er forklaringen nok ret ligetil.

I 1891 kom Alderdomsunderstøttelsesloven, der var et led i en række initiativer i årene 1891-92, og som adskilte de værdigt trængende fra den øvrige fattigforsorg. Retten til alderdomsunderstøttelse havde enhver person, der var ubemidlet, var fyldt 60 år, og ikke inden for de seneste 10 år havde modtaget fattighjælp, der ikke var betalt tilbage. Ansøgerne skulle have ført et uplettet levned og være uforskyldte i deres trangssituation. Understøttelsen medførte ikke, at modtagerne mistede deres borgerlige rettigheder, hvilket var tilfældet ved modtagelse af fattighjælp. Loven sagde dog intet om understøttelsens størrelse, men overlod dette til kommunalbestyrelsens skøn.

Denne lov tog vel en del af presset på fattighuset, og ved folketællingen i 1901 står der, at det er ubeboet. Det skyldes dog nok at det efterhånden var så forfaldent, at det var ubeboeligt. Det blev dog også fjernet på foranledning af Hoppe til Pallisbjerg, der sad i amtsrådet, og et nyt hus blev opført sydvest for Møllen på et stykke jord (Vesterhavsvej 91), der var ejet af sognets lodsejere i fællesskab og ved matrikuleringen i 1844 fik nr. 136.

Kommunens hus 1937

Huset blev nu kaldt Kommunens Hus. I 1918 eller 1919 flyttede Bine ind. Hun hed egentlig Jakobine Jensen, var født i Vemb 1858 og var enke efter Knud Jørgensen Christensen i Nr. Hug, men endnu før hans død havde de måtte forlade gården og var flyttet ind i et forfaldent hus på heden, som kommunen ejede. Da hun flyttede ind i Kommunens Hus, blev huset på heden revet ned. Også den gang var man bange for, at sådan et hus skulle tiltrække fattigfolk, der kunne blive en økonomisk belastning for kommunen.

Ebbe Jensens ugifte datter Ane Margrethe Jensen, kaldet Grethe Ebbe og hendes søn Eduard var også kommet til at bo i et forfaldent hus, der lå på kommunens grund, men selve huset var dog deres eget. Det var nok overtaget efter faderen, der i 1905 faldt om og døde på møddingen i Møllegården. På kommunens foranledning blev huset revet ned og Grethe Ebbe fik anvist lejlighed i Kommunens hus i nordenden.

Bine boede i sydenden, og de havde 2 stuer hver, men i januar 1930 døde Bine, og så blev Grethe Ebbe sagt op, fordi der skulle være plads til en hel familie, der var under forsørgelse udenogs. Dem ville kommunen nu have hjem. Det var dog ikke så ligetil, at finde en anden bolig til Grethe. Først fik hun anvist en lejlighed i den gamle skole, men der boede nogle andre i vesterenden, så det var hun ked af. Så foreslog smeden Chr. Lauridsen, at hun fik lov at bygge et hus til ca. 1000 kroner på kommunens grund (han ville formodentlig betale), men kommunen krævede, at huset skulle rives ned ved hendes død - og at hun ikke måtte have Eduard boende. Det kunne hun heller ikke gå med til. Så lovede P. Træskomand, at hun måtte få spidsen af hans have at bygge på, hvis hun ville betale papiromkostningerne, og hendes fætre Jens Peter og Jens Kristian Knudsen fra Skelmosø sagde "Vi må hellere betål' æ hus!" Og sådan blev det. Inden længe flyttede Eduard hjem. Han var fingernem, havde indsigt i mekanik og radio og tjente lidt ved at hjælpe træskomanden. Her blev de så til Grethe Ebbe døde i 1948 og Eduard et par år efter.

Den nye familie i Kommunens Hus var Maren og Jens Andreas Christensen fra Bakvej 5, og her boede de endnu i 1950'erne. Maren gik ud som vaskekone, og når hun kom, blev der snakket, og hun stod i vaskehuset i damp, sommer og vinter, og hev de tunge lagner op af gruekedlen og over i baljen med det kolde vand, hvor de blev skyllet og derefter vredet og hængt ud. Det har været et hårdt arbejde, som hun helt sikkert ikke har fået ret meget for.

I 1964 etablerede Aage Nørgaard Kristensen sin smedeforretning her, og dermed var fattighusets tid endegyldigt forbi.

Kilder

Kirkebøger og folketællinger.

Vedersø kirkeblad årgang 23 nr. 4-5.

Hedehuset

På Tarp Hede sydvest for kirken lå Hedehuset. Her fik Poul Christensen Hede i 1794 fæstebrev på stedet, som han i 1801 købte til selveje. Senere blev jorden udvidet med et par parceller fra nabogården mod vest.

Datteren Maren Poulsdatter kom i "ulykkelige" omstændigheder og fødte i 1834 datteren Anne Marie Hansdatter. Samme år fik hun lov at overtage huset, der i hendes tid fik matr. nr. 109a og 109b med et samlet hartkorn på næsten ½ tønne.

Anne Marie Hansdatter blev i 1867 gift med Niels Kamp Jensen fra Bjerregaard, der et par år efter fik lov at overtage Hedehuset. Sammen fik de datteren Marie, men allerede i 1879 døde Anne Marie, og et par år efter døde også datteren.

I 1882 giftede Niels sig igen, denne gang med Maren Danielsen fra Stadil, der så selvfølgelig kom til at hedde Maren Hede.

Niels Kamp havde været med i krigen i 1864 og deltaget i slaget ved Dybbøl, hvor han blev taget til fange. Senere modtog han en medalje for sin deltagelse i kampen for fædrelandet. Han var en arbejdsom mand. Man sagde om ham, at han vendte heden med spaden, før den blev pløjet. I hvert fald fik han efterhånden hedejorden opdyrket så godt, at han i 1881 af Ulfborg-Hind Herreders Landboforening fik et hædersdiplom og 10 kr.! "for ypperlig dyrkning af hans jordlod". Al denne slid krævede selvfølgelig det daglige brød, så det første han foretog sig om morgenen, var at tage en humpel rugbrød og så hen til hængeskabet efter en snaps.

Hedehuset

Ejendommen var dog ikke stor nok til, at de kunne leve af den, så han måtte ind imellem gå ud i dagleje, men også Maren måtte bidrage. Hun blev ringer og fyrede og gjorde rent i kirken, foruden i

skolen og forsamlingshuset. Et arbejde som blev endnu mere nødvendigt, da Niels døde i 1902, hun var da kun 54 år.

Hun færdedes dagligt på strækningen til kirken, og når det var mørkt gik hun med en lille trælygte med et stearinlys i. Men spurgte man hende ”Er du e’t ræj for, te der skal kom’ jæn å ta dæ?” svarede hun ”Di skal nok la’ mæ go, når det blywer lyst!” Efterhånden var hun helt krumbøjet af slid og bøjet til den ene side. Da der blev fyret med træ og tørv, måtte hun ofte blive i kirken lørdag nat for at holde ilden vedlige. Var der bal i forsamlingshuset, kunne hun dog gerne lave sig en kande kaffe derovre, den stillede hun så på fyret for at holde den varm.

Trods de fattige forhold, lykkedes det alligevel for Maren Hede at give sine to børn en god uddannelse, begge blev lærere. Sønnen Anton Marius kom til Asferg skole, og datteren Christine var pøgelærerinde i Vedersø 1911-15, men blev senere gift med Evald Toft og kom til Nr. Omme.

I 1915 solgte hun Hedehuset til Peder Dam. Med i handelen var, at hun skulle have en flaske mælk om dagen, det skulle være aftenmælk, for middagsmælken var for fed. Hun blev så boende et par år i huset, inden hun flyttede over til datteren i Nr. Omme. Ved afskedsfesten for hende sagde sognerådsformanden: ”En lærer eller lærerinde kan vi sagtens få, men hvor får vi en Maren Hede fra?” Hun døde i Nr. Omme i 1929, 81 år gammel.

Hedehuset blev i 1919 overtaget af brødrene Thomsen, Tarpvej 5. I begyndelsen var det lejet ud, men blev senere brugt som maskinhus, indtil de sidste rester blev fjernet af Preben Trankjær, da han overtog stedet i 1983.

Kilder

Kirkebøger og folketællinger.

Vedersø kirkeblad årgang 28 nr. 6.

Neder Dybkjær

I Dybkjær på grænsen mellem Stadil og Vedersø har der fra gammel tid ligget 2 gårde, der hørte til hver sit sogn.

Neder Dybkjær i Vedersø sogn var i århundreder en fæstegård under Aabjerg og havde i 1688 et hartkorn på godt 3 tønder. Fæsteren var på den tid Christen Andersen, men i 1697 blev gården overtaget af Peder Jensen, der var blevet sat fra Tarpgaard. Stedet var da næsten øde, og her sad han nu i 4 år uden at få stedet på fode, og uden at svare, hvad han skulle, så i 1701 lod ejeren af Aabjerg ham "stævne for restancer og søllehed". Resultatet blev nok, at han blev fradømt fæstet, for i begyndelsen af 1700-tallet blev degnens søn, Christen Nielsen Degn fæster i gården.

Det lykkedes heller ikke for Christen at gøre Dybkjær til en god fæstegård; de første år hører vi ikke så meget om, men i 1719 og 1720 bliver han dømt for restancer. For året 1717 skylder han 1 tønne landgilderug og 4 skp. landgildebyg; 1718 det samme, samt skatter, der beløber sig til 6 rdl. 2 mk. 8 sk.; 1719 samme mængde landgildekorn - i alt 16 rdl. 2 mk. 8 sk. I 1725 optræder han dog ikke længere på restancelisten, og i 1729 flyttede han til den større gård Øegaard i Hug.

Men Dykier er åbenbart stadig et ringe sted, så den nye fæster får lovning på, at han "skal finde sæden lagt. Han skal få to gode og forsvarlige øg, der skal købes. Fra Aabjerg skal han få to køer, som er ham udvist, den ene med kalv til Valborgdag. Et føl og et ungnød står i Øegaard, hvorfra han ligeledes må hente vogn, plov og harve, og hvad som ellers mangler, skal blive ham gjort til rette såvel som et bord og bænk, der vil fattes når Christen Degn bortflytter."

Den nye fæster, Thomas Pedersen Fuglbjerg, holder kun ud til december 1731, inden han rømmer med kone og børn, samt nogle kreaturer og bohave, hvilket jo nok siger lidt om, hvor lidet attraktivt Dybkjær var. Om denne fæster kan der læses mere i afsnittet om fæstebønder under Aabjerg.

I de følgende år var der forskellige fæstere indtil en ny familie holdt sit indtog o. 1750. Da overtog Jacob Pedersen fra Halkjær i Stadil gården. Han fik selvfølgelig navnet Dybkjær eller Dykier, og denne familie blev i gården, indtil den blev nedlagt. Allerede i 1758 døde hans første kone (han var gift 3 gange), og da bestod gårdens besætning af 2 heste, 4 køer, 1 stud, 1 kvie, 2 kalve, 10 får, 2 væddere og 1 so.

Sønnen Laurs Jacobsen Dybkjær (1752-1829) overtog fæstet o. 1780 og i hans tid blev gården takseret, nemlig 29.1.1800, stedets hartkorn var 3 tdr. 3 skp. 1 fdk. og 1 album.

Stuehuset lå norden i gården og bestod af 10 fag, 7 alen dyb, og opført af ege- og fyrretømmer, havde klinede vægge, var stråttækket og indrettet i værelser. I vesterenden var en kælder og et kammer med loft, vinduer og kalkede vægge. Næst ved lå en stue, med loft og vinduer, kalkede vægge med panel ved nørre, vestre og søndre side, i stuen var en kakkelovn af værdi 6 rdl. Næst ved var et køkken eller fremmers, deri var en skorsten, og deri en ovn og en grue med en kedel på ½ td. rummål af værdi 6 rdl. I østre ende var et fårehus. Østen i gården var der hestestald, fæ- og fårehus og vognremise, bestående af 12 fag, 5 alen dyb. Søndre i gården var lade og tærskelo, bestående af 6 fag, 7 alen dyb, og vesten i gården lå en lade, bestående af 8 fag, 6 alen dyb. Udhusene var opført af samme materialer som stuehuset. Det hele blev takseret til 440 rdl.

Året efter købte Laurs Jacobsen gården til selveje og da var hartkornet næsten 4. tønder.

I 1829 overtog sønnen Niels Laursen Dybkjær (1795-1865) gården, og i hans tid kom den nye matrikel i 1844. Da blev gården matrikuleret under Stadil sogn sammen med alle de andre gårde i Mejlbj, den fik nr. 133, 131, 137h. Senere kom der mere til bl.a. matr. nr. 4b af Bjerregaard i Vedersø sogn. Men i kirkelig henseende blev gården ved med at høre til i Vedersø.

Næste ejer i gården var Niels' ældste søn Jacob Nielsen Dybkjær (1824-1883). Han overtog gården i 1867, men først i 1872 blev han gift med enken Else Marie Andreasdatter Nørhede (1833-1920)

og sammen fik de kun 2 børn: Ane Malene og Maren, men Else Marie havde tillige fra sit først ægteskab sønnen Jens Christensen Bro, der senere overtog Stadtoft.

Jacob Dybkjær døde efter godt 10 års ægteskab, så enken måtte selv stå for gårdens drift i mange år, indtil en evt. svigersøn var i sigte.

Det skete først i 1894, da Maren blev gift Niels Christen Christensen (1863-1912) fra Mejlby, der så overtog Neder Dybkjær, og dermed også efternavnet Dykjær. Det blev imidlertid en problemfyldt tid. Maren døde året efter, hvorefter han blev gift med svigerinden Ane Malene. I første ægteskab havde han sønnen Magne, der døde allerede i 1903, Niels Dykjær selv døde af lungebetændelse i 1912 og i 1914 brændte gården ned.

Ane Malene stod nu med en nedbrændt gård, 11 børn i alderen 1-14 år og sin gamle mor, der var på aftægt. Hun valgte at opføre nye bygninger på den parcel der hørte til Bjerregaard (matr. 4a, nu Bakvej 1), og herfra fortsatte hun landbrugsdriften med hjælp fra sine børn, hvoraf mange af de ældste forblev ugifte. Efterhånden blev det meste af jorden fra den oprindelige Neder Dybkjær frasolgt til blandt andet Dybkjær i Stadil og dermed var gården Neder Dybkjærs dage forbi.

Kilder:

Citaterne i de første afsnit er taget fra Alfred Kaaes artikel ”Vestjyske godsejere og deres bønder” i Hardsyssels Årbog 1965 s. 32 og 35.

Aabjerg skifteprotokol (G446-) s. 24, 117,196, 208, 225.

Brandtaksationer for ejendomme under Aabjerg (pakke B80A-58 nr. 124 side 19-63, arkivet i Viborg).

Kirkebøger og folketællinger.

Vedersø kirkeblad.

Tarpgaard

1688 hører den under Aabjerg med et samlet hartkorn på 13.4.1.2 og der nævnes kun 1 fæster: Jens Andersen

1697 hedder fæsteren Peder Jensen, formodentlig en søn. Han kan ikke klare sig og bliver ”forflyttet” til det ringere sted Dyekjær. Han bliver her i 1701 stævnet for restancer. Under

retssagen antyder hans sagfører, at Obelitz smed ham ud fra Tarpgaard, fordi Obelitz ville have en af sine piger ind i gården. Dette nægter Obelitz dog. (Hardsyssels Årbog 1965 s. 31-32)

De nye fæstere er brødrene Niels Christensen (o.1659-1741) og Anders Christensen (1667-17..) fra Mejlby i Stadil.

I 1723 udsteder ejeren af Aabjerg en panteobligation (Ringkøbing Skifteprotokol B80-124 s. 444ff), hvor alle fæsterne nævnes, her ses under Tarpgaard Anders og Niels Christensen hver med hartkornet 6.6.0.2½. Under en Møllesag i 1733 vidner Niels Christensen i Tarpgaard, han er da 76 år, han har været bosat i Tarpgaard i 33 år, og hans salige fader Christen Knudsen boede i Stadil Ligeledes vidner Anders Christensen i Tarpgaard, hvis sal. fader også var Christen Knudsen af Stadil (Ulfborg-Hind herreders justitsprotokol B80A-4 s. 362-363).

I 1741 dør Niels Christensen og under skiftet står der:

”Vidre tilspurdte Lars Lund dem om dend Seng og Klæder som dend afdødes hustru hafde var icke og tillige dend Sl. Mands derpaa svarede de Nej, thi da gaarden blev bytt imellem Clemen Jensen og Peder Høy med hvis besætning derved var, gav Peder Høy hende et Senge- eller hylsklæde, hvad resten hun nu til Seng haver, haver hun ved sin daatters hæendis gierning erhvævet.”

Det må vist tolkes sådan at Niels Christensens halvgård på det tidspunkt er delt i 2, hvoraf sønnen Peder Nielsen har den ene og Clemen Jensen den anden.

Anders Christensens gård bliver formodentlig delt mellem Christen og Jan Andersen, der nok er hans sønner. Christen Andersen dør i 1746 og enken gifter sig med Henrik Olufsen, der overtager fæstet.

Peder Nielsen dør også 1746 og bliver formentlig efterfulgt af Niels Iversen Tyvkjær, der nævnes 1750 i Tarpgaard.

Jan Andersen dør 1760 og bliver efterfulgt af svigersønnen Christen Poulsen.

Clemen Jensen nævnes i 1750, da han kone dør. Endnu i 1768 er Clemen Jensen dog nævnt her.

Dette år – 3.5.1768 - udsteder Captain Halchuuus til Aabjerg en panteobligation (Landstingets Skøde –og panteprotokol B24-699 (bind 232) fol 789). Her er Tarpgaards deling i 4 endelig bekræftet med følgende fæstere, hver med et hartkorn på 3.3.0.1¼:

Henrik Olufsen (senere matr. nr. 99 – Tarpvej 11)

Christen Poulsen (senere matr. nr. 100 – Tarpvej 9)

Jens Christensen (senere matr. nr. 105 – Tarpvej 16)

Clemen Jensen (senere matr. nr. 106 – parceller frasælges efterhånden, sidste del til Tarpvej 12).

I 1777 dør Henrik Olufsen og skiftet efter ham giver et glimrende indblik i datidens landbrugsbygninger og inventar, idet alt bliver nøje registreret og vurderet. Først opregnes alle arvinger, og dem var der mange af, da det var hans søskende eller disses børn, der skulle arve, fordi han ikke selv havde børn. Så fulgte registreringen og vurderingen af alt indbo. (Vurderingen er ikke medtaget her for overskuelighedens skyld).

I **stuen** var 1 fyrrebord på fod med skuffe under, 1 lav skammel, 1 viser af træ (ur), 8 stk.

hollandske fade, 1 blå krus uden låg, 11 stentallerkener, 6 hel-fliser, 1 blå smørkande (brøstfældig), 1 kobbertragt, 1 jern-fyrfad, 4 fade , 2 røde potter , 7 træ tallerkener, 1 smørbord, 1 rød krus med

tinlåg, 4 tekopper, 1 tepotte, 1 ølglas, 1 blank flaske, 2 bouteiller, 1 messinglysestage, 1 vokstavle, 1 skohorn, 5 pølsehorn, vægtskaller, 5 blyklumper, 1 blikhorn, 3 par knive, 4 hornskeer, 1 redekam. Bøger: 1 dansk Bibel ("hvilken Anders Christensen fra Husted i Ulfborg sogn, som foregav at bemeldte Bibel med messingbeslag er hannem af hans afdøde stiffader Henrik Olufsen bleven foræret i året 1746, som og foran i Bibelen findes antegnet, og altså blev hannem Bibelen overleveret efter foregående bevislighed, følgelig ikke kan komme sterfboen til nogen indtægt eller vurdering"), 1 bedendes kæde, Tranckes Huspostil, nogle kapitler af Jobs bog, 1 salmebog, 3 små bøger, Rosts Forklaring, 2 ligprædikener.

Bogbinderredskaber: 1 liden ambolt, 1 håndskruer, 1 notteltang, 2 små sakse, 1 cirkel(?), 1 hammer, 1 kar med 1 pibehus, 1 pibehytteblad, 5 skruer, 1 bagstol, 1 beskærerjern og 1 polerepind.

Sengeklæder på den første seng: 1 blå og hvid olmerdugs-overdyne, 1 stribet hovedpude, 1 grå vadmels ditto, 2 hølsklæder 1 sort og hvid ditto. På den anden seng: 1 blå og hvid olmerdugsoverdyne, 1 hovedpude med lærredsovertræk, 2 hvide vadmels hølsklæder, 1 stribet underdyne.

Dernæst blev der en skab næst ved vinduet åbnet og heri var 1 rød snustobaksdåse, derudi fandtes i penge 3 mk., 8 sk., 1 regnebog, 1 liden kar, 1 piberør med en sølvring, 1 blik-tedåse, 1 pibehus og mandstock med en messingring, en messingdåse, 1 tobak blære med en fiel, 3 små olieflasker og en blækdåse, 1 par briller med hus, 1 trædåse med hus, 1 ragekniv med oliesten, 1 trædåse med kobber?, 3 syle, 1 jernkniv og 1 blyantspe, i en anden skab næst ved forrige fandtes 1 blikdåse, 1 skuffe med hagl i og apporthagl.

I **kælderen** fandtes 1 baghylde, 1 timse, 1 kærne, 1 hæspertræ, 1 manglefjæl og stok, 1 loftstige, 1 øltragt, 1 grynbage, 4 stk. grynfyndinger, ½ tønne til øl, 1 fjerding til øl, 2 poser?, 1 ildsaks, 4 flasker, 4 kornsække, 4 mælkesætter, 4 sorte gryder, 1 flynder meed og 1 glib garn og 4 bindenåle, 3 lang løbe, 1 trædejkar med dæksel over, 1 liden kar, 1 spinderok.

I **bryggerhuset**: 1 kedel i grue, 1 spand og 1 øsebøtte, 2 træskaller, 1 drift træåg, 1 karstol, 1 staack kaer med låg, 1 ørebalje, 3 drag tønner, 1 liden svinespand, 1 asketrug, 1 ildfork, 1 ovnrage og brødfork, 1 træfod, 1 liden tebord, 1 jernpande, 1 gl. bonnick, 1 opsats, 1 gl. tekedel, 1 ildklemme, 1 halv pot, 1 dragt, 8 sorte gryder, 3 sorte krus, 1 liden rage og skovl, 1 fyrkiste med hænger, derudi fandtes den afdødes **kiste- og gangklæder** som følger: 1 sort kjole af hjemmegjort tøj, 1 ditto vest, 1 par sorte bukser, 1 grå klædeskjole, 1 ditto vest, 1 blå ditto, 1 blå trøje, 1 stribet ditto, 1 hvid vadmels ditto, 1 ditto, 1 gl. stribet ditto, 1 grå trøje, 1 gl. lædertrøje "hvilken trøje den afdødes broder Jørgen Olufsen berettede hannem af hans afdøde broder kort forinden hans død har været givet og altså blev samme bemeldte arving med nærværende arvingers samtykke overleveret, og derfor ej kommer nu nogen vurdering". 1 læderbrystdug med ærmer, 2 blå ditto, 2 gl. ditto, 1 par brune bukser, 1 hat, 1 rød hatteslag, 5 par sorte strømper, 3 par grå og 1 par hvide ditto, 1 par grå vanter, 1 par bl. vanter, 1 par bl. ditto, 2 par blå strømper, 1 par handruer? og 1 flaaer?, 1 halsklud, 1 broget ditto, 1 halskrave og 1 par ærmer, 5 skjorter, 1 par knæstøvler, 1 par sko med spænder og 1 skobørste, 1 par tøfler, 2 par træsko, 3 bareket (barkede?/beredte?) skind og nogle stoffer.

I **den østre kammer**, sengeklæder på en sengested: 2 stribede hovedpuder, 1 hvid ditto, 1 grå hølsklæde, 1 blågarnslagen. 1 kærne pot og 1 deegl, 1 liden lygte, 1 ditto, 1 liden træbage, 1 do. kærne, 1 jernlampe, 2 træstokke, 1 garnvindel.

Udi bemeldte kammer blev yderligere forefunden 1 par vandstøvler, 4 vodgarn, 1 fjordøkse, 1 blikmål, 1 tinsmørkop, 1 trækar, 2 mindre ditto, 1 jernrist, 1 kornsold, 1 stenkrukke, 1 liden pose, 2 stentørre torsk og 1½ skp. Boghvede, 1 halvanker, 1 graab ruse, 9 pd. l...., 1 spand med smør i. "Tjenestepigen Magrethe Knudsdatter frembragte en blå- og hvidstribet hovedpude, den hun vel foregav, af den afdøde at være givet, og derfor taget samme under sin bevaring, men som hun på ingen måde kunde bevise den såkaldte gave blev anset bemeldte pude ulovlig var udtaget af sterfboen. ..Ligeledes har arvingen Knud Øegaard tilvendt sig af sterfboen efter dødsfaldet og

førend Regiestrieng blev foretaget efterskrevne som nu er bleven vorderet”, 1 grøn rye kiole, 1 messing kiedel, 1 bonick, 1 halv øltønde, ”Videre foregav Knud Øegaard ej af stærvboen Havet udtaget sig. Hvorpaan han erbød sig at giøre sin Eed.”

I mælkestuen:

3 biekuber og 1 sold, 1 Høle skaft, 1 gl. Fyrrekiste, 1 Gl. Bøge Case, 2de smaae Kar, 2de Melcke Stripper, 2de gl ditto, 1 Fløde Bøtte, 7 Stav Kar, 3 dossin Melck Sætter.

I Huughuset:

2 Knibtanger, 4 Huug Jern, 2de Hammer, 1 Baand Kniv, 2de Trækar med gl. Jern, 1 Riglbuur, 1 fierding med Steenkul, 1 gl. Lynglee, 1 Jern Greeb, 1 Spade, 6 pd(?) gl. Jern, 1 Høvel Bænck, 1 Tømer Økse, 1 Nauer og 1 Spægerboer, 1 Hammer og 1 Hoved, 1 Jern og 1 skack Vinckel, 1 BaandHage og 1 Krus jern, 3 gl. Havde og 1 Vand Spand, 1 Træ Kar med adskilligt, 1 gl. Riis Kurv med adskilligt, 2de Træ Græbe, 1 P.ævet Griime og 1 Tiin Kande, 1 HøyLe med Skafte, 1 glied og Krø, 1 Breild(?) og 1 fioer Slæde, 1 gl. sold, 1 Tiin Kande, ½ Parten af 1 Aalbaad, 1 sauge Algier(?) og 1 HøeHæg, 3 Biie Kuber, 1 Huug stok, 2 stk. fyrdtræ.

I Laden:

1 gl. Kar, 3 half ankre og 1 fierding, 1 ditto med Kalck og 1 gl. Kierne, 1 standtønde, 3 river og 2de forcke, 2de nye fiel og 1 pleil, 1 Hackels Kiiste med Kniv, 1 gl. trægreeb, 1 biekube. 1 pr Ny Ege H..... 8te aller og 1 møgfiel, 1 pr. Klud Dæckener.

I Stalden:

1 nye fiel og 3 stk gl. ditto, 1 bag Plou med tilbehør uden Hiul.

I Gaarden:

1 slibe Steen med Draug, 1 Vand Spand tilhører Brønden, 1 Vandtrou, 1 Kar med tvende Jern Baand, 1 gl Jern Greeb, 1 Vogn med 4 gl Beslagen Hiul, Skrau og Leirer, Læstere og Hammelstok, 1 pr Hauer med Sæder og Vognskriin. 1 gl Vogn med 4re Træ Hiul og 5 møgfiel, 1 Jerntænder Harve, 1 Hiulbaaer og 1 Støfte.

Levendes Creatuer Bæster:

1 Sort Hoppe 10 aar, 1 Sort Hæst.

Fæhøveder-Kiør:

1 sort Broget Koe faaed 2 Kalve, 1 hvid ditto faaed 6 Kalve, 1 sort broget Ditto faaed 6 kalve, 1 sort broget Ditto faaed 1 kalv, 1 Sort Stierne Ditto faaed 2 Kalve, 1 Sort Broget ditto uden Kalv, 1 Hviid Kalv.

Faar Høveder:

11 gl. faar, 10 Lam. 2 Hornede Væddere.

Svin: 1 gl Galt.

Også gårdens bygninger blev takseret:

”1. Salshuset staaende i Øster og Væster af 9 fag Længde, Samme vil behøve til Stolper, Reemmer og Bielcker, Spærer og Lægter, Tag og Simme, Loft og Døre, Vindue og Vindueskarme, Hængseler til Dørene Stauer og Leer til Vegne, Matriallerens tilførsel, Korst og arbeides Løn i Nøyste efter giort overslaug 40 rdr.

2. Korn Lade Væsten i Gaarden Bestaaende af 17 Fag, strækker Sig i Synder og Nør med Enderne Samme vil Behøve til Tømmer Stauer Leer Tag og Simme Samt Matriallernes tilførsel Korst og Arbeidesløn Efter der paa giort Beregning i Nøyeste 30 rdr.

3. Høyladen Sønden og Noget der af Østen i Gaarden 22 Fag Hvilcken Bygninger blev anseet at behøve til stolper Remmer og Bielcker Ors og Suuler Spærer og Lægter Tag og Simme samt Stauer og Leer til Vægene, Matriallernes Tilførsel Korst og arbeidesløn i alt 12 rdr.

4. Bygningen Norden i garden Bestaaende af 13 fag, hvor udi er Stald fæe og faerhuset tillige samme vil behøve til Tømmer Tag og Simme Leer og Stauer, samt Matriallernes tilførsel Korst og arbeides Løn efter nøyeste beregning 15 rdr 1 mk.

5. Huuset med Norder Ende til Salshuset Hvor udi er Hug og Tømmerhuset og den Synder Ende Tørvehuset af Lænde 12 fag, denne Bygning Befindes Saa Brystfædig paa Tømmer Leer og Tag at det ikke kand skee naar de fornødne Matrialler af Tømmer og Tag med videre udfordrende til dissen istandsættelse i aller Ringeste 4 rdr.

6. En liden Huus Østen i gaarden Bestaaende af 3 fag Som bruges til Sviin og Kalfe denne findes saa Brøstfædig at den paa Ingen maaede kand Repareres men Plat paa Jorden vil needleeges og altsaa vil Behøves tillige Bygning Opreisning af Tømmer og Tag Stauer og Leer Item Matriallerenes tilførsel Korst og arbeids Løn 4 rdr. 4 mk”

Desværre for arvingerne var indtægterne kun godt 162 rdl., hvorimod udgifterne beløb sig til godt 233 rdl. Så der blev intet at arve.

I 1800 blev de fleste af Vedersøs gårde takseret i forbindelse med brandforsikringen, altså også de 4 Tarpgaard, hvis bygninger alle var opført af ege- og fyrretømmer, havde klinede vægge og var stråtækket.

Hos fæsteren Peder Olesen i Tarp (matr. 105) ligger stuehuset sønden i gården og består af 10 fag, 7 alen dyb. I østerenden er kælder med loft og vinduer og kalkede vægge. Ved siden deraf er et kammer med loft og vinduer og kalkede vægge. Næst ved en stue med loft og vinduer kalkede vægge, paneler ved østre, nørre og søndre side. Næst ved et fremmers med en skorsten med en ovn og en grue med en kedel på 2 fjerding rummål. Næst ved et tørvehus.

Østen i gården er et hus indrettet til lade og tærskelo og vognremise, består af 12 fag, 6 alen dyb, Vesten i gården er hestestald, fæhus, fårehus og svinesti, består af 10 fag, 6 alen dyb.

I alt takseret til 380 rdl.

Hos fæsteren Jens Clemmensen (Jørgensen) i Tarp (matr. 106) ligger stuehuset norden i gården og består af 14 fag, 6 alen dyb. I vestre ende er der stald og fæhus samt fårehus. Næst ved en kælder med vinduer og kalkede vægge. Næst ved en stue med loft, vinduer, kalkede vægge, panel ved nørre side, i stuen en kakkellovn. Næst ved et fremmers med skorsten og ovn samt en grue med en kedel på ½ td. rummål. Næst ved et kammer.

Sønden i gården er en lade med tærskelo, består af 10 fag, 6 alen dyb.

I vest fra nørre ende på laden er 4 fag udbygget, indrettet til ladehus, 6 alen dyb

I alt takseret til 390 rdl.

Hos fæsteren Christen Poulsen i Tarpgaard (matr. 100) ligger stuehuset sønden i gården og består af 10 fag, 6 alen dyb. I vestre ende er en stue og en kælder på begge sider, i stuen er loft, vinduer, kalkede vægge, i kælderen er vinduer, kalkede vægge. Næst ved en stue med loft og vinduer, kalkede vægge, panel til nordre, vestre og søndre side, i stuen en kakkellovn. Næst ved et fremmers, deri en skorsten med en ovn og en grue med en kedel. Næst ved et kammer med loft og vinduer, kalkede vægge.

Vesten i gården er fæhus og tørvehus, består af 10 fag, 5 alen dyb.

Norden i gården en lade og tærskelo, består af 10 fag, 7 alen dyb.

I alt takseret til 350 rdl.

Hos fæsteren Anders Andersen i Tarpgaard (matr. 99) ligger stuehuset sønden i gården og består af 8 fag, 7 alen dyb. I vesterenden er en kælder med vinduer og kalkede vægge. Næst ved en stue med loft, vinduer, kalkede vægge, panel ved vestre, nørre og søndre side, i samme en kakkellovn. Næst ved er et fremmers med skorsten og ovn med grue med en kedel på ½ td. rummål. I østre ende et kammer og en gang på begge sider med loft, vinduer og kalkede vægge.

Vesten i gården er en lade med tærskelo, består af 10 fag, 6 alen dyb.

Norden i gården er stald, fæ- og fårehus, består af 6 fag, 4 alen dyb.

Østen i gården er hølade og svinesti, består af 6 fag, 4 alen dyb.

Fra østerende på stuehuset er et hus, består af 6 fag, 4 alen dyb, indrettet til vognremise og et karlekammer, som er forsynet med vinduer, og kalkede vægge.

Sønden for gården er et hus i øst og vest med enderne, består af 6 fag, 3 alen dyb, indrettet til lyng- og tørvehus.

I alt takseret til 360 rdl.

Bemærk i øvrigt, at kun de to sydligste gårde kaldes Tarpgaard.

Disse to gårde fik ved matrikuleringen i 1844 numrene 99 og 100.

Matr. 99 blev i 1861 delt i a og b, så 2 af Jan Andersens børn, Anders og Johanne Marie kunne få hver deres gård. Matr. 99a eksisterede dog kun som selvstændig gård til 1909, hvor den blev opkøbt af matr. 100 (Tarpvej 9). I 1919 havde denne gård 58 tdr. land (32 ha), 33 kreaturer, 6 heste, 3 søer og 8 fedesvin. Stuehuset var opført 1896 og de øvrige bygninger ca. 1803. Men som landbrugsgård overlevede den ikke til nutiden. I slutningen af 1900-tallet blev jorden overtaget af matr. 99b og kun beboelsen står tilbage.

Det blev altså matr. 99b (Tarpvej 11), der blev ”overleveren” som Tarpgaard. I 1935 overtog Marius Tarpgaard gården med 34 tdr. land (18,75 ha), 16 kreaturer, 2 heste, 3 søer og nogle fedesvin. Stuehuset var fra 1861 og lade og kostald fra 1907, og der opførtes ny heste- og svinestald 1937. Senere øgedes arealet lidt, men først efter sønnen Jens Ulrik Tarpgaards overtagelse i 1976, kom det til at gå rigtig stærkt. I dag er arealet 215,10 ha.

Kilder

Kirkebøger og folketællinger

Aabjerg skifteprotokol

Brandtaksationer 1800 (B80A-58 nr. 19 - i Viborg).

Vort Sogns Historie.

Vedersø Kjærgaard

Vedersø Kjærgaard nævnes allerede i 1466 som "Kiergaard". 1688 var den fæstegård under Aabjerg og havde 12½ td. hartkorn, men der var så til gengæld 3 fæstere: Anders Axelsen, Christen Eskildsen og Knud Pedersen.

I 1723 var der ligeledes 3 fæstere: Jesper Hansen, Anders Jensen og Jens Nielsen, men nu er hartkornet fordelt med godt 4 tdr. til hver. Umiddelbart er det ikke nemt at se nogen slægtsforbindelse til de 3 fæstere i 1688, men det kan jo være gennem døtres giftermål.

Jesper Hansens gård fik senere matr. nr. 120 (Kæret 21), Anders Jensens fik matr. nr. 121 (nedlagt 1916) og Jens Niensens fik matr. nr. 122 (Kæret 8). Det ser dog ud til at Jesper Hansens gård blev delt i 2 o. 1740. Den anden part fik matr. nr. 113 (Kæret 13).

1726 dør Jens Nielsen og da er besætningen på 2 heste, 1 føl, 3 køer, 2 stude, 2 kvier, 2 lam, 1 so og 4 gæs. Desværre er hans søn kun 16 år, så fæstet overgår til en anden – nogle år senere møder vi her Jørgen Jepsen fra Kirkeby i Staby, der også hørte under Aabjerg.

1746 dør Jørgen Jepsens kone og nu er besætningen 3 heste, 4 køer, 1 stud, 2 kvier, 1 kalv, 5 får 3 lam, 2 væddere og 2 grise; altså lidt fremgang.

1759 dør Peder Christensen Kjær (Kæret 21). Han efterlader kone og 3 "smaae" umyndige sønner (den ældste er dog ca. 18 år) og der bliver foretaget den obligatoriske registrering af boet:

Bæster: 1 sort hest på 9 år 9 rd., 1 gl. sort hoppe 4 rd.

Fæhøveder: 1 grå ko fået 1 kalv 4 rd., 1 grå ko fået 9 kalve 3 rd., 1 sortbroget ko fået 8 kalve 3 rd. 2 mk., 1 gråbroget ko fået 1 kalv 2 rd., 1 åringskvie 1 rd. 4 mk., 1 studekalv 1 rd.

Fårehøveder mm: 8 får og 2 væddere 5 rd., 1 so 4 mk., 2 gæs og 1 gase 1 rd.

Vogn og redskaber: 1 vogn med tilbehør 4 rd., 1 plov 2 mk., 1 træharve 1 mk., 2 hølær 2 mk., 1 skærekniv med kiste 2 mk., 1 fork 8 sk., 1 jerngreb og 1 trægreb 1 mk., 2 plejle og 2 river 12 sk., 1 sædeløb og 2 store løb 4 sk., 1 spand 12 sk.

I frammerset: 1 fjerdingkedel 2 rd., 1 par kværne 4 mk., 2 fyrkar 1 mk., 1 spand og 1 bønne 12 sk.

I kælderen: 1 ølfjerding 10 sk., 2 solde og 1 sælde 8 sk.

I stuen: 1 bord af fyr med skammel 1 mk., 1 krus 4 sk., 4 hollandske tallerkener 8 sk., 3 røde stentallerkener 3 sk., 2 flasker, 2 glas og 12 mælkesætter 6 sk., 2 røkke 1 mk., 1 fyrfad 4 sk., 1 fyrretræsskrin uden lås 6 sk.

Hans gangklæder: 1 blågrå vadmelskjortel 3 mk., 1 brun vadmelsvest 1 mk., 1 hvid vadmelsstrøje og 1 lædervest 3 mk., 1 par læderbukser og 2 par vadmelsbukser 1 mk. 8 sk., 2 sribede brystduge 8 sk., 1 par grå strømper 6 sk., 1 par sko 8 sk., 1 hat og 2 par stumper 8 sk.

I alt 45 rigsdaler, 5 mark og 15 skilling.

Til gengæld var kravene til en gård på 2 tønner hartkorn: 2 heste a 12 rd., 1 god vogn a 10 rd., 1 god plov a 2 rd., 1 harve a 1 rd.

Hertil kom bygningernes reparation: laden 20 rd., fæhuset 4 rd., stuehuset 8 rd. Desuden var der en gæld på 3 rd. 2 mk., begravellesomkostninger på 4 rd., og skifteomkostninger på kun 4 mk., da boet var af "slæt tilstand". Udgifterne blev således i alt på 57 rd., hvilket var noget større end indtægterne, så arv blev der ikke noget af.

Enken Kirsten Andersdatter ønskede at blive ved stedet og lovede at betale alle kongelige skatter, samt yde hoveri og landgilde til rette tid. Jørgen Jepsen i Kjærgaard blev indsat som hendes lavværge og lovede at hjælpe hende "i alle tilfælde, ligesaa at hendes børn kan ivel blive opfødt i Guds frygt, tugt og lærdom."

1779 dør Jens Andersen i Kjærgaard (matr. nr. 121), som jo nok er en søn af Anders Jensen. Besætninger her er 4 heste og 1 føl, 4 køer, 2 kvier, 3 kalve, 10 får og 2 væddere.

Ved taksationen af Vedersøes gårde i år 1800 ser de 3 af 4 gårde sådan ud: De er alle opført af ege- og fyrretømmer, har klinede vægge og er stråtækte.

Hos fæsteren Jeppe Jørgensen i Kærby(Kæret 8) ligger stuehuset norden i gården og består af 13 fag, 8 alen dyb, og indrettet i værelser. I vestre ende en kælder med loft og vinduer, kalkede vægge. Næst ved en stue med loft og vinduer, kalkede vægge, panel ved nørre side. Næst ved en bagstue med loft. Næst ved en stue med loft og vinduer, kalkede vægge, panel ved nørre, vestre og søndre side, i stuen en bilæggekakkelovn. Næst ved et køkken, deri en skorsten deri en ovn. Næst ved et bryggers, deri en grue med en kedel.

Ved østerenden af dette hus til øst et hus, står i øst og vest med enderne, består af 10 fag, 4 alen dyb. I sønden fra samme østen i gården et hus, består af 2 fag, 4 alen dyb, indrettet til hakkelseshus. Østen i gården, sønden for forrige et hus i syd og nord med enderne, består af 8 fag, 4 alen dyb, indrettet til vognremise og tørvehus. Sønden i gården en lade og tærskelo, består af 10 fag, 7 alen dyb. Vesten i gården en lade, består af 10 fag, 6 alen dyb. Samlet vurdering 530 rdl.

Hos fæsteren Christen Pedersen (Kjær) i Kær (Kæret 21) ligger stuehuset sønden i gården og består af 10 fag, 8 alen dyb, og indrettet i værelser. I vestre ende en kælder med vinduer, kalkede vægge. Næst ved en stue med loft, vinduer, panel ved nørre, vestre og søndre side, i samme en kakkelovn. Næst ved er en gang med loft, vinduer, kalkede vægge. Ved siden er fremmerset med en skorsten, ovn, og grue med en kedel på 1 fjerding rummål. I østre ende en stue med loft, vinduer, kalkede vægge, panel ved nørre side.

Norden i gården stald, fæ- og fårehus, består af 6 fag, 4 alen dyb. Østen i gården lade med tærskelo, består af 10 fag, 7 alen dyb. Vesten i gården en lade, består af 3 fag, 6 alen dyb. Samlet vurdering 330 rdl.

Hos fæsteren Knud Jensen Gade i Kær (Kæret 13) ligger stuehuset norden i gården og består af 10 fag, 8 alen dyb, og indrettet i værelser. I vestre ende en kælder med vinduer, kalkede vægge. Næst ved en stue med loft, vinduer, kalkede vægge, panel ved nørre side. Næst ved et køkken med skorsten, deri en ovn. Næst ved et bryggers, deri en grue med kedel.

Østen i gården fårehus og foderlade, består af 5 fag, 6 alen dyb. Sønden i gården en lade og tærskelo samt fæhus, består af 8 fag, 6 alen dyb. Vesten i gården hestestald og materielhus, i alt 4 fag, 6 alen dyb. Samlet vurdering 300 rdl.

De 2 sidste gårde har pga delingen i 1700-tallet kun halvt så stort et hartkorn som den første.

I Kæret 13 blev Knud Jensen Gade efterfulgt af sønnen Lars Knudsen Gade. Han blev født o. 1766 i gården Gade i Hug i Vedersø, hvor faderen var fæster. 1788 var han soldat under Holstenske Rytterregiment, hans højde var da 68 tommer, altså ca. 178 cm, noget over datidens gennemsnit. Året efter var han tilbage i Vedersø, hvor han opholdt sig på Klitten. Senere da faderen havde fæstet gården i Kærby, tog han hjem for at hjælpe forældrene med driften af gården; som sin andel af fæstet skulle han betale 16 rdl.

Omkring 1798 giftede han sig med Else Larsdatter, der blev født o. 1771 i Kærby. Kort tid efter døde hendes far, og o. 1775 giftede moderen sig med Jacob Pedersen, Else ses derfor også til tider omtalt som Else Jacobsdatter.

Den 16.3.1803 købte Lars gården (godt 3½ td. hartkorn) for 800 rdl. De 590 blev lånt af Den Almindelig Enkekasse, og de resterende 210 af Aabjergs ejer, som var sælger af gården. I 1809

udvidede Lars dens areal med nogle parceller fra Aabjerg (ca. 0,75 td. hartkorn), og året efter købte han dens kongetiende.

Gården var blevet flyttet ud fra de oprindelige Kjærgaarde og lå ca. ½ km nordvest for dem i retning af Kællingbjerg, og her ude i Kæret kom Lars og Else til at bo resten af deres liv, her blev deres 7 børn født, og her gennemlevede de landbrugskrisen i 1820-erne, som de dog klarede sig vel igennem. Og da Lars døde den 13.3.1836 i en alder af 70 år, var hans gård blandt de 10 største i sognet og blev vurderet til 600 rdl.

Indboet gav også indtryk af en vis velstand. I dagligstuen stod en jernbilæggekakkelovn til 7 rdl., der var et ur til 2½ rdl., og der var messinglysestager og et messingstrygejern. Af møbler var der et rødmalet fyrretræsbord med skammel, nogle stole og et hængeskab; og så var der selvfølgelig dyner, puder og lagener, velsagtens i en alkove. Også i vesterstuen stod en bilæggerovn, vurderet til 4 rdl., der var borde og stole og en blåmalet dragkiste til 4 rdl., der var sengetøj og endnu en blåmalet kiste, formodentlig indeholdende Lars' tøj: hat og hue, en sort kjole, 2 veste, 3 par bukser, 2 undertrøjer, et par underbukser, 3 trøjer, 3 skjorter, 2 par strømper, 1 brystdug, 1 tørklæde og 1 par støvler.

I spisekammeret var der bl.a. en kobberkaffekedel og en kaffemølle; i bryggerset var en kobberbryggekedel til 5 rdl., en messingkedel og selvfølgelig øltønde, kar, fjerdinger, baljer, stripper o.l. - og endnu en kiste, der dog var rødmalet. På loftet var der 3 høleer, 2 lyngleer, 4 river, 1 skovl samt nogle løb, sække, poser og fjerdinger.

Af gårdens andre redskaber kan nævnes en beslagen vogn til 18 rdl., en trævogn til 8 rdl., en halv trævogn med fjæl og så naturligvis plov, harve, skovle, grebe, spader, plejle m.m.

Dyreholdet bestod af 4 heste, 1 tyr, 9 køer, 5 kvier, 4 kalve, 1 so med 6 grise og 15 får med lam.

Alt i alt efterlod Lars Knudsen sig værdier for 881 rdl. kurant, omregnet til 1409 rbd. i rede sølv.

"Enken erklærede, at hun aldeles intet er bortskyldig, hvorfor ikkun skifteomkostningerne bliver at anføre boet til udgift." Der blev altså næsten 1370 rbd. i rede sølv til fordeling mellem Else Larsdatter og børnene.

Else afstod straks gården til sin eneste søn, imod at han ydede hende aftægt, samt fædrene og mødrene arv til sine søstre, 160 rbd. til hver, dog det dobbelte til Maren, der var svagelig. Desuden skulle han give sine 3 ugifte søstre et anstændigt bryllup efter egnens skik og brug. Det indbefattede også et par uldkarter og en spinderøk, 6 tekopper, 6 tallerkener, en forsvarlig sengs klæder og en ny kjole, samt 2 får.

Aftægten til Else indebar, at hvis hun ville udflytte fra sønnen, skulle han indrette et passende aftægtsværelse i stuehusets vestre ende fra gangen af, med køkken, skorsten, loft, vinduer, dør, sengested etc. Desuden skulle han årlig levere: 4 td. rug, 4 td. byg, som leveres i 4 kvartaler og bringes af gårdens ejer til og fra mølle, i brød bagt og øl brygget efter forlangende, 1½ pd. smør ugentlig, ½ potte brændevin i hver uge, i penge svares årlig 4 rdl. kurant, i de 6 vintermåneder leveres daglig 2 potter sødmælk og i de 6 sommermåneder 3 potter do. daglig, 4 torsk og 8 snese hvillinger i 2 terminer. 8 lpd. fersk oksekød, 2 lpd. saltet flæsk, 6 snese æg, som leveres månedlig efter antal, 8 pd. uld og 8 pd. talg og 2 potter tran til hver 29. september, 2 skp. salt og 1 skp. humle. Fri adgang til bryggers og køkken samt 1/4 af kálhaven. Endvidere skal hun årlig have 6 læs klyne til 24 snese pr. læs, 8 læs tørv a 8 snese og 1 læs tørt lyng, som alt bringes af gårdens ejer. Hendes efterladenskaber skal deles mellem de 6 døtre, men gårdens ejer beholder aldeles ingen part deraf. Else Larsdatter fik en aftægtsperiode på godt 10 år med både glæder og sorger. Hun nåede at se de fleste af sine børnebørn - og hun nåede at se halvdelen af sine døtre blive lagt i graven, før hun selv døde i Vedersø Kær den 30.10.1847, 76½ år gammel. Hun efterlod sig følgende effekter: et stueur, en jernbilægger, en dragkiste, en mindre do., lysestage, saks, 2 flasker, tepotte, 4 stentallerkener, 3 spølkum, 3 tekopper, 2 par sko, 2 træstole, 1 rok, 1 garnvinde, 1 par karter, 1 bord med skuffe, 4 knive, 2 gafler, 4 skeer, nogle lerkar, nogle tørklæder, 1 par vanter, en del hovedtøj, 2 forklæder,

forhæng til en seng, 1 hat, adskillige skørter og trøjer, 1 damaskes kåbe og trøje, 5 særke, 4 hvide tørklæder, 2 lagener og en dug, 6 alen nyt lærred, 2 alen uldent tøj, 3 par strømper, 2 nattrøjer, 1 par briller, 1 grønstribet dyne, 1 vadmelsdyne, 1 rødstribet do., 3 puder, 1 salmebog, 1 asketrug, 1 ildtang og 1 lampe, 1 ølfjerding, 1 bord og noget ragelse. I alt for 28 rdl. kurant eller ca. 45 rbd. i rede sølv, der efter aftægtskontraktens bestemmelse blev fordelt mellem døtrene, eller for de dødes vedkommende, deres børn, da de tilstedeværende "ansaa det fordelagtigst for dem, især for børnene, at boets ejendele maatte udlægges som de ere uden at stilles paa auktion, da deriblandt ere dele saasom sengeklæder og især gangklæder, hvorfor straks kan være brug for nogle af børnene, da nu skifteforvalteren var forvissat om, at curatoren og værgeren for nogle af børnene og faderen selv for de øvrige børn, vil iagttage samtlige børns tarv paa bedste maade, saa skrives nu til at dele boet efter vurderingssummen ved registreringen."

Lars Knudsen Gade og Else Larsdatter var tipoldeforældre til Lise Munk.

Selv om gården i 1800 var den ringeste af Kjærgårdene, må man sige at det var gået godt.

I 1923 blev gården overtaget af Lars og Elses oldebarn, Jens Ebbensgaard Kjær. Der var da 35,3 ha jord og alle bygningerne var nyopført år 1900 efter en brand.

Barnebarnet, Svend Ebbensgaard Kjær, er syvende generation i den gamle slægtsgård, siden Knud Jensen Gade overtog den i 1790, og med sine 89,72 ha nærmer den sig i størrelse den gamle hovedgård Aabjerg, som den i sin hørte under.

Kilder

Kirkebøger og folketællinger

Aabjerg skifteprotokol

Brandtaksationer 1800 (B80A-58 nr. 19 - i Viborg).

Vort Sogns Historie.

Øgaard

Øgaard var i 1600- og 1700-tallet en fæstegård under Aabjerg på næsten 7 tdr. hartkorn og dermed en af sognets største gårde. I 1729 blev den overtaget af Christen Nielsen Degn, der tidligere havde fæstet Dybkjær. Men han havde vist ikke større succes på stedet, for da han døde i februar 1733, var boet i en så dårlig forfatning, at man ikke engang ulejlignede sig med at vurdere det, men nøjedes med en registrering, der viste følgende:

1 firkantet fyrretræsbord på fod, 1 mindre ditto, 1 bænk, 1 stol, 1 træstol med halmsæde, 1 lille bord inden for døren, 1 dusin stentallerkener - deriblandt 4 hvide, resten blå og hvide - 3 hollandske stenfade, 1 mindre, hvidt stenfad, 1 blå og hvid kålskål, 1 messinglysestage.

Sengeklæder: 2 gamle dyner, 1 olmerdugspude, 1 vadmelspude, 1 gammelt blågarnslagen, 1 gammel bolsterdyne, 1 gammel olmerdugsdyne, 1 gammelt sengeklæde, 1 blågarnslagen.

3 sække, 1 kar til 8 skp. korn, 1 so (beholder) til 2 a 3 spande vand, 1 bøtte, 1 spand, 1 kærne, 1 øltønde af eg, 2 små kværne, 1 sælde, 2 solde, 1 gammel egekiste, 1 bunden skæppe, 1 trind løb, 1 sædeløb, 1 tobaksbræt, 1 skammel, 1 fyrfad, 1 glarlygte, 1 manglefjæl og -trille, 1 dragtønde, 1 huggestok, 1 ildklemme, 1 rist, 1 lyngle, 2 segl, 3 river, 1 gl. dejtrug, 1 gl. flødebøtte.

2 hølåd med drav, 1 skærekiste med kniv, 2 jernspader, 2 grebe, 2 træskovle, 1 plov med behørig jern og dræt til 4 høveder, 2 trævogne, dertil et par gamle beslagne hjul, resten træhjul, 1 par haver (sdestykker til vognen), 1 skrav med lejrer og stang, 1 par dræt med kobbelreb og svøbreb til vognen, 1 stige 8 a 10 alen lang, 2 træharver, ½ stålharve, 4-5 møgfjæl, 3 plejle, 1 fork.

Høveder: 1 sort hoppe 14 år, 1 brun hoppe 13 år, 1 brun hoppe 5 år, 1 sortblisset hest 7 år, 3 kalve, 2 stude, 1 kvie, 4 køer 5-8 år, 10 får, 2 lam og 1 hvid galt.

Ved kilden: 1 gammelt vandtrug. Utærsket korn i laden: 9 a 10 traver rug, 8 traver byg omtrent, 10 traver havre og 4 traver tag.

Den salige mands gangklæder: 1 gråblå vadmelskjortel, 1 sort vest, 1 gl. lædervest, 1 par brune vadmelsbukser, 1 par læderbukser, 1 par støvler, 1 hat, 1 par gråblå strømper, 1 blågarnsskjorte, 1 hørgarnsskjorte, 2 par gl. sko, 1 gammel vadmelskjorte.

Herefter blev gården overtaget af sønnen, men allerede i 1770-erne er den overgået til en ny familie, Knud Nielsen Øgaard og Sidsel Olufsdatter. Sønnen Niels Knudsen Øgaard køber gården til selveje i 1803.

År 1800 bliver gården vurderet i forbindelse med brandforsikringen:

Stuehuset norden i gården, består af 12 fag, 6½ alen dyb, opført af ege- og fyrretømmer, tag-tækket, lervægge, står i øst og vest med enderne, indrettet i værelser. I vestre ende en kælder uden loft med vinduer, kalkede vægge. Næst ved en stue med loft og vinduer, kalkede vægge, i nørre side er panel. Næst ved er fremmerset, deri en skorsten med en ovn og en grue med en kedel af værdi 6 rdl. Næst ved et kammer med loft, vinduer, kalkede vægge.

Øst for dette huses ende ibygget et hus indrettet til hestestald, fæ- og fårehus, består af 16 fag, 5 alen dyb, ege under- og fyr overtømmer, tag-tækket, lervægge.

Sønden i gården en lade og tærskelo, består af 20 fag, 8 alen dyb, opført af ege- og fyrretømmer, tag-tækket, lervægge.

I dette huses østerende er ibygget et hus til øst, består af 10 fag, 5 alen dyb, opført af ege- og fyrretømmer, tag-tækket, lervægge, indrettet til lade. I alt vurderet til 500 rdl.

Ca. 100 år efter er der brand på gården og der opføres nye bygninger. I 1937 er der 50 tdr. land, 30 kreaturer, 3 heste, 2 søer og nogle svin.

I 1958 glider den ud af slægtens eje, hvorefter den i 1973 bliver opkøbt af GAL og Kurt Thorsen med det slutresultat at det meste af jorden bliver solgt fra.

Kilder

Kirkebøger og folketællinger

Aabjerg skifteprotokol

Brandtaksationer 1800 (B80A-58 nr. 19 - i Viborg).

Vort Sogns Historie.

Vedersø Klit

Før 1800

Hvem der var de første beboere på Vedersø Klit kan være svært at afgøre.

Sognepræsten Christen Jensens sognebeskrivelse i 1638 nævner ingen bebyggelse på Klitten. Heller ikke matriklen i 1688 nævner noget herom, hvorimod provst Borch i sin sognebeskrivelse 1766 kortfattet meddeler ”Ingen her i Sognet haver Fiskeri i Havet, undtagen et Par Gaarde, som ligger ved Klipperne, hvilke sælge deres Fisk til de andre Beboere af Sognet”, men navne nævnes ikke.

Så er der mere hjælp at hente i tingbogens restanceliste for Aabjerg. Her dukker Oluf Jørgensen på Klitten op i begyndelsen af 1700-tallet. I 1717 og 1718 mangler han at betale 16 rdl., og i 1719 skylder han 8 rdl. i landgildepenge, samt 1 rdl. og 4 mark i afgift af Sundet, det har vel været for fiskerirettighederne. I 1725 er han dog ikke længere på restancelisten, så da er det måske blevet bedre tider.

Oluf Jørgensen blev trolovet i Husby den 4. januar 1700 til Husby-degnens datter, Margrethe Poulsdatter. De bosatte sig før 1717 på Klitten, men sandsynligvis allerede i 1700. Her fæstede Oluf Jørgensen en gård, der lå direkte under Aabjerg hovedgårds takst, så hartkornet er ikke oplyst. Som andre beboere ved havet levede de dels af fiskeri, dels af landbrug; og to næringsveje har ikke været for meget, for i perioden 1700-1723 fik de 11 børn, der var levedygtige, og nok et par stykker til, der døde som små.

Omkring 1737 har Oluf og Margrethe delvis overladt gården til sønnen Poul, der havde den i 1743 og betalte 2 rdl. i kopskat; og måske var en del af gården skilt fra til sønnen Jens, der ligeledes boede på Klitten i 1743 og betalte 2 rdl. i kopskat.

Hos sønnen Poul døde Oluf Jørgensen i februar 1749, og på 30. dagen derefter, den 17. marts, mødte degnen Niels Danielsen Hopp op på fruens til Aabjerg, Birgitte Kaas' vegne, sammen med 2 vurderingsmænd for at registrere og vurdere boet:

Bæster: 1 sort 6-års plag 8 rd., 1 sort hoppe 7 rd. 4 mk.

Fæhøveder: 1 hvid ko fået 1 kalv 4 rd., 1 hvid ko fået 4 kalve 3 rd. 2 mk., 1 grå ko fået 6 kalve 3 rd. 2 mk., 1 sorthjelmet stud 2 rd., 1 sortstjernet kalv 1 rd. 2 mk., 1 hvid og 1 grå studekalv 4 mk.

Får og svin: 7 får og 1 vædder 5 rd. 5 mk., 1 galt 1 rd. 2 mk.

Vogne og redskaber: 1 vogn 5 rd. 2 mk., 1 træharve 1 mk. 4 sk., 1 plov, som Jens Olufsen ejer halvdelen af, 2 mk., 1 skærekniv med kiste 2 mk., 1 trægreb 4 sk., 1 fork 6 sk., 1 hjulbør 4 sk., 1 plejl 4 sk., 2 økser, 3 save, 1 hammer, 2 naver, 2 hugjern og 2 høvle 1 rd. 2mk., 1½ ruse, bruges til Sundet, 2 mk., ½ ålevod 2 mk., ½ krildvod 1 rd. 2 mk., ½ havskib med tilbehør 2 rd. 4 mk., ½ fjordbåd 1 rd. 4 mk., 2 bakker med kroge 4 rd.

Indbo: 1 bord med skab under 1 mk. 4 sk., 1 skammel 8 sk., 2 træstole 8 sk., 4 hollandske tallerkener 8 sk., 8 træ tallerkener 4 sk., 3 glas 4 sk., 1 lysestage 4 sk., 1 skab 12 sk., 1 kiste af fyr 4 mk., 1 vognskrin 1 mk.

I køkkenet: 1 par kværne 2 mk., 1 bøtte 4 sk., 1 kedel 2 rd., 1 spand 4 sk., 1 øltønde 1 mk., 1 ølfjerding 8 sk., 1 egekar 10 sk., 1 egekar 6 sk., 1 saltfjerding 4 sk., 1 dragkar 4 sk., 1 svinetrug 1 sk.

Sengeklæder: 1 gl. rødtribet olmerdugsyne uden fjer 4 mk., 3 grå hylsklæder 1½ mk., 1 gammel rødtribet olmerdugshovedpude 1 mk., 1 rød- og blåtribet olmerdugshoveddyne 3 mk., 2 sorte vadmelshylsklæder 2 mk., 2 hovedpuder 1 mk.

Den salige mands gangklæder: 1 par læderbukser 12 sk., 1 par gl. hvide vadmelsbukser 8 sk., 1 sort trøje 3 mk., 1 gammel lædertrøje 8 sk., 1 brystdug 4 sk., 1 par sorte bukser 4 sk., 2 par hoser 8 sk., 1 hvid vadmelsstrøje 8 sk., 1 par hvide vadmelsbukser 4 sk., 1 par træsko 1 sk., 1 par sko 12 sk., 2 lodne huer 8 sk.

Indtægt i alt 63 rigsdaler 2 mark og 12 skilling.

"Derefter blev enken Margrethe Poulsdatter tilspurgt, saa og sønnen Poul Olufsen, som gaarden haver i fæste som er beliggende under (hoved)gaardens takst, og saa godt som opfød sin gamle fader i sin alderdom, om noget var mere være sig penge, skyldig til stervboen, eller og andet som kunde beregnes boen til indtægt, rede penge, korn og af hvad navn nævnes kan, hvortil begge svarede nej."

Boets udgifter var: reparation af stuehus, lade, stald, fæhus, port og fårehus, hvortil krævedes 94 travertag a 2 mk (31 rd. 2 mk.), spær og lægter m.m (20 rd.), samt begravelsesomkostninger (20 rd. 5 mk.). I alt 72 rigsdaler og 1 mark. Altså blev der intet at arve.

Margrethe Poulsdatter "sad efter hendes mands død for halve gaarden" og døde her i januar 1755. Skiftet blev foretaget den 8. februar, hvor følgende blev registreret og vurderet:

1 grøn ryes klokke 1 rd. 1 mk., 1 blå vadmelsklokke 1 rd., 1 sort tosiled klokke 10 sk., 1 sort vadmelsklokke 12 sk., 1 sort firsiled trøje 1½ mk., 1 brun ditto 2 mk, 1 blå snøreliv med grønne ærmer 1 mk., 1 gl. ryes snøreliv med blå ærmer 4 sk., 1 blå vadmels snøreliv 2 sk., 1 blåtribet forklæde 1 mk., 1 krave og 1 gl. sort hue 2 sk., 1 par sorte vanter, 1 lys blågarnssærk og 1 par sorte strømper 4 sk., 1 par tøfler 2 sk., 1 par træsko 4 sk., 1 pæn pude og en sort silkeklæde, som Henrik Olufsen havde foræret hende og efter hendes død skulle have igen 1 mk. 6 sk., 1 sort baj hue 2 sk., 1 hvidt hør garnsklæde 8 sk., 1 blå kartunforklæde 2 sk., 1 blå blågarnsforklæde 3 sk.

Boets indtægt i alt 4 rigsdaler og 13 skilling.

Derefter blev skiftet udsat til 30. dagen, den 25. februar, for at alle arvinger kunne få mulighed for at møde op. Ganske vist boede en del i Vedersø, men andre var bosat langt væk.

I betragtning af den store afstand og den lille arv var det ikke så mærkeligt, at de udensøgn boende ikke mødte op, kun 4 af børnene gav møde, og det kunne hurtigt konstateres, at boets værdi ikke

engang kunne dække begravelsesomkostningerne: 1 kiste a 2 rd., 1 lagen a 1 rd., traktement og udgift til præst og degn 8 rd. 1 mk. og 4 sk. I alt 11 rigsdaler 4 mark og 4 skilling.

Dermed var det først kendte Klit-ægtepar begge stedt til hvile, men ude af sagaen var de ikke, for mange af børnene var solidt placeret på gårde i sognet. 2 af dem var som nævnt bosat på Klitten, Jørgen i Hug, Henrik i Tarpgaard, Mette i Hug og Sidsel i Øgaard. Mulighederne for slægtens forøgelse og videre udbredelse i Vedersø sogn var altså stor, og sådan kom det da også til at gå. I perioden 1800-1939 var ca. 40 % af de børn, der blev født i Vedersø, efterkommere efter Oluf Jørgensen og Margrethe Poulsdatter på Vedersø Klit. Efterslægten har selvfølgelig også bredt sig langt ud over sognet grænser.

Blandt de mere kendte kan nævnes **Lise Munk**, forfatteren **Martin A. Hansen**, fhv. folketingsformand **Christian Mejdahl**, skuespilleren **Erik Wedersøe**, fhv. forsvarsminister **Søren Gade**, politikeren **Peter Brixtofte** og skuespiller og instruktør **Anne-Grethe Bjarup Riis**.

Af de to sønner på Klitten døde Poul Olufsen i 1763, hvorefter gården blev overtaget af dennes ældste søn Oluf Poulsen. Jens Olufsen døde i 1766, og hans gård blev overtaget af den yngste søn, Mads Jensen Sund.

Først med folketællingerne begynder der at komme mere vished om Klittens beboere. I tællingen fra 1787 kaldet stedet Sundgaardene og der er 3 bosteder, nemlig 2 Sundgaarde og Stage, så der mangler vist et par familier, bl.a. Oluf Poulsens familie. Han er dog muligvis død på det tidspunkt, men børnene og enken burde have været der. Den ene af de 2 Sundgaarde er i 1801 flyttet til Hug.

1800-1920

Fra 1800 er der mere styr på det. Både ved folketællingen 1801 og ved brandtaksationen i 1800 nævnes 6 bosteder. Disse er alle umatrikulerede, da de er placeret på jord direkte under hovedgårdens takst, og alle bygningerne er som de fleste i sognet opført af ege- og fyrretømmer, har klinede vægge, og er stråtækte. I de næste 120 år kommer der kun to nye bosteder til, så alt i alt har der kun boet 8 familier på Klitten i den periode.

Længst mod nord lå i 1800 Stagehus, der senere blev til Stagegaard, (matr. 54, Vedersø Klitvej 61), og her boede fæsteren Peder Christensen (Stage). Stuehuset østen i gården bestod af 8 fag, 6 alen dyb, indrettet i værelser. I søndre ende en kælder uden loft, med vinduer, kalkede vægge. Næst ved en stue med loft og vinduer, kalkede vægge i nørre side og vestre ende, i stuen en kakkellovn af værdi 6 rdl. Næst ved fremmerset, deri en skorsten, deri en ovn og en grue med en kedel af værdi 4 rdl. Næst ved et kammer med loft, vinduer, kalkede vægge. Norden i gården en lade og høhus, bestod af 4 fag, 6 alen dyb. Østen i gården lade og tærskelo, bestod af 8 fag, 4 alen dyb. Søndre i gården lade og fårehus, bestod af 4 fag, 4 alen dyb. I alt vurderet til 240 rdl.

Sydøst herfor boede Maren Pedersdatter Knak, der var enke efter Peder Knudsen Sand ved Sund (matr. 67, Tyttebærvej 13). Stuehuset stod i øst og vest med enderne, bestod af 6 fag, 5 alen dyb, indrettet i værelser. I vestre ende en kælder uden loft, med vinduer, kalkede vægge. Næst ved en stue med loft, vinduer, kalkede vægge, panel ved nordre side. Næst ved et fremmers, deri en skorsten med en ovn. I alt vurderet til 40 rdl. På dette sted boede slægten Sand helt til 1949.

Syd for Stagehus boede fæsteren Poul Olufsen Sund, der var oldebarn af Oluf Jørgensen (matr. 66, Tyttebærvej 2). Det er derfor ikke utænkeligt, at det var på dette sted, Oluf Jørgensens beboelse lå.

Stuehuset norden i gården bestod af 10 fag, 6 alen dyb, indrettet i værelser. I vestre ende en kælder uden loft med vinduer, kalkede vægge. Næst ved en stue med loft, vinduer, kalkede vægge, panel ved nordre, vestre og søndre side. Næst ved fremmerset, deri en skorsten med ovn. Næst ved en lo i østre ende. I sønder fra dette hus østen i gården lå et hus, bestående af 3 fag, indrettet til fæ- og fårehus. I alt vurderet til 110 rdl. Poul Olufsen døde allerede i 1803, hvorefter enken giftede sig med Peder Bank, hvis efterkommere boede her i de næste mange år.

Sydøst herfor boede broderen Christen Olesen Sund, (matr. 61, Tyttbærvej 25). Stuehuset stod i øst og vest med enderne, bestod af 10 fag, 6 alen dyb, indrettet i værelser. I vestre ende en kælder uden loft, deri vinduer, kalkede vægge. Næst ved en stue med loft, vinduer, kalkede vægge, panel ved nørre side. Næst ved fremmerset med skorsten og ovn. Næst ved et kohus. I alt vurderet til 100 rdl.

Lidt længere mod syd boede fæsteren Christen Iversen Kløve (matr. 65b, Vedersø Klitvej 12). Stuehuset norden i gården bestod af 10 fag, 6 alen dyb, indrettet i værelser. I vestre ende en kælder uden loft, deri vinduer, kalkede vægge. Næst ved en stue med loft, vinduer, kalkede vægge, panel ved nørre og vestre side, i stuen en kakkellovn af værdi 1 rdl. Næst ved et fremmers med en skorsten og ovn samt grue, deri en kedel af værdi 2 rdl. Næst ved et kammer med loft, vinduer, kalkede vægge, panel ved nordre side. Vesten i gården en lade med tærskelo, bestående af 5 fag, 4 alen dyb. Østen i gården fæ- og fårehus, bestående af 5 fag, 4 alen dyb. I alt vurderet til 200 rdl.

Dette sted bliver 1819 købt af Peder Christensen Knak, der bortfæster den sydlige del til Kløve-familien (matr. 65b), men som senere bliver overtaget af Gammelgaard-familien. På den nordlige del af grunden (matr. 65a) opretter Peder Christensen Knak en ny bolig til sig selv.

Endnu længere mod syd boede et barnebarn af Oluf Jørgensen, fæsteren Mads Jensen Sund i Sundgaard (matr. 57, Vedersø Klitvej 8). Stuehuset norden i gården bestod af 12 fag, 6 alen dyb, indrettet i værelser. I vestre ende en kælder uden loft, deri vinduer, kalkede vægge. Næst ved en stue med loft, vinduer, kalkede vægge, panel ved nordre, søndre og vestre sider, i stuen en bilæggekakkellovn af værdi 8 rdl. Næst ved et fremmers, deri en skorsten med en ovn og en grue med en kedel af værdi 4 rdl. Næst ved et kammer med loft, vinduer, kalkede vægge, panel ved nordre side. I østre ende en vognremise. Østen i gården hestestald, fæ- og fårehus samt køreport, bestående af 8 fag, 4 alen dyb. Søndre i gården lade og tærskelo, bestående af 10 fag, 4 alen dyb. Vesten i gården en lade, bestående af 8 fag, 4 alen dyb. I alt vurderet til 310 rdl. Denne gård blev senere til "Toldergaarden".

De næste mange år er disse 7 steder (2 gårde og 5 huse) Klittens eneste beboelser, og først i 1873 skete der en lille forøgelse, idet Peder Nielsen Lodberg køber matr. 42, der ligger noget syd for de øvrige, og bosætter sig her. Stedet bliver senere til "Digegaard", Husby Klitvej 8.

I denne lange periode er hovednæringsvejene på Klitten landbrug og fiskeri.

Efter 1920

Omkring 1920 blev de første sommerhuse bygget på Klitten og dermed begyndte den udvikling, der efterhånden skulle ændre klitboernes hovednæringsvej fra landbrug og fiskeri til turisme.

I begyndelsen gik det dog uendelig langsomt. Før 1964 var det ikke muligt at købe en sommerhusgrund, alle grunde var ejet af kommunen og blev udlejet på 99-årige lejekontrakter med en årlig leje på 20 kr. Og kravet til husene var, at de skulle være grundmurede og have stråtag.

En anden årsag var, at Klitten lå langt fra alfarvej og slet ikke kunne konkurrere med fx Søndervigs fine strandsand og noget lettere adgang til havet.

Alligevel vovede dansk-amerikaneren Thorvald Kristian Nygaard i 1927 at opføre badehotellet Hotel Seattle på Klitten. Hotellet blev i en periode drevet af broderen Peder Johannessen Nygaard, begge var født i Nygaard i Stadil.

Senere blev hotellet solgt til Kristian Nielsen Larsen, der omdøbte det til Hotel Vedersø Klit. I forbindelse med sin 80-års fødselsdag i 1981 fortalte han: ”Det endte så med, at vi d. 25/4 1934 kom her til Klitten, hvor vi snart har været i 50 år. Vi begyndte med en omsætning på 4.800 kr. det første år, og pensionsprisen for værelse og pension var 5,50 kr. om dagen. Selv om pengene havde lidt mere værdi dengang, kunne vi jo ikke leve af det. Jeg kom så i gang med at lave reparationer i sommerhusene og byggede også en del huse, men klitboerne var altid flinke til at hjælpe, når det var nødvendigt. Vi gik også selv i gang med, at bygge til Hotellet, så vi kunne få nogle flere værelser, det var jo ikke så dyrt at bygge dengang, og særlig når man selv kunne det meste. Først blev salen flyttet ud bag ved, og forhuset blev forlænget med det dobbelte, men det var jo først efter krigen, at der kom lidt gang i byggeriet. I 1939 fik vi elektrisk lys og kraft til Klitten, det var en stor lettelse at blive fri for alle petroleumslamper. De første år flyttede vi i sommertiden sammen med pigerne og børnene ned i garagen for at skaffe plads til gæsterne, men det blev taget med godt humør, og vi tog ingen skade af det, selv om det regnede ned i hovedet på os”.

De første mange år var turismen altså ingen konkurrent til landbruget og fiskeriet. Endnu i 1950'erne var Stagegaard en gård på 50 tdr. land og med en besætning på 3 heste, 17 kreaturer, 1 so og 12 fedesvin. Men i 1960'erne begyndte nedturen for den form for landbrug – og for fiskeriet med små både, så i dag er det ikke den slags, der dominerer Vedersø Klit. Det gør derimod sommerhusene og turismen.

Kilder

Kirkebøger og folketællinger

Aabjerg skifteprotokol

Brandtaksationer 1800 (B80A-58 nr. 19 - i Viborg).

Vort Sogns Historie.

Virksomheder i Vedersø i ”gamle dage”

Bagere

Da Jes Otto Follesen (1903-86) fra Rødding i 1930 blev gift med Maria Tarpgaard (1909-93) fra Vedersø, havde han kort forinden etableret sig som bagermester i Kirkebyen (Vesterhavsvej 34). Han blev der dog ikke så længe, men rejste i 1936 til Skive og overlod forretningen til Knud Overgaard (1910-74) fra Sdr. Lem, der samme år havde giftet sig med Mary Pedersen (1910-89) fra Tim. Dette par kom så til at stå for forretningen i de næste mange år.

Cykelforretninger

Midt i 1940'erne flyttede Fridtjof Pedersen (1918-1999) til Vedersø Kirkeby (Vesterhavsvej 77). Han var født i Skræ i Torning, men havde altså valgt at slå sig ned i Vedersø. Da han i 1946 giftede sig med Marie Christensen Vinkel (1917-1973) fra Stadil, var han træhandler, men det udviklede sig snart til mere. Han begyndte at forhandle og reparere cykler. Han reparerede sko, møbler og sejl til selvbindere. Gas kunne man også købe, og til jul solgte han juletræer. Han solgte is og slik og havde i det hele taget en alsidig forretning i mange år.

På hjørnet, hvor vejen drejer ned til Tarp, der hvor Knud Kristian Jeppesen havde bygget værksted i 1928 (Vesterhavsvej 32), bosatte Mette Kirstine (1907-1988) og Harald Egon Pedersen (1908-1983) sig omkring 1950. Han havde oprindeligt været gårdejer i Røgind Enggaard i No, men måtte på grund af sygdom droppe landbruget. Her i Vedersø etablerede de en cykelforretning, men drev også slikbutik og håndkøbsudsalg fra Ulfborg Apotek. Det var en fast tradition de aftener, hvor der var fodboldtræning, at ungdommen mødtes i butikken efter træningen, og så blev der snodet og spist is.

Købmænd

Allerede i slutningen af 1800'tallet begyndte gamle Niels Skytte som købmand i gården Hug, men flyttede 1899 til Kirkebyen og grundlagde her ”Skyttesgaard”. I 1921 blev købmandshandelen skilt fra, og ”Vedersø Købmandsgaard” blev oprettet på Vesterhavsvej 37. Unge Niels Skytte solgte forretningen i 1944 for at blive grossist i Ringkøbing.

Den nye ejer var Helge Bro (1919-87) fra Hee. Han var gift med I.C. Christensens barnebarn Inger Margrethe Paabøl Jensen (1920-2012). Efter 9 år valgte han at sælge og blive margarinefabrikant i Skjern, senere købmand i Harboør, og til sidst grossist i Ringkøbing.

Henry Dixen Bøgesvang (f.1919) købte så købmandsgården i 1955. Han var fra Sejstrup og var gift med Carla Hørbye Jørgensen (1920-2003). De drev butikken til 1989, da sønnen Kurt Dixen Bøgesvang (f. 1949) og hustruen Hanne tog over efter at have været medhjælper i nogle år.

I 1930'erne blev der plads til endnu en købmand i Vedersø. En forretning var startet af Kristian Bjerg (1908-91), men den blev snart solgt til Sander Boutrup (1917-2010). Han var født i Nr. Felding og startede som købmandslærling hos købmand Jensen i Nr. Felding. Efter endt uddannelse fik han plads som kommis hos købmand Eriksen i Stadil. Her traf han Nanna Høj (1917-86) fra "Æ Bjerg" i Stadil, og de blev gift i 1937. De overtog købmandsforretningen i Møllebyen i Vedersø i april 1939. Det var under små forhold og ikke nemt under krigen at starte som selvstændig. Alligevel flyttede de i 1942 over vejen til en større ejendom med bedre plads og udfoldelsesmuligheder (Vesterhavsvej 82). Derefter fulgte travle år med forretning og familie og en stor vennekreds. Der blev også plads til mange fritidsinteresser og offentlige gøremål, bl.a. kom han i sognerådet og var formand i en periode.

I 1977 blev butikken overtaget af sønnen Christen Høj Boutrup (f.1943), gift 1966 med Emma Margrethe Snogdal (1944-2011). Parret havde i flere år hjulpet til i butikken, som de så videreførte til den lukkede.

Mekanikere

I 1928 byggede den unge mekaniker Knud Kristian Jeppesen fra Øgaard et værksted i Vedersø Kirkeby (Vesterhavsvej 34), hvor han reparerede biler og cykler – og i øvrigt også begyndte at interessere sig for radioer. Efter et længere sygehusophold i 1919 havde han måttet opgive landbrugserhvervet og blev derfor udlært som automekaniker. Udover interessen for mekanik ville han også gerne sejle og fiske og havde derfor sammen med nogle kammerater købt en sejlbåd. Men den skulle selvfølgelig moderniseres og en gammel Ford-T-motor blev indkøbt og monteret på sejlbåden. Motoren var ganske vist alt for stor til båden, men ungdommen ville ikke høre på de erfarne. Så nu skulle der fiskes med motorkraft på Nørresø. En dag i 1931 gik det grueligt galt. Kaj Munk skriver i kirkebogens anmærkninger: "Kristian var søndag formiddag taget ud i sin af bl.a. en gammel Ford selvlavede motorbåd for at fiske med sin bror Peter og forældrenes karl. Da disse tog hjem for at malke, sejlede Kristian igen ud for ½ times fiskeri før middagen. Først mandag formiddag ved 9-tiden fandt vi ham ud for Aabjerg enge og Kølsholmens begyndelse. Søndagsvejret var solblankt og friskvenligt blæsende. Kristian haltede af en hofte-tuberkulose. Måske ved en drejning eller et pludselig spring af båden, hvis motor var stærk" faldt han i vandet og druknede.

Han blev kun 28 år gammel. Det blev en kort karriere for byens første mekaniker.

Modehandlersker og syersker

Knudsine Sørensen (1866-1909) i Tyvkjær kaldes i 1901 og 1906 for modehandlerinde, hun døde af tuberkulose i 1909. Søsteren Mette Marie Sørensen (1872-1951) overtog Tyvkjær efter forældrene i 1918 og ernærede sig som syerske. Men da hun var svagtseende, havde hun som medhjælper to ugifte piger, Pedersine Graversen (1866-1937) og Ane Margrethe Holmstrup (1858-1947), det var dem, der omkring 1925 i fællesskab byggede "Missionshushuset" (Vesterhavsvej 22).

De to ”Louiser”, veninderne Anna Marie Louise Thomsen Tarp og Louise Lavridsen Kamp lærte i deres unge dage syning i Ulfborg, transporten hertil foregik selvfølgelig på cykel.

Louise Tarp (1898-1978) havde i 1920’erne ”butik” hjemme i den østre ende af gården, Tarpvej 5, og kaldte sig modehandlerske. Senere uddannede hun sig til damefrisør og havde salon i Kerteminde, men flyttede så til Aarhus. I 1969 debuterede hun som forfatter med ”Barmhjertighedens slør”.

Louise Kamp (1898-1978) havde i mange år systue i Møllebyen ved siden af Fridtjof Pedersen. Hun syede både kjoler og frakker til byens piger og koner. I den lille tilbygning ved huset kom frisør Jensen fra Staby hver fredag, så kunne alle blive klippet.

Murere

I midten af 1870’erne slog Gravers Knudsen (1849-1929) sig ned i Vedersø. Han var født i Idum, men moderen var fra Mejlbj by i Stadil, og i 1874 blev han gift med Mette Pedersen (1849-1912) fra Vedersø, så helt fremmed var han ikke. Familien kom til at bo i sognets sydvestlige del på Kjær Hede (Mælkevejen 6). Her havde han et lille husmandssted, men han virkede også som murer, og det erhverv blev videreført af hans 4 sønner. Den næstældste, Peder, kom til Tim, mens de 3 øvrige blev i Vedersø.

Knud Graversen (1875-1948) købte i 1907 enken Else Kirstine Skyttes hus i Kirkebyen (Vesterhavsvej 21), hvor han virkede som murer.

Anton Marinus Knudsen (1881-1959) købte i 1902 Vognborghus (Mælkevejen 4), hvor han var murer til 1942. Derefter flyttede han til Kirkebyen (Vesterhavsvej 83).

Laurids Graversen (1884-1957) overtog fødehjemmet på Kjær Hede i 1912. Her fortsatte han faderens arbejde som både husmand og murer til sin død i 1957. Den 7. november var han på vej hjem fra arbejde på knallert, da han formodentlig fik et ildebefindende, stod af knallerten og satte sig i vejgrøften lidt syd for Mølleby, hvor han døde.

I samme periode arbejdede endnu et par husmænd som murere, Lars Peter Mogensen (1868-1945) i Bjerregaard og Knud Larsen Knudsen (1877-1928) i Kjær, og lidt senere også tømreren Peter Nielsen Tarpgaard (1883-1938).

Dennes 2 sønner blev næste murergeneration i Vedersø. Niels Christensen Tarpgaard (1912-2003) og Thomas Knudsen Tarpgaard (f.1917) drev deres murerfirma fra Vesterhavsvej 88 på det sted, hvor faderen i 1920’erne havde boet. Da Tyvkjær skulle genopbygges efter branden i 1980 blev murerarbejdet overladt til ”de ældste murere i Vedersø, Thomas og Niels Tarpgaard”.

Møllere

Se afsnittet om Møllen og Møllegården.

Slagtere

Rasmus Knudsen Vestergaard (1878-1949) var født i præstegårdens forpagterbolig og blev i 1902 gift med lærer P.C. Larsens datter, Gunhilde (1880-1969). Han var først gårdejer i Kirkebyens gamle gård vest for kirken (Møllebakken 5), men flyttede 1915 til "Kirkebye", Vesterhavsvej 43, og her begyndte han foruden landbrug også at beskæftige sig med slagtning. I 1921 solgte han gården til broderen Jakob og flyttede til Stadil, hvor han fortsatte som slagter og handelsmand.

Jakob Knudsen Vestergaard (1882-1956) var gift med Caroline Petrea Sørensen (1888-1968) fra Vinderslev, og de fortsatte med både landbrug og slagteri. Han lod opføre et hus på den anden side af vejen (Vesterhavsvej 50), hvorfra der blev solgt slagterivarer.

I 1949 er butikken blevet overtaget af Leo Kold (f.1926), der samme år blev gift med Bodil Cathrine Andersen (f.1929) fra Bøvling. Slagter Kold var tillige en ivrig idrætsmand, og da lærer Sjelborg blev syg i 1952 blev han ansat til at varetage gymnastikundervisningen. Han underviste også i fodbold og var meget afholdt af børnene.

Efter knap 10 år solgte han Butikken til Viggo Hansen (1918-77), der var her i 1958, da han blev gift med Agnes Marie Riise Pedersen (f.1919), året efter var han stadig viktualiehandler her, men kort efter lukkede han butikken, og dermed var det slut med Vedersøs eneste slagterbutik.

Smede

Fra gammel tid har smeden været uundværlig for bønderne. Han skulle istandsætte vogne og andre fornødne redskaber og holde hestene med sko. Betalingen kunne tidligere være modydelser i form af naturalier, foder, græsningsret og brændsel, men gik gradvis over til at være i rede penge.

Længe opfattedes han i folketraditionen som "klog mand". Han var stærk til både fysiske prøver og til at klare spøgelse og andet djævelskab, som end ikke præsten kunne klare.

Omkring 1800 var Anders Poulsen (1747-1814) smed i Vedersø. Han var barnebarn af Oluf Jørgensen på Klitten og boede i Kirkeby (Vesterhavsvej 43), hvor han blev efterfulgt af sønnen Lorentz Andersen Smed (1784-1830). Men også sønnen Poul Andersen Smed (1777-1848) blev smed, først i Stadil, men efter broderens død kom han til Vedersø, først i Hug (Hugvej 9) og senere i et fæstehus i Tarp. Det var ham, der blev områdets mest benyttede koppevaccinator.

Allerede i hans tid havde Niels Bjerg Jepsen (1801-75) fra Stadil slået sig ned som smed i Bjerregaard (Mejlbyvej 4), hvor han havde giftet sig med enken. Og på samme tid kom Knud Iversen (1805-90) til Kikkenborg, hvor han både var smed og murermester.

Senere blev der igen brug for nye smede, og o. 1860 kom Gravers Jensen (1826-1915) fra Skelmose i Stadil og slog sig ned i Bjerregaard (Bakvej 7). Her virkede han som smed i mange år, og da sønnen Thue overtog gården i 1898, fik han lavet et lille værksted til sig selv. Ud over smedegerningen lagde han et stort arbejde indenfor Indre Mission, hvor han i mange år var søndagsskolelærer.

Bjerregaard må have haft en vis tiltrækningskraft, for i 1896 dukkede endnu en smed op her, Karl Nielsen (1871-1952). Han boede, hvor Bakvej 3 er i dag, og som de øvrige kom også han fra Stadil. Karl Nielsen var en kraftig mand med langt overskæg, og han gav sig efter gammel skik også af med at kurere på dyr. Det var tit, der var bud efter ham til fx en vanskelig kalvefødsel, og det skete, at dyrlæge Jensen fra Ulfborg sagde: ”Det kan Karl Smed nok ordne!” Ud over alt dette sad han også i sognerådet 2 gange. Da han og hustruen var barnløse, oprettede de et legat til gavn for sognet.

Også Kikkenborg fik igen en smed i begyndelsen af 1900'tallet. Her slog Gravers Jensens bror. Ole Chr. Jensen (1845-1919) sig ned efter at have virket i Stadil og i Kroghus i Vedersø. Han var dog på det tidspunkt en gammel mand og 1913 rejste han til Rønede.

I 1911 fik Karl Nielsen en lærling, Jens Christian Lauridsen (1897-1995), der selvfølgelig også kom fra Stadil. Allerede i 1921 etablerede han egen smedje i Møllebyen (Vesterhavsvej 84), og her var han i så mange år, at han til sidst blev til ”Æ gammel Smed”, ellers var det bare Chr. Lauridsen.

Men lad ham nu selv berette (1973): ”Der var ikke andre end mig i lære. Det første jeg kom til, var at slå med forhammer. Det begyndte en smedelærling med dengang. Han skulle hjælpe med at hamre ud. Smeden slog selv med håndhammeren og dirigerede med den hele tiden. Der, hvor han slog, skulle jeg slå... Efter at jeg var færdig med forhammeren, glattede han ud med håndhammeren. Det var det, der var kunsten. Om sommeren begyndte vi gerne ved 6-tiden, om vinteren når det var lyst, for vi havde kun en petroleumshængelampe... Vi arbejdede til kl. 8 om aftenen den første vinter. Året efter blev det ændret til kl. 7...

Hver dag kom der folk og skulle have deres heste skoet. Det kunne ske, at jeg blev smidt langt hen, hvis hesten slog bagud. Værst var det, når de stejlede. Det var kolossalt, som mælkekørslen sled på skoene. Det gav meget arbejde...

Vi lavede mange nye vogne og havde altid en ny arbejdsvogn under arbejde. Også fjedervogne lavede vi.

Folk fik næsten alle deres redskaber hos smeden dengang. De var jo primitive i forhold til nu. Nye plove smedede vi dog ikke længere. Man var gået over til fabrikspløve...

Arbejdet var meget sæsonpræget. Om foråret begyndte vi med at lave harver og harvetænder. Så kom de med hølær og radrensere...

I sommertiden, når det blev tørt vejr, havde vi travlt med hjulringning. For folk kørte langt med deres arbejdsvogne, fx helt til Omme efter tørv, og så gik ringene løse.

Efter høst væltede det ind med plove, der skulle skærpes eller have ny skær eller muldfjæl. Om vinteren, når det var glat føre, skulle hestene ”broddes”: Der blev lavet et par huller i tåen på skoene, så der kunne slås brodsøm i. Kaner havde brug for skinner under mederne, eller ny kaner skulle beslås.

I tiden fra 1. december til jul var der travlt med at lave bageplader til de store ovne. Vi lavede også plader og askeskuffer til komfurer.

Det var meget alsidigt, og der var mange reparationer... Dengang smed de ingenting væk”.

I dag er meget forandret, og Chr. Lauridsens smedeværksted findes ikke mere, men er afløst af andelsboliger. Vil man til en smed, må man over på den anden side af vejen, hvor Aage Kristensen etablerede sig i 1964, Vesterhavsvej 91.

Tømrere

I tidligere tider, hvor de fleste bygninger var af bindingsværk, var der som regel en eller flere tømrere i sognene på landet. I Vedersø ses da også et par stykker i midten af 1800'tallet.

En af dem var husmanden Jens Enevoldsen (1797-1868), der oprindelig boede i Østervang i Bjerregaard, men i 1842 flyttede ind til Kirkebyen (Nyvej 13). En anden var en søn af Lorentz Andersen Smed i Kirkebyen, Knud Lorentsen (1826-1889), der var veteran fra 1848-50 og 1864 og derfor modtog erindringsmedaljen i 1876. Han var husmand og tømrer i Tarp til o. 1868, hvorefter han flyttede til Tim.

Efter ham virkede Niels Nielsen Christensen Halkjær (1848-1929) som tømrer i Tarp. Han kom fra Burkal, men var barnebarn af Anders Andersen i Tarpgaard og blev i 1869 gift med Anders Frederiksen Hopps datter Karen Marie, og de unge overtog Anders Hopps ejendom (Tarpvej 15). Sønnen Anders Nielsen Halkjær (1870-1926) var i en periode tømrer i Kirkebyen.

I Kirkebyen var der i slutningen af 1800'tallet ikke mindre end 3 tømrere: Søren Jensen, Niels Christensen (Tarpgaard) og Jeppe Abrahamsen (1843-1902).

Søren Jensen (1838-1909) var husmand i Tyvkjær og kaldtes selvfølgelig Søren Tyvkjær. Han var veteran fra 1864, hvor han oplevede den sørgelige rømning af Danevirke, men priste sig lykkelig over ikke at være i bagtroppen. Ud over at være husmand var han altså også tømrer, og man sagde om ham, at han efterhånden fik en noget ludende holdning af at stå så meget bøjet over høvlebænken.

Niels Christensen (Tarpgaard) (1842-1903) var husmand og tømrer i skiftevis Tarp og Kirkeby. Til sidst boede han syd for Møllebyen (Bjerregårdvej 23B). Her fortsatte sønnen Peter Nielsen Tarpgaard (1883-1938) tømrvirksomheden, men han flyttede dog snart tættere på byen, hvor han boede forskellige steder (Vesterhavsvej 27 og 88). Han kaldes skiftevis tømrmester, murermester og entreprenør, så virksomheden har været alsidig; hans 2 sønner holdt sig dog til murerfaget. Han døde i 1938 kun 54 år gammel, og få måneder efter at være blevet gift med lærerinden Dagmar Marie Nielsen.

Niels Andreasen (1898-1980) var fra Skellose i Stadil, og i 1925 havde han etableret sig som tømrer i Vedersø (Vesterhavsvej 75), samme år blev han gift med Anna Vilhelmine Groth. I 1930 flyttede han virksomheden til Møllebakken 1. Han havde nu både svend og lærling og kunne kalde sig mester. Her fortsatte han virksomheden til 1966, da sønnen Karl tog over. Det var Niels Andreasen, der stod for det praktiske, når den årlige ringridning blev afholdt ved møllen. Han fremstillede spyddene (opbevares nu på arkivet), han sørgede for at galgen med ringene blev rejst, og det var ham der nedskrev point.

Også Mejeribyen havde sin tømrer. I 1941 havde Søren Christensen Bjerg (1912-97) fra No slået sig ned i Vedersø, Vesterhavsvej 29. Han havde samme år giftet sig med Anna Marie Lauridsen (1918-2007), ingen af dem var fra Vedersø, men hun havde rødder tilbage til Oluf Jørgensen på Klitten. Det lå dog så mange år tilbage, at det nok ikke var årsagen til, at de bosatte sig i sognet. I de næste mange år virkede han som tømrmester i Vedersø Mejeriby. Han var fra en tid, hvor man stadig lavede kaner. Han havde dog kun været med til at lav én, men havde haft et par stykker til reparation.

Vognmænd

I 1926 købte købmand Skytte og møller Kristen Høgsberg en Chevrolet lastbil. Den skulle anvendes til at køre svin til Struer Svineslagteri, og som returvarer kunne så medtages korn og foderstoffer, der var kommet med skib til Struer havn. Den første chauffør var Christian Bank fra Vedersø Klit. Det var starten på Vedersø Vognmandsforretning. Senere kom Aksel Pedersen (1906-79) til at stå for virksomheden. Han var fra Ulfborg og var i 1931 blevet gift med Inger Kirstine Graversgaard (1911-91) fra Stadil. Først havde de et husmandssted i Bjerrregaard (Bakvej 5), men flyttede senere til Nyvej 5, hvorfra han drev vognmandsforretningen. Sønnen Lauge Graversgaard Pedersen (1931-80) var i mange år faderens medhjælper og overtog senere virksomheden. Efter hans død blev den videreført af Erik Bendtsen i Stadil.

I nærheden af Aksel Pedersen boede Ole Knudsen (1910-75), og i 1950'erne drev han rutebilforretning herfra, indtil han flyttede til Tim.

Robert Larsen (1921-2009), der var søn af Thorvald Larsen i "Kirkebye" og gift med Maren Trankjær (1921-93), boede Vesterhavsvej 87, hvorfra han i mange år drev lillebilforretning. Dengang var der ikke mange, der selv havde bil, så han kørte folk til læge og i byen, og han kørte til dansant på Vedersø Klithotel om onsdagen og til bal i omegnen med sognets unge om lørdagen. Maren og Robert blev senere et afholdt værtspar i Sognegården, da den blev bygget først i 1960'erne.

Forskellige andre erhverv har også været repræsenteret i sognet i tidens løb.

Blikkenslagere: Christen Tornvig Andersen (1842-1905) og sønnen Karl Tornvig (1880-1953), Bjerregårdvej 40.

Skomagere: Niels Knudsen (f.1867) 1901 i Øgaardhus. Jens Jensen (f.1845) i Hug, Hugvej 8. Jens Christian Olesen (1862-1938), Kæret 4.

Tækkemand: Andreas Nielsen (1859-1937) i Lillevang, Røglevej 8.

Kilder
Folketællinger og kirkebøger.
Vedersø kirkeblad 1960-1991.

Degne, skoler og lærere i Vedersø

Fortrinsvis i 1600-, 1700- og 1800-tallet

Degnebolet

Degneinstitutionen er ældgammel, og i Danmark var der degne allerede i middelalderen; men først efter reformationen begynder vi at have nærmere kendskab til deres virksomhed.

Hvornår den første degn virkede i Vedersø, står således hen i det uvisse, såvel som placeringen af degnebolet; men i 1626 blev det gamle degnebol sammen med præstegården mageskiftet med jord fra Aabjerg i forbindelse med oprettelsen af Ny Aabjerg. Og herefter begynder oplysningerne så småt at dukke frem.

I 1649 kan der på degnebolets jord sås 2 skp. rug, 3 skp. byg og 1 skp. havre, og der kan avles 3½ læs hør. Indkomsten af sognet er 4 tdr. rug, 20 småbrød og nogle får og lam.

I 1688 blev hartkornet sat til 4 skp. 3 fdk. og 2 album.

Kilder:

Ejnar Poulsen: Hardsyssels Degnehistorie
Hind Herreds Provstebog 1649 (Landsarkivet i Viborg C4-656)
Matriklen 1688

Niels Christensen Degn

Niels Christensen er den først kendte degn i sognet. Han nævnes som sædedegn i Vedersø allerede i 1661, og han er sandsynligvis sognedegn her til 1701. Ganske vist kaldes degnen i 1688 Niels Erichsen; men da det er i en afskrift af matriklen, kan det jo skyldes en skrivefejl.

Oplysningerne om ham er yderst sparsomme, så vil vi vide noget om hans liv, må vi ty til de mere generelle beskrivelser af et degneliv. En sådan findes i Georg Hansens bog "Degnen".

Om hans pligter og stilling i samfundet i al almindelighed fortæller han, at degnen som regel samtidig var fæster eller på anden måde socialt ligestillet med almindelige mennesker.

Stærkest trådte han ud fra dem ved sin gerning i kirken, hvor han om aftenen og morgenen skulle "ringe bede- og fredklokken, efterdi det tit og ofte giver mangan god kristelig andagt og forårsager, at mange på samme tid, når ringes, gør deres bøn til Gud almægtigste".

En så betydningsfuld funktion kastede selvfølgelig et særligt skær over hans skikkelse, der yderligere markeredes ved hans øvrige kirketjeneste som forsanger og kordegn.

"Alene den fornemme sorte kjole, han da optrådte i modsat bøndernes grå vadmel gav ham et højtideligt præg og stillede ham næsten lige med præsten. Til tider røgtede han også dennes embede med prædiken og barnedåb; men det måtte kun ske i yderste nød. I øvrigt holdt han kirken ren for spindelvæv og anden urenlighed og majede om sommeren efter bispens befaling.

Endelig havde han til opgave at undervise det unge bondefolk udi børnelærdommen, katekismus, een gang om ugen udi sted og stund som sognepræsten ham foreskriver.. Katekismusundervisning var en brydsom bestilling, der gav anledning til uendelige rækker af kvaler og spektakler... Endnu besværligere var imidlertid den budtjeneste, der påhvilede degnen, og som bestod i dels at besørge provsternes og præsternes embedsbreve, et forbandet hverv, der idelig sjofledes, og dels i at gå rundt med breviseren i sognet at tilhjelpe at samle sådanne almisser og Guds gode gaver, og dem i et register at skrive, så de fattige må fange der nogen hjælp og trøst.. altså bære fattigbøssen rundt i sognet" (side 26-27).

Om Niels Christensens tilværelse så også var sådan, kan vi selvfølgelig ikke vide; stort set ved vi kun, at han var degn i Vedersø og havde kone og 5 børn.

Han var gift med Maren Christensdatter, der sandsynligvis var født i 1630'erne, og som endnu levede i 1687; hendes søster Kirsten boede da i Stadil, og hendes bror Anders Christensen, i Dykier i Vedersø, så måske er hun født her. Hun er sikkert barnebarn af Jens (Smed?), hvis datter Karen Jensdatter Smed blev begravet i Ringkøbing den 22.8.1687, 84 år gammel.

Børn:

1) Zidse Nielsdatter, født o. 1662, begravet 27.3.1732 i Madum. Gift med Niels Madsen Gadgaard i Madum, 7 børn: Mads 18.11.1683, datter 23.1.1687-6.4.1687, Jens 9.6.1689, Maren 10.4.1692-aug.1692, Niels 3.11.1694-6.3.1782 (ved hans dåb nævnes som faddere "begge Niels Degns sønner i Vedersø"), Christen 1.5.1698, Anders 1.5.1698.

2) Christen Nielsen Degn (d. ældre), se næste degn.

3) Christen Nielsen Degn (d. yngre), død 1733 i Vedersø. Fæster i Dybkjær i Vedersø til 1729, derefter i Øgaard i Vedersø. Gift med Anne Christensdatter, død 1749. 7 børn: Christen Christensen Dykier, Peder Christensen Degn, Maren Christensdatter, Jens Christensen Degn, Niels Christensen Øgaard, Anne Christensdatter, Maren Christensdatter.

4) Maren Nielsdatter, gift med Jeppe Christensen ved Vedersø Kirke, 1 barn: Christen Jepsen Tarp. Jeppe Christensen er fadder 10.4.1692 i Madum, så de er sikkert gift før den tid.

5) Anne Nielsdatter, født o. 1670/75, gift med Peder Lauridsen Skarregaard i Tim, 4 børn: Jens 24.5.1696-11.4.1746, Maren 1703, Anne 1.6.1710-25.3.1717, Maren 6.10.1715-1748.

Kilder:

Ringkøbing By Skifteprotokol (B80-122), s. 106b, 142, (B80-128), s. 125 ff.

Aabjerg Skifteprotokol (G446-1), side 65, 135, 156.

Ejnar Poulsen: Hardsyssels Degnehistorie.

Georg Hansen: Degnen.

Christen Nielsen Degn 1701-1733

Christen Nielsen Degn blev født i Vedersø i sidste halvdel af 1600-tallet og trådte første gang ud af anonymiteten den 10.4.1692, da han var fadder til søsterens barn i Madum.

Den 19.4.1701 aflagde han degneeden :

1. Jeg Christen Nielsen, kaldet til at være degn i Vedersø sogn, lover at jeg vil retteligen lære selv, og redeligen lære ungdommen dr. Morten Luthers Lille Katekismus udi sine ord og forklaringer efter Kongelig Majestæts Ordinans.

2. At jeg så vil tage vare på mit embede, indenfor og udenfor kirken, udi en sand Gudfrygtighed med bøn og påkaldelse, så ingen med Guds hjælp nogen steder skal tage forargelse af mig, eller spotte denne orden for min skyld.

3. At jeg ej vil findes modvillig imod min sognepræst, provst og bisp i nogen måde; men være min øvrighed hørig og lydig i alt det som kristeligt og ret er.

Så sandt hjælpe mig Gud og hans hellige ord. Amen.

Formodentlig afløste han faderen i embedet, og han var nu parat til selv at stifte familie. Den 18.4.1702 blev han gift i Stadil med Anne Nielsdatter, der tjente på Østertoft. Forlovere var hans bror Christen Nielsen i Dybkjær, og hendes far, Niels Jensen i Madum.

I 1719 var han "en formedelst hans ringe indkomst nu fattig mand".

Ifølge Hardsyssels Degnehistorie var han degn til 1733, men den oplysning kan godt være baseret på, at broderen af samme navn - og med tilnavnet Degn efter faderen - døde det år. Årstallet passer dog godt nok med at efterfølgeren Niels Danielsen Hopp, der døde i 1775, havde været degn i 42 år.

Om Christen Nielsen Degn også døde i 1733, melder Degnehistorien ikke noget om, men i hvert fald var han død i 1739, for da var hans enke gift med Christen Olufsen i Hug. Her døde hun den 17.11.1753.

Børn:

1) Maren 17..-1739, gift med Jan Andersen i Tarpgaard, ingen børn.

2) Anne Marie 1714-16.4.1782, gift med Christen Nielsen Post i Ringkøbing, ingen børn.

Kilder:

Georg Hansen: Degnen.

Ejnar Poulsen: Hardsyssels Degnehistorie.

Hardsyssels Aarbog 1909, s. 108-10.

Aabjerg Skifteprotokol (G446-1), side 65, 135, 156.

Ringkøbing By Skifteprotokol (B80-122), s. 106b, 142, (B80-128), s. 125 ff.

Niels Danielsen Hopp 1733-1775

Niels Danielsen Hopp blev døbt den 6.10.1709 i Rybjerg sogn på Salling som søn af Daniel Knudsen Hopp og hstr. Bodil Nielsdatter. Faderen boede i Yttrup og benævntes Segn., så han tilhørte tilsyneladende det bedre selskab, han var senere ridefoged på Astrup i Grinderslev sogn.

Den 24. oktober blev Niels Danielsen Hopp trolovet og den 16. november 1732 gift i Estvad kirke med Christence Thøgersdatter, der blev døbt 29.9.1702 i Estvad, hvor forældrene Thøger Thomsen Kusk og Johanne Pedersdatter boede. I 1727-32 tjente hun i huset hos sekretær Benzon på Estvadgaard. Efter vielsen forlod de Salling og slog sig ned i Vedersø hvor Niels Danielsen Hopp blev sognedegn i 1733.

Kaldsretten til degneembedet i Vedersø hørte under herregården Aabjerg, der på dette tidspunkt ejedes af Christen Linde (1697-1743), og hos ham var Niels Danielsen Hopp muligvis ansat allerede før 1733, idet han den 30.4.1732 blev sat til at forestå skiftet efter Christen Skrædder i Vedersø som Christen Lindes "tiennere". Der kan dog være tale om en fejlskrivning af årstallet, da skifteforretningen i protokollen er placeret mellem skifter fra 1733, og i så fald er Niels Danielsen Hopp "tjenerforhold" til Christen Linde, at han er degn i dennes sogn.

I 1736 genoptog Niels Danielsen Hopp for øvrigt arbejdet med at forestå skifteforretningerne på Aabjerg gods, når en fæstebonde var afgået ved døden, et arbejde han jævnligt udførte helt frem til 1763. Om degnens arbejde foreskrev Chr. V's Danske Lov i 1683 ganske vist, at "de maa ej være tingskrivere eller betjene andre verdslige bestillinger" (II Bog XV.4). Men den slags så man åbenbart stort på så langt fra hovedstaden.

Loven sagde også, at degnene skulle være studenter, det var hverken Niels Danielsen Hopp eller sønnen Daniel, der efterfulgte ham. Vi må dog gå ud fra, at han alligevel udførte en degns pligter, nemlig at forestå kirkesangen, at passe klokkeringningen, at være bud for præsten og at undervise sognets ungdom i børnelærdommen en gang om ugen.

Degneboligen i Vedersø var et fæstehus i Hugby på 4 skp. hartkorn under Aabjerg, og her blev Niels Danielsen Hopp sognets første skoleholder (se næste afsnit: "Den første skole").

I 1743 havde han en årlig indkomst på 14 rigsdaler, hvoraf de 4 gik til kopskat. Til sammenligning havde præsten en indkomst på 107 rdl. og måtte i kopskat betale 12 rdl. + 6 rdl. af 4 karle og 2 piger. Degneindkomsten var i 1749 steget til 20 rdl.

I denne degnebolig levede altså Niels Danielsen Hopp med sin familie, men hvor mange børn han og Christence fik, vides ikke med sikkerhed, da sognets kirkebøger fra før 1815 ikke længere eksisterer. Fra skiftet efter Niels' bror Knud Danielsen Hopp i Viborg den 20.6.1777 ved vi imidlertid, at de efterlod sig en søn og to døtre.

Christence Thøgersdatter døde formodentlig før 1748, for fra dette og de følgende år eksisterer der nogle kirkebogsuddrag om de mest "betydelige" personer i sognet, og heri er hendes dødsfald ikke nævnt. Derimod får vi at vide, at degnens søster, Anne Berthe, døde i Vedersø den 2.9.1759. Det er vel ikke utænkeligt, at hun har stået for broderens husholdning efter Christences død.

Niels Danielsen Hopp nåede at være degn for 4 præster i løbet af 42 år.

Den første af dem var Mads Rafn, der blev præst i Vedersø i 1721; hans fader boede i Breum på Salling, så det var måske gennem ham, Niels Hopp fandt til Vedersø.

Mads Rafn blev til sidst "urigtig" i hovedet, og i 1746 blev Jørgen Rafn indsat til at være hjælpepræst; han overtog hele embedet i 1749 og havde det til sin død i januar 1763.

Derefter fulgte Hans Borch, der var præst i 10 år. Om følgende klage fra ham er møntet på Niels Danielsen Hopp, kan vi ikke vide; men den siger dog lidt om præstens syn på degne.

"Højædle Højærværdige gunstige Hr. Biskop.

Jeg har herved den ære at indsende for Hind Herred:

- 1 de anbefalede attester om kirkepatronerne og degnene
- 2 do. angaaende Candidati ministeria
- 3 do. angaaende lejermaalsbøder

Da jeg allerede i den korte tid, jeg har forrettet provsteembedet, har erfaret, at degnene er heel skødesløse med at befordre brevene... undertiden beholder brevene hos sig i 2 hele dage, undertiden skal lade omløbende tiggere tage dem med sig, undertiden ligge brevene hen i kroehuse, hvor brevene af drukkenbolte aabnes, læses og besudles med tobak-aske, hvilken sidste befodringsmaade er den allerutaaleligste... saa vil (jeg) spørge, hvorledes jeg beqvemmeligst derpaa skal raade bod, da de fast utallige derom ergangne (påmindelser) ej agtes.

Kan det ej tillades, at jeg maa, naar jeg befinder saadan forsætlig skødesløshed, mulktene den skyldige fra 1 til 2 mark til herredskassen.

Deres underdanigste tjener Hans Borch Vedersø Præstegaard 10. December 1768".

Hvad bispens svarede, vides ikke. Ej heller, om Niels Danielsen Hopp overhovedet har haft kendskab til skrivelsen (det var jo dog ikke degnene, der blev beskyldt for at åbne provstens breve). Måske drejede sagen sig mere om en nyudnævnt og ambitiøs provsts forsøg på at synliggøre sig over for de højere myndigheder.

Efter Hans Borchs død den 5.4.1773 blev Niels Grave sognepræst; men ham nåede Niels Danielsen Hopp kun at tjene i godt 2 år, inden han selv døde i august 1775 i en alder af 66 år. Han blev begravet på Vedersø kirkegård den 9. august 1775.

Niels Hopps børn:

- 1) Daniel Nielsen Hopp, født 1734, se næste degn.
- 2) Karen Nielsdatter Hopp, død mellem 1787 og 1793.
- 3) NN Nielsdatter Hopp.

Kilder:

Aabjerg Skifteprotokol (G446-1), side 26 og 41 ff.

Ribe Bispearkiv: pakke med dokumenter vedr. Hind Herred (C4-39).

Ejnar Poulsen: Hardsyssels Degnehistorie.

Alfred Kaae: Fra Vedersø. 1939. Side 18-20.

Kong Christian den Femtes Danske Lov.

Lengnick's Kirkebogsuddrag for Vedersø (Viborg Landsarkiv H6(1)-38).

Den første skole i Vedersø

Med skoleforordningen af 23. januar 1739 blev det bestemt, at alle børn over 5-6 år skulle undervises i katekismus og læsning; evt. også i skrivning og regning, hvis forældrene ønskede det, men så måtte de også yde en særlig betaling for det.

Skolegangen skulle strække sig over hele kalenderåret, men der kunne gives dispensation til bønderne i pløje- og høsttiden, og endvidere kunne præsten fritage dem for skolegangen om sommeren, hvis han mente, de havde lært nok.

Hvis der ikke fandtes lokaler til undervisning, skulle der enten føjes nogle fag til degneboligen eller opføres et skolehus. Endelig blev det påbudt, at alle degne skulle holde skole i stedet for som hidtil at undervise i børnelærdom en gang om ugen.

Desværre påtog staten sig ingen økonomiske forpligtelser i den anledning, men lagde alle udgifter over på lokalbefolkningen, i praksis ville det blive en ligning på hartkornet. Skoleforordningen fremkaldte da også straks uvilje og klageråb; man påstod, at befolkningen umuligt kunne præstere så store økonomiske ofre.

Modstanden var ikke ubegrundet, for landbrugskonjunkturerne var usædvanlig ringe, kornpriserne var helt i bund, og bønderne var lænket af stavnsbånd, plaget af hoveri og undergivet herremandens hals- og håndsret, så de var bestemt ikke motiveret til en ekstra indsats.

Den store modstand fik kongen til at give efter. Han udstedte en plakat af 29. april 1740, der overlod det til godsejerne at bestemme, hvor mange skoler, der skulle oprettes, hvor de skulle ligge, og hvor store lønninger, der skulle ydes til lærerne; endelig blev det tilladt at arrangere omgangs-skole i stort omfang.

Hermed var udspillet for Vedersøs vedkommende overdraget til Chr. Linde på Aabjerg, og han var ikke til sinds at ofre alt for mange penge på projektet. I 1741 meddeler han amtmanden, at han som den største lodsejer har foranstaltet, at sognedegnen udi sit eget hus samler hele sognets ungdom og "dennem forsvarlig informerer og lærer", hvilket præstens skudsmål ikke betvivler, ja det er endogså i det forgangne år sket "med frugt og nytte".

Det er også med degnen aftalt (og befalet), at han fremdeles vil fortsætte med det, fra rugsæden er lagt til vårarbejdet begynder. Og skulle højvande eller anden umagelighed påkomme, som denne egn er undergivet, skønt det er en liden sogn, så har degnen ofret sig, siden sognet dog ligger byvis, og vil mandag og tirsdag udi Kærby indfinde sig og samle byens ungdom i et egnet hus, hvor han vil tage til takke med den kost, manden selv nyder, (skiftevis mellem dem, der har børn); her vil han undervise og foresætte dem de lektioner, de til næste mandag og tirsdag igen skulle have.

Onsdag og torsdag vil han indfinde sig i Tarpy og der ligeledes indsamle byens, samt Store og Lille Bjerregaards, Mejlbys, Dybkærs og Kirkebys ungdom og på samme måde, og for lige bekostning, deres information besørge.

Fredag og lørdag udi Hugby, hvor Klitboerne og Kornbergs ungdom skulle forsamles, vil han som de andre steder "samme intentionerede værk bestyre".

Til disse ting forlanger han alene fri transport fra den ene by og mand til den anden, hvilket også er ham bevilget. Siden bøndernes formue ikke tillader at pålægge dem nogen udgift for Informatorens møje og umage, har han på den ene side af kristendoms kærlighed og på den anden side efter sit embedes pligt, påtaget sig dette arbejde godvilligt. Chr. Linde forventer, at degnens efterfølgere efter loven forbliver forpligtet til det samme.

"Skolehus at opsætte er til ingen nytte, skønt jeg et opsat har og må af frygt for tyve nedbryde. Thi naar skolevæsenet ikke kan have bestandighed længere, end fra rugsæden er lagt til vaararbejdet begynder, hvo skulle da i den øvrige tid besidde, forsvare, forbedre, vedligeholde bemeldte hus. Jeg for at vise min underdanigste pligt tillige kærlighed for degnen, den jeg kender god for sit embede at være, resolverer herved, at (foruden lysepenge, der bliver 5 sletdaler) da hans formænd vel i hundrede år have været fæstebønder og for deres embede ingen anden indkomst har haft end nogle kirkeagre og en degnebols eng, den nærværende og efterkommere ogsaa nyder, men ingen degnebolig, at det hus han paa min grund ibor, hvoraf udi gammel tid og indtil hans tid, er afgaaen 3 rigsdalers afgiftspenge, og formedelst godhed for hans skikkelige opførsel er hannem akkorderet for 1 rigsdalers afgift, - saa skal han til evig tid fri for mig og mine efterkommeres præntioner, saalænge hans bemeldte hus vedligeholdes og forbedres, uden nogen afgift til grundejeren bruge, nyde og beholde samme hus."

Al denne selvros hjælp dog ikke. Stiftsøvrigheden ville kun godkende det som fundats, med det tillæg, at Chr. Linde skulle bygge nogle fag til degneboligen, hvis børnene ellers ikke kunne være der. Desuden skulle degnen af sognet have yderligere 5 rigsdaler samt brændsel.

Fundatsen blev godkendt den 8. maj 1741, og dermed var Vedersøs første skolebygning en realitet, om end den nok har været særdeles beskeden. Formodentlig lå den i Hug, hvor Niels Danielsen Hopp i 1768 beboede et sted under Aabjerg på 4 skp. hartkorn.

I 1771 visiterede provst Borch herredets skolevæsen og skrev i sin dagbog: "Vedersø. degneboligen brøstfældig, skolen bliver nyopbyggt i foraaet." Herefter holdt den så igen nogle år; men i løbet af 1800-tallet blev den flyttet til Kirkebyen.

Kilder:

Aksel H. Nellemann: Den danske skoles historie. Gjellerup 1966. Side 49-54.

P. Severinsen: Landsbyskolens Barndomstid (i Hardsyssels Aarbog 1908, side 118-120).

Landstingets skøde- og panteprotokol 3.5.1768 (Viborg B24-699, fol 789).

P. Storgaard Pedersen: Bidrag til Hing Herreds Historie og Topografi. 1896. Side 22-23.

Daniel Nielsen Hopp 1775-1800

Daniel Nielsen Hopp blev født i Vedersø i 1734, kort tid efter at faderen var blevet sognefoged her. Hvad han beskæftigede sig med de første 40 år af sit liv, vides ikke; men da han ikke var student og alligevel efterfulgte faderen i embedet i 1775, har han vel været skoleholder og faderens medhjælper en del af tiden.

Da han havde overtaget degneembedet i Vedersø, var han i stand til at forsørge en familie, så den 25. januar 1776 blev han trolovet og den 1. marts gift i Bøvling kirke med Mette Nielsdatter Bjerg, der var født o. 1753 i Bøvling og konfirmeret 1770 samme sted. De bosatte sig i degneboligen i Hug i Vedersø og fik her 6 børn.

I modsætning til faderen kom han kun til at virke under 1 præst, nemlig Niels Grave (1744-1806), der var sognepræst i Vedersø 1773-1801. Men ellers var arbejdsbetingelserne de samme. Han var kirkelig embedsmand og skulle bistå præsten med dennes arbejde i sognet. Han skulle lede kirkesangen, sørge for, at der blev ringet med kirkeklokken, se efter at kirken var i orden og udstyret med vin og brød til altergangen, hjælpe til med ordenens opretholdelse i sognet, og i øvrigt været til rådighed for præsten, når denne havde brug for ham, fx. til den forhadte budtjeneste. Og så skulle han selvfølgelig undervise sognebørnene i katekismus, læsning, skrivning og regning - nok mest det første.

I 1793 ramte ulykken Daniel Hopp, og han måtte sende denne sørgelige skrivelse til provsten i Ringkøbing, der var skifteforvalter for de gejstlige i Hind Herred:

"Velædle Hr. Provst.

Jeg lader Dem vide, at min kone er død, og det fra 5 umyndige børn, og døde onsdagen den 3. juli! Saa beder jeg Deres Velærværdighed at opsætte forsegling til min sl. kone bliver begravet, eller og til 30te dagen, hvad han selv synes, jeg beder allertjenstlig om et svar igen. Jeg er Deres allerskyldigste tjener

Wedersøe den 3. Juli 1793 i stor hast

Daniel Hopp"

Skiftet blev udsat til 30. dagen, den 5. august, hvor følgende blev registreret og vurderet:

I *storstuen*:

1 rødmalet dragkiste med lås og nøgler og 4 skuffer 3 rd., i den 2. skuffe var der 1 rødt silketørklæde 2 mk., 1 hvidt forklæde 8 sk., 1 sort pandestykke 8 sk., nogle halværmer og 1 klædestykke 1 mk., 2 kapper og noget gammelt linned 1 mk., 3 børnehuer og 1 hvidt klæde 10 sk., i 1., 3. og 4. skuffe fandtes intet, der var værd at vurdere.

1 dragkiste af fyr uden maling, som var foræret til datteren Karen Christence af fasteren Karen Hopp, der var død. Skulle ikke vurderes. Heri fandtes 2 gamle forklæder 1 mk., derudover var der kun nogle gamle klæder, som blev overladt degnen til hans børns fornødenhed. 1 lille grønmalet kiste tilhørte også datteren og skulle ikke vurderes.

1 blåmalet kiste 1 rd., heri var 1 blå hvergarnsskørt og trøje 2 mk. 8 sk., 1 grøn ditto 3 mk., 1 gammelt sort forklæde 1 mk., 1 uldent damaskes snøreliv 1 mk. 8 sk., 1 kartunsskørt og trøje 4 mk. 8 sk., 1 stribet hvergarnsskørt og trøje 1 rd., 1 lyseblå ditto 1 rd., 1 sort kjole 1 rd. 4 mk., 1 ulden damaskes skørt og trøje 4 mk., 1 blå ulden damaskes kåbe 3 mk., 1 ulden damaskes kjole 2 rd., 1 hjemmegjort trøje 24 sk., 1 gl. blå livstykke 8 sk., 1 gl. bilæggekakkelovn 2 rd., 1 lænestol og 1 træstol 24 sk., 1 bord 8 sk., 1 par lysestager 4 mk., nogle tekopper og 1 glaskrus 24 sk., et par tavoletter (hylde) med glas 2 mk., nogle gamle skilderier og 1 spejl 1 mk.

I *det østre kammer*: et hængeskab 1 mk.

I *dagligstuen*:

2 sengesteder med sengeklæder 6 rd., 1 bilæggekakkelovn med messingfod 4 rd. 8 sk., 1 træur 3 mk., 1 blåmalet klædeskab 3 mk.

I *køkkenet*:

1 gl. kedel 2 rd., 2 kar 1 mk., 1 lille gl. kobberkedel 2 mk., 12 tintallerkener 4 mk., 2 tinfade 2 mk.

Dyr: 1 gråbroget ko 4 rd. 1 sortbroget 4 rd., 4 får og 2 lam 3 rd.

"Dette var alt, hvad enkemanden vidste efter tilspørgsel af skifteretten at angive dette bo til indtægt".

I alt 44 rd. 2 mk. og 3 sk.

Derimod angav han at være skyldig til Laurids Dykiær 3 rd. 2 mk., Jeppe Jørgensen i Kjærgaard 2 rd. 1 mk., Sr. Søren Harpøth 1 rd. 5 mk. 4 sk., m. fl., i alt 9 rd. 1 mk. 7 sk., samt skifteomkostninger 12 rd.

Rest 23 rd. 2 mk. og 3 sk.

"Da skifteretten erfarede, at en saa liden beholdning var tilbage til deling imellem enkemanden og børnene, blev alt overladt til hans egen disposition på vilkaar:

1) at han stræber at give hans børn en christelig og god opdragelse, saaledes at de for fremtiden i den kunde blive duelige til paa en anstændig maade at fortjene deres brød i verden, og især at blive gode christne.

2) at han uden ansvar for skifteretten forbinder sig til at betale al den gæld som nu hæfter paa boet.

3) at han overlader til hans datter Karen Christence i det mindste 2 af hans sal. kones bedste klædninger i hvor med velærværdige Hr. Grave har lovet at have opsig.

Skifteretten erklærede derimod at ville holde enkemanden Sr. Daniel Hopp fri for videre bekostning dette skifte vedkommende, naar han for resten afgjør med vittterligheds mændene selv, om de skulde forlange noget for deres i dag hafte umage."

Kort tid efter giftede Daniel Nielsen Hopp sig igen, denne gang med Edel Nielsdatter Hug, der var født o. 1744. Deres ægteskab blev imidlertid ikke af mange års varighed, for allerede den 1.1.1800 døde han i en alder af 65 år. Han blev begravet på Vedersø kirkegård den 10. januar, og 1½ måned senere, den 6. marts, begyndte den egentlige registrering og vurdering i boet efter ham. Selv om der

kun var gået 7 år siden den sidste registrering, blev der denne gang registreret en del flere genstande, om end værdien af boet ikke var væsentligt større.

I *dagligstuen* var der 2 trælænestole, 2 træstole 1 fyrretræsbord, 1 skammel, 1 malet madskab, 1 gl. træstueur, 1 bismær, 1 egeøltønde med jerngjord, 1 gl. spejl, 2 skilderier, 1 olmerdugsdyne og 3 puder, 1 jernkakkellovn samt nogle bøger: Grønlands Beskrivelse ved Egede, Christi Levnets Historie, Fruentimmers Contrafei, Norges Historie, Menoza, 2 gl. Forklaringer, 3 gl. salmebøger, 1 gl. danskbog, 1 bundt ditto, 1 bundt gamle psalmer og 1 bundt gamle almanakker.

I *storstuen* var der 1 fyrretræsbord med skuffe, 2 fyrretræsbænke, 2 store skilderier, 2 hylder, 1 lille skilderi, 2 plader til lys, 1 karaffel, 3 små flasker, 4 vinglas, 1 ditto med fod under, 3 ølglas, 1 tin-tepotte, 1 tin-sukkerskål, 1 glaskrus med tinlåg, 1 hvid kaffekande, 1 sort tepotte, 1 lille hvid flødepotte, 1 sort ditto, 1 skål, 5 par tekopper, 1 stort ølkrus, 1 brun tepotte, 1 sort skål, 3 grønne flasker.

Den salige mands klæder: 1 sort hjemmegjort kjole med vest, 1 brun hjemmegjort ditto, 1 blå ryes kjole, 1 hjemmegjort brystdug, 1 par gule læderbukser, 2 par støvler, 1 par uldne strømper, 1 ny og 1 gammel hat, 1 paryk, 1 kasket og 1 rød kamelhårshue.

I *kammeret* inden for storstuen var der 1 fyrretræsbord, 1 sengested, 1 boghylde, 1 kaffekværn, 1 gl. skrin, 1 skabilkenhoved, 1 olmerdugsdyne, 1 bolsterpude, 2 tinfade, 10 tintallerkener, 3 store fade, 4 tallerkener, 1 bord, 1 tallerkenrække, 1 skæppe med 2 jerngjorde, 1 messingfyrbækken, 1 sold, 1 halmsold, 1 kærne og 1 dejkar.

I *køkkenet* var 1 kobberkedel, 1 stort bord, 1 lyseform, 1 stort egekar med jerngjord, 1 mindre fyrkar med ditto, 2 fyrrebøtter, 2 træfade, 1 kobbertekedel, 1 jernrist, 1 stor pande, 2 halmløbe, 1 sæk, 1 otting og 1 ildtang.

I *udhuset* stod dyrene: 1 rødbroget ko, der havde fået 7 kalve, 1 gråbroget ko, der havde fået 8 kalve, 1 fårhoved og 1 lam, desuden var der 1 gl. høle og 1 rive.

I *gården* stod 1 vandtrug og 1 spand, over forstuedøren hang 3 fyrrefjæl, og på loftet var der 3½ td. rug og en dragkiste, der indeholdt 1 krave med krøs og 1 par uldne vanter. Desuden var der 1 rødmalet fyrretrædragkiste, 2 små porcelænspotter, 1 rødt stenkrus med tinlåg, 1 malmløsestage, 1 bøssepipe, 10 lerpotter, 1 fruentimmertrøje, 1 blå hørtøjskåbe og 1 lille kjole med vest.

Hele indboet blev vurderet til godt 45 rd., men efter en auktion blev summen forhøjet til 57 rd. og 3 mk.

Den 20. marts fortsatte skiftet, og her blev fremlagt 3 regninger: fra købmand Harpøth i Ringkøbing, 7 rd. 2mk. 8 sk., og fra Jørgen Jensen i Hug og Peder Olesen i Tarp, hver 1 rd. Desuden var der begravelsesomkostninger på 13 rd. 4 mk. 2 sk., og skifteomkostninger på 12 rd. 4 mk., i alt 35 rd. 4 mk. og 10 sk.

Der blev således kun godt 21 rdl. at dele imellem enken og børnene. Edel Nielsdatter fik det halve, hver af sønnerne 2 rdl. 2½ mk., mens datteren måtte nøjes med halvt så meget. De yngste børns arv blev overtaget af stedmoderen, for at hun kunne forsyne dem med klæder og andet nødvendigt, og de 2 yngste blev endnu nogle år boende hos hende.

Hun fik indtil videre lov til at blive boende i degneboligen; men i april 1801 købte hun et lille stykke jord fra Vedersø Bjerregaard, og her lod hun opføre et hus, hvortil hun flyttede. Hun giftede sig kort efter med Morten Christensen Snogdahl, der imidlertid døde o. 1807, og få år efter, den 8.7.1810, døde også Edel Nielsdatter Hug.

Børn:

1) Niels Danielsen Hopp, født 23.3.1777, død 5.11.1839 i Skive. Hattemager i Viborg fra 1804, i Skive fra 1808. Gift 19.4.1804 i Viborg Nørre Sogn med Birthe Kirstine Mortensdatter, 6 børn: Anders Daniel Nielsen Hopp 12.2.1805, Christian N.H. 10.5.1806-29.1.1879, Peder N.H. 19.1.1808, Mette Marie N.H. 20.9.1809, Daniel N.H. 9.7.1812, Frederik N.H. 16.6.1814.

2) Karen Christence Danielsdatter Hopp, født 29.5.1779, død før 1786.

3) Nicolaj Danielsen Hopp, født 10.12.1780, død 21.3.1837 i Selde. Husmand og daglejer her. Gift 1809 i Thorum med Anne Christensdatter, 9 børn.

4) Frederik Danielsen Hopp, født 1783, død 17.1.1869 i Vedersø. Husmand i Bjerregaard efter stedmoderen, derefter i Kirkeby (nu Nyvej 17); 1842-46 gdr. i "Østervang" i Bjerregaard. Gift med Maren Andersdatter (1781-1864). 5 børn: Daniel 18.6.1809-1812, Anders Frederiksen Hopp 15.11.1811-15.4.1885, Anders F.H. 2.4.1814-24.1.1901, Daniel Christian F. 3.4.1816-30.3.1851, Mette Cathrine F. 28.2.1819-6.3.1867.

5) Karen Christence Danielsdatter Hopp, født 30.7.1786, død 24.4.1855 i Viborg Domsogn. Gift 23.10.1812 i Viborg Domsogn med Hans Henrich Splidt, snedkermester i Viborg. Separeret da han kom i slaveriet, ingen børn. Gift² 28.11.1828 i Viborg Søndre Sogn med Niels Andersen (1788-1832), hattemager i Viborg, 1 barn: Marie Hannemine Lovise Amalie Andersen 22.12.1830.

6) Peder Riis Danielsen Hopp, født 11.9.1791, død 12.5.1852 i Lemvig. Skomager her. Gift 11.5.1816 i Lemvig med Zidse Kirstine Jacobsdatter (1790-1848), 2 børn: Daniel Pedersen Hopp 3.2.1817-10.7.1863, Jacob Pedersen Hopp 29.12.1821-16.2.1859.

Kilder:

Hind Herreds Gejstlige Skifteprotokol (C42A-1).

Lengnicks kirkebogsuddrag for Vedersø (H6(1)-38).

Ulfborg Hind Herreds Skøde- og Panteprotokol (B80A-SP9) side 433. (-SP14) side 35.

Dagligliv i Danmark bd. III, 2. udgave 1981, side 113-34.

Nicolaj Jakobsen 1800-1801

Nicolaj Jakobsen var født i Bedsted o. 1763. Han var ugift, og da degneboligen var beboet af Daniel Hopps enke, var han indlogeret hos Claus Christensen Bech i Vedersø Mølle. Efter et års tid i sognet flyttede han til Hee og blev sognedegn her.

Hans Johnsen 1801-1809

Hans Johnsen var født o. 1769 og døde 19.2.1837 i Husby. Han var uddannet på seminariet i Tønder, der var oprettet i 1786. Det havde i adskillige år et yderst konservativt præg og stræbte først og fremmest efter at uddanne religionslærere. Foruden religion og katekismus skulle eleverne kun lære skrivning og regning, samt en smule latin.

Han var gift med Marie Kirstine Theilgaard, der var født 1772 i Strellev som datter af sogne­degn Niels Theilgaard og hstr. Anne Marie Vinge.

Den 16.12.1800 købte han et stykke jord fra Aabjerg på 1 td. hartkorn, beliggende i Hug. Her har han muligvis opført en ejendom til beboelse. Men måske har han blot drevet jorden sammen med degnebolet, og så boet i denne. I 1802 og 1805 køber han yderligere nogle parceller fra Aabjerg på ca. 3/4 td. hartkorn, så den samlede jordmængde er kommet op i gårdstørrelse.

Heller ikke Hans Johnsen blev i embedet i en længere årrække. I 1809 blev han sogne­degn i Husby, hvor han virkede til sin død. I den forbindelse solgte han stedet i Hug, der benævnes “noget ejendom”, hvorefter han købte gården Krog i Husby.

Børn:

- 1) Niels Theilgaard Johnsen, født 1804, død 22.08.1853 i Husby.
- 2) Johannes Hansen, født 10.5.1807 i Vedersø, død 02.03.1884 i Husby.
- 3) Maren Hansdatter, født 1812, død 22.1.1849.
- 4) Niels Gjørup Johnsen, født 04.10.1815 i Husby, død 07.09.1884 i Husby.
- 5) Anne Marie Hansdatter, født 13.12.1821.

Kilder:

Ejnar Poulsen: Hardsyssels Degnehistorie

Aksel H. Nellemann: Den danske skoles historie. Gjellerup 1966. Side 76.

Ulfborg Hind Herreds Skøde- og Panteprotokol, Realregister (B80A-SP68) nr. 1593.

Joachim Lindberg 1809

Joachim Lindberg blev født o. 1765 og var 1787 lærer i Kolding. Han var student og en “meget duelig skoleholder. Den 24. juli 1809 blev han kaldet til embedet i Vedersø, men allerede 25. oktober blev han lærer i Fredericia.

Kilde:

Ejnar Poulsen: Hardsyssels Degnehistorie.

Folketælling.

Bertel Jensen 1809-1829

Bertel Jensen var født 1777 og døde i Vedersø den 14.10.1829. Han var gift med Ingeborg Benedicte Lassen, født 1778 i Janderup, død i Vedersø 28.7.1827, hun var søster til Henning G. Lassen på Aabjerg.

Allerede i 1810 købte han gården "Husted" i Vedersø Kirkeby, der havde et hartkorn på 1td. 2 skp. 3 fdk. og 2 album, hvortil kom en parcel fra en gård i Tarp, så den samlede hartkorn var 2-0-3-1 1/10.

Børn:

- 1) Knud Henning Bertelsen, født 1803.
- 2) Mette Marie Bertelsdatter, født 1806, død 6.5.1846 i Husby, begravet i Vedersø. Ugift.
- 3) Jens Hermand Bertelsen, født 18.9.1810 i Vedersø.
- 4) Lars Bertelsen, født 23.4.1814 i Vedersø.
- 5) Niels Larsen Bertelsen, født 24.1.1817 i Vedersø, gift 1853 i Ringkøbing. Sadelmager.
- 6) Jens Christian Bertelsen, født 14.9.1819 i Vedersø.
- 7) Ingeborg Marie Kirstine Jensen, født 28.11.1822 i Vedersø, gift 5.11.1848 i Stadil med Niels Chr. Jørgensen, Tim.

Kilder:

Ejnar Poulsen: Hardsyssels Degnehistorie

Ulfborg Hind Herreds Skøde- og Panteprotokol, Realregister (B80A-SP68) nr. 1606.

Ulfborg Hind Herreds Skifteprotokol (B80A-166) s. 368.

Ny skole i Vedersø Kirkeby

Efter Bertel Jensens død forsøgte arvingerne forgæves at sælge gården; men først i 1833 lykkedes det. Den blev købt af skolekommissionen i Vedersø med det formål at få bygget en ny lærerbolig med 2 skolestuer; denne stod færdig før 1844.

Af "Husteds" jorder blev det meste igen frasolgt, mens resten blev lagt sammen med det gamle degnebol, så degneboligen fik et samlet hartkorn på 1-1-1-2 1/4. Ved matrikuleringen i 1844 blev det nedsat til 0-6-2-1/2 og fik matrikelnumrene 70 og 92a.

Disse numre svarer i dag til adressen Vesterhavsvej 48, hvor der i 1910 blev oprettet en gård på skolens jord, der blev frasolgt. Selve skolen (i dag Vesterhavsvej 72) blev ved med at fungere til 1914. Herefter blev bygningen anvendt til privatbolig og fungerede som sådan, indtil den i 1992 blev lokalhistorisk arkiv.

1914 byggedes en ny skole i Vedersø Kirkeby på matr. nr. 94d m.fl.. –Vesterhavsvej 51

1954 blev den centralskole

1970/1971 bliver Vedersø og Stadil skoler sammenlagt

1992 bliver skolen i Vedersø nedlagt og 1994 omdannet til idrætsefterskole.

Kilder:

Ejnar Poulsen: Hardsyssels Degnehistorie

Ulfborg Hind Herreds Skøde- og Panteprotokol, Realregister (B80A-SP68..) nr. 1606,4213.

Hans Bagger Siersted 1829-1877

Hans Bagger Siersted blev født i Husby den 24.7.1803 som søn af sognepræst Chr. Siersted og hstr. Caroline Christiane Adolphine Bagger. Allerede i 1821 blev han dimitteret som lærer fra Borris seminarium, men først den 14.11. 1829 blev han ansat som lærer og kirkesanger i Vedersø.

Samme år blev han den 14.12 i Hornum gift med Ingeborg Marie Andersen, født 1803 i Skjærup i Vejle amt som datter af Anders Madsen og hstr. Dorthe Knudsdatter, død 1.1.1873 i Vedersø. Hun havde da været sengeliggende i 4 år.

Selv om der i 1700-tallet var tradition for, at lærerne i Vedersø sogn holdt længe i embedet, kom Siersted alligevel til at slå alle rekorder, idet han nåede at være der i 47½ år. Den 1.5.1877 fik han bevilget sin afsked, og få år efter, den 30.10.1880 døde han i Idum hos en datter og svigersøn. Han blev begravet i Vedersø.

Børn:

1) Ole Christian Emil Siersted, født 26.4.1830 og død 27.8.1847 i Vedersø.

2) Caroline Dorthea Siersted, født 5.11.1832 og død 13.3.1860 i Vedersø. Ugift, lærerinde.

3) Andersine Charlotte Siersted, født 11.4.1835 i Vedersø, død 3.1.1868 i Muldbjerg Mølle i Hover, begravet i Vedersø. Gift 10.8.1866 i Vedersø med Peder Nielsen (1833-1889), 1 barn: Niels Nielsen Daring 1867.

4) Juliane Dorthea Siersted, født 5.12.1837 i Vedersø, død 25.8.1915 i Aalborg, begravet i Skibsted. Gift 18.5.1876 i Skibsted med Johan Anthon Theodor Bechmann (1839-1891), forpagter i Skibsted. Ingen børn.

5) Frederik Siersted, født 11.4.1840 i Vedersø, død 26.11.1889 i København, begravet i Holstebro. Manufakturhandler i Holstebro, Viborg og Christianshavn. Gift 26.5.1871 i Lemvig med Marie Vilhelmine Rosenfalch (1846-1881), 1 barn: Hans Bagger Siersted 1871-96.

6) Anne Petrea Siersted, født 12.7.1842 i Vedersø; 1889 ugift.

7) Hansine Elisabet Siersted, født 9.2.1845 i Vedersø, død 31.3.1927 i Aarhus, begravet i Idum. Gift 20.3.1864 i Vedersø med Iver Hansen Højbjerg (1835-1908), lærer i Maarbjerg 1864, i Idum 1870-1905. 6 børn.

Kilder:

Ejnar Poulsen: Hardsyssels Degnehistorie
 Personalthistorisk Tidsskrift 1983 s. 133-39.

Peder Christian Larsen 1877-1918

Peder Christian Larsen blev født den 8. maj 1847 i Karby på Mors som søn af gdr. Lars Chr. Andersen og hstr. Ane Poulsdatter. I 1868 dimitteredes han fra Ranum seminarium og fortsatte senere sin uddannelse med adskillige kurser i København. Efter at have været hjælpelærer i Hjardemaal blev han den 18. september 1870 fast ansat i folkeskolen som lærer og kirkesanger i Brejning sogn, og den 1. maj 1877 forflyttedes han til Vedersø, hvor han virkede til 1. januar 1918. Han døde i Lintrup den 2.8.1921 under en rejse i Sønderjylland, begravet i Vedersø.

Han blev gift den 20.10.1871 i Nr. Omme med Severine Bilgrav, der blev født i 1848 på Voldbjerg Mølle i Hee som datter af møller Jens Chr. Bilgrav og hstr. Marie Hestbæk. Hun døde den 27.8.1909 i Gramsminde i Malt, begravet i Vedersø.

Herefter blev han gift den 4.12.1910 i Vedersø med Andrea Outzen, der var født den 17.7.1855 i Skjern som datter af skomager Peter Elisa Outzen og hstr. Ellen Kirstine Andreasen. Hun var enke efter Peder Chr. Larsens bror, kbm. Johan Peter Larsen i Tarm, og hun døde den 8.10.1932 i Vedersø.

Peder Christian Larsen var fra 1886-92 medlem af sognerådet, 1892-95 dets sekretær, atter medlem 1895-1901, derefter sognerådsformand. Medlem af menighedsråd og værgeråd, forligsmægler i tyendesager, revisor i sognets sygekasse samt bestyrelsesmedlem og revisor i brugsforeningen og mejeriet. I 1903 blev han af landbrugsministeriet udnævnt til tiendekommissær for Ringkøbing Amts 5. tiendekreds.

Han virkede energisk for folkeoplysningens fremme som leder af den foredragsforening, han selv stiftede, samt som leder af den lokale sogne- og børnebogssamling, og i 1910 fik han efter 40 års tjeneste i folkeskolen tildelt Dannebrogsmændenes hæderstegn.

Børn:

1) Anna Christine Larsen, født 6.8.1872 i Brejning, gift 16.11.1898 i Vedersø med Søren Peter Johannes Andersen, født 1872, kbm. på Frederiksberg.

2) Carl Christian Marius Larsen, født 30.5.1874 i Brejning, død 26.12.1891 i Vedersø.

3) Axel Larsen, født 16.4.1876 i Brejning, død 1959 i Dejbjerg. Gdr. i Alkjærsg i Dejbjerg 1902-57. Gift 21.10.1902 i Vedersø med Maren Jensen (Aabjerg) (1878-1963). Børn: Sigrild Larsen 1903, Peder Chr. 1905, Kirstine 1906, Gudrun 1907, Astrid 1909, Kristian Aabjerg L. 1911-33.

4) Viggo Larsen, født 18.3.1878 i Vedersø.

5) Gunhilde Larsen, født 5.5.1880 i Vedersø, død 10.1.1969, begr. i Vedersø. Gift 8.4.1902 i Vedersø med Rasmus Knudsen Vestergaard (1878-1949), gdr. i Vedersø Kirkeby til 1921, derefter slagter i Stadil. 9 børn: Knud Rasmussen V. 1903-43, Marie V. 1904, Erna Severine V. 1905-20, Alvida V. 1906-77, Thora V. 1909, Peter Christian V. 1910, Asta V. 1911, Johan Peter V. 1912-13, Johan Peter V. 1914

6) Thorvald Larsen, født 8.9.1882 og død 27.8.1933 i Vedersø. Gdr. i Vedersø Kirkeby fra 1910 på det gamle kirkebols jord. Gift 5.11.1909 i Staby med Bodil Jensen Kirkeby (1885-1934). 11 børn: Peter Christian L. 1910, Jens Kirkeby L. 1911, Theodor L. 1912, Aage L. 1913-49, Severin Bilgrav L. 1914-15, Severine Bilgrav L. 1916, Magne Leo Kirkeby L. 1917-76, Hagbart L. 1918, Svend L. 1920, Robert L. 1921, Aksel L. 1923-23.

7) Camilla Larsen, født 25.2.1887 i Vedersø, gift 31.1.1905 i Vedersø med gdr. Jes Peder Martin Lavridsen (1878-19..). Børn: Søren L. 1909.

8) Olga Larsen, født 15.02.1887 i Vedersø, gift 8.5.1907 i Vedersø med Thorvald Peter Knudsen (1881-19..), kbm. i Kolby i Stadil. Børn: Peter Christian K. 1914-15.

9) Augusta Larsen, født 5.8.1889 i Vedersø, gift 20.10.1907 i Vedersø med Marius Jensen Lindholt (1880-1916), gdr i Husby, senere i Hug i Vedersø, ægteskabet opløst. Børn: Jens Lindholt 1907-08, Carl Christian L. 1909, Johanne L. 1912, Henry Vagn L. 1915.

Kilder:

Ejnar Poulsen: Hardsyssels Degnehistorie
Lærerne og Samfundet. København 1913. Bd. 2, side 414.

Jan Peter Fjelking 1918-1926

Født 1887 i Sdr. Nærå. Flyttede 1926 til Havnbjerg på Als.

Han blev 1914 gift med Anna Kirstine Pedersen Jensen, født 1888 i Holstebro.

Søren Jørgen Sjelborg 1926-1954

født 11.5.1893 i South Dakota. Vordingborg seminarium 1915. Lærer på Try Høj- og Friskole 1915-1917. Førstelærer i Sdr. Vissing 1918-23

Han blev gift 1919 i Hjallerup med Marie Frederikke Sanden (1894-)

Aksel Ravn Hastrup 1957

Født 10.2.1925 i Otting. Gik i folkeskolen til 7 klasse og var vinteren 1941-42 på Haubro Ungdomsskole. Han var på Askov Højskole 1944-45 og arbejdede 1945-47 ved landbruget, hvorefter han aftjente værnepligten. Han hjemsendtes som korporal. Efter at have gået i præparandklasse på Krabbesholm Højskole blev han læreruddannet på Den frie Lærerskole i Ollerup. Lærer på Brejninggaard efterskole, i Ørum skole ved Skive 1954 og fra 1957 førstelærer i Vedersø. Han har flere tillidshverv indenfor Grænseforeningen, lokal som i landssammenhæng.

Gift 1952 med Marie Otterstrøm Toft (1929-)

Leif Lindholm Nielsen 1972.

Gift 1977 med Vibeke Roed Madsen

Vagn Agerbo Knudsen 2005

Født 1.1.1948 i Brejning. Esbjerg Seminarium 1970, ansat ved Stadil-Vedersø skole 1971.

Gift med Helle Fogh Hansen

Hjælpelærere/lærere/lærerinder ved hovedskolen

(Listen er næppe komplet)

18..-1839

Anders Christian Madsen

18..-1846

Jens Peter Madsen (født 31.12.1825 i Hug i Vedersø)?, flytter til Tvis 29.10.1846.

1846-48

Jens Knudsen Kjær, født 28.5.1824 i Humlum, død 14.12.1893 i Holstebro. Gift 22.10.1848 i Vedersø med Anne Troelsdatter Særkjær (1821-1889). Dim. fra Ranum 1846, 1848 i Tim, 1852 i Esbøl, 1863 i Tvis, 1876 i Holstebro.

1848-49

Knud Peder Lind, født 24.1.1829 i Lemvig, død 21.11.1872 i Raasted. Dim. fra Jelling 1849, 1856-72 i Raasted.

1852-54

Nicolaj Sørensen, født 8.6.1830 i Hee, død 17.1.1874 i Tim. 1854 i Mejlby i Stadil, 1856 i Lilkjær i Hee, 1858-74 i Østre Skole i Tim.

o.1864-66

Peder Nielsen

1867

Christen Jacobsen Bjerregaard, født 8.12.1850 i Bjerregaard i Vedersø, død 12.09.1883 i Vrigsted. Dim. fra Gedved 1869. 1880 huslærer i Brenderup på Fyn. Lærer på Vrigsted Højskole til 1883.

1867-71

Søren Christian Hansen, født 1852 i Ulfborg. Rejste til Jelling seminarium.

1872

Laurits Olesen, født 16.1.1841 i Naur, død 14.1.1917 i Herning. Dim. Blaagaard 1869. I Staby 1871-74, i Byrum på Læsø 1875, i Fureby v. Løkken 1875, i Nøvling 1876, i Arnborg 1878-1906. Gift 6.9.1870 i Vedersø med Ane Christensen (Bro) (1850-1881).

o.1875-76

Laust Røjkjær

18.-1883

Mette Sørensen

o.1884-91

Maren Bonde Mogensen, født 8.5.1849 i Sdr. Nissum. Vinterlærerinde i Sønderkjær i Ulfborg. Privatlærerinde i Ringkøbing.

(1901)

Johanne Knudsen, født 10.7.1879 og død 22.9.1904 i Vedersø.

1911-1915 (pogelærerinde)

Christine Dybkjær Nielsen, født 19.11.1888 i Vedersø, død 1958. 1915 vinterlærerinde i Torsted. Gift 1918 med Evald Toft (1890-1979).

(1916)

Maren Jakobsen, født 31.12.1891 i No og **Dorte Knudsen**, født 3.1.1894.

(1921)

Johanne Marie Stamp, født 8.3.1897 i Sdr. Lem, og **Mette Marie Nielsen**, født 1901 i Aulum, se senere.

1924-64

Agnes Beate Michelsen, født 13.8.1897 i Svanninge. Dim. Silkeborg Seminarium 1922. Hadsten Realskole 1922-24.

1927-1938 (pogelærerinde)

Dagmar Marie Nielsen, født 31.3.1901 i Aulum. Dim. Odense Forskoleseminarium 1927. Gift 1938 med Peter Nielsen Tarpgaard (1883-1938)

1933-

Mette Marie Himmelstrup, født 22.10.1903 i Egaa. Dim. Aarhus Seminarium 1931. Vinterlærer på Holmsland 1931-33.

Gift 19134 med Peder Kristian Jensen Gravsholt (1898-1988).

(1940)

Mette Kathrine Lyng, født 6.10.1909 i Hunstrup.

Biskolelærere på Vedersø Klit

(Listen er næppe komplet)

1834

Niels Nielsen Skytte, født 14.07.1814 og død 12.6.1884 i Hug i Vedersø. Gmd. og købmand i Hug 1848-75. Gift 31.10.1841 i Vedersø med Maren Jensdatter Bjerregaard (1813-1903).

1851-1853 og måske senere

Anders Poulsen Bank, født 27.07.1836 på Vedersø Klit. Lmd. i Gade i Hug 1865-73. 1870 hmd. på Vedersø Klit. Gift med Maren Thuesen.

1861-62

Laust Nielsen, født o.1845 (i Tim?).

1862-64

Andreas Sørensen, født 1847

1865-66

Jens Sørensen, flyttede til Staby

1866-68

Lavrids Jonsen, født 27.8.1850 i Tougstrup i Hee. Dim. Blaagaard 1870, i Rudme på Fyn 1870-78, Vrigsted Højskole, forstander på Vestbirk Højskole 1884-87, lærer i Mollerup ved Silkeborg 1887-89, fra 1889 enelærer i Hundige, Københavns amt.

1868-69

Jakob Poulsen Espe, kom fra Humlum.

1869-18..

Enevold Christian Jensen, født 1852 i Dejbjerg.

1878-1880

Johannes Andersen, født 27.07.1861 i Bjerregaard i Vedersø, død 19.07.1894 i Viborg. Gartner i Viborg. Gift med Marie Asmussen.

1880-

Andreas Jensen, (født 1864?)

1889-1890 (måske i Hug)

Agnethe Pedersen, født 10.06.1864 i Opstrup i Stadil, død 20.04.1940 i Nr. Nissum. Gift 1894 med Evald Tang Sand (1869-1951), lærer i Stadil, Nees og Gudum.

(se videre under Hug)

Kilder:

Ejnar Poulsen: Hardsyssels Døgnhistorie.

Lærerne og Samfundet. København. Bd. 3, side 434.

Jon Høgh: Gamle vestjyske vinterskoler II. 2002.

Vinterlærere i Hug

Allerede i 1883 blev der til skolekommissionen indgivet en ansøgning om oprettelse af en pøgeskole i V. Hug, men først o. 1890 menes skolen opført. Den brændte imidlertid, og 1910 blev der her bygget en ny biskole. (Nuværende Hugvej 1).

1893 og 1894-1896

Maren Andersen, født 28.02.1857 i Tarp i Vedersø, død 03.04.1904 i Kirkeby i Vedersø.

jan.1894- apr. 1894 (Maren Andersen syg?)

Karen Juliane Hansen

1896-1897

A. Hvorslev

1898

Marinus Stefansen

1898-1913

Laurids Andresen Mogensbjerg, født 6.9.1857 Kjær i Vedersø , død 9.2.1918 Hug i Vedersø af tuberkulose. Lmd. i "Anholt" i Hug 1879-1918. Gift 8.5.1879 i Vedersø med Jørlene Knudsen (1854-1936). 8 børn.

(1916)

Hans Kristian Petersen, født 3.6.1885.

1920-(1921)

Ejnar Nielsen, født 15.1.1901 i Horne i Hjørring amt.

(1925)

Johan Gudman Larsen, født 27.8.1902 i Tjæreby, Frederiksborg amt.

(1930)

Palle Ejnar Jensen, født 6.2.1903 i Overtorp i Resen (Fjends hrd.).

1932-1935

Jens Kristian Anker Nielsen, født 15.9.1907 i Vilsted. Gedved Seminarium 1929.
Sløjdlærereksamen 1933.

1936-1938

Rikard Karlsrose

1943-1945

Gerhard Vad

Kilder:

Ejnar Poulsen: Hardsyssels Degnehistorie.

Landsarkivet i Viborg C535-16, der bl.a. indeholder Skolekommissionens protokol 1883-91.

Jon Høgh: Gamle vestjyske vinterskoler II. 2002.

Skæbner fra en gård i Vedersø Kirkeby

Vedersø Kirkeby bestod i begyndelsen af 1700-tallet kun af 3 gårde og 1 boel. Af de 2 største gårde blev den ene delt i løbet af århundredet; men uændret i hartkorn var gården øst for Vedersø kirke, nu Møllebakken 5.

Her levede i 1730-erne og 40-erne ægteparret Villads Jørgensen og Anne Jensdatter. De var ikke som så mange andre af datidens familier blevet velsignet med en stor børneflokk; havde de haft børn, var de i hvert fald døde, inden Villads døde i 1749¹.

Anne var nok på den tid stadig en kone i sin bedste alder, så et nyt ægteskab var en god mulighed for at blive ved gården. Valget faldt på den 23-årige Jørgen Andersen fra Staby, der havde været tjenestekarl hos dem i 4 år. (Han sagde, at han "blev og befriede enken" ²). Om det var et godt valg, kan diskuteres; vel var han ung og sikkert en god arbejdskraft, men i længden lod han sig ikke nøje med Anne, og resultaterne kunne desværre ikke holdes skjult.

På en og samme dag måtte han åbenlyst bekende i Vedersø kirke, at han havde besvangret 2 ugifte kvinder, Maren Andersdatter i Vedersø og Anne Jepsdatter i Staby. Ud over det åbenbare skriftte i kirken blev han for denne forseelse idømt 8 dages fængsel på vand og brød i Ringkøbing arresthus.

Nu var hans rygte som pigejæger efterhånden slået fast, så da Maren Andersdatter igen kom galt af sted, blev han straks mistænkt for at være faderen. De benægtede dog begge, og Maren udlagde som barnefader en omrejsende kræmmer med kun et øje; ham var der mærkeligt nok ingen andre på egnen, der kendte.

Forud for disse begivenheder var også Marens søster Kirsten Andersdatter blevet besvangret, og her mente folk ligeledes, at Jørgen var ansvarlig; men Kirsten hævdede, hun var blevet voldtaget ved et torvemarked.

At tilværelsen ikke har været nem for Anne Jensdatter, er forståelig, men den store skandale blev hun dog forskånet for; hun døde i september 1763¹ efter 13 års ulykkeligt ægteskab - må vi da formode.

Kort efter hendes død flyttede Jørgens søster, Anne Kirstine, hjem til ham, og her blev hun til hen i december, da han blev trolovet med Else Poulsdatter fra Nr. Omme, der så flyttede ind på gården, mens Anne Kirstine tog over til sin anden bror, Anders Andersen i Lillegård.

Året efter kom katastrofen.

Anne Kirstine var i foråret 1764 kommet i tjeneste hos Christen Svensholm i Staby, som desværre allerede i august kunne konstatere, at hun havde lagt sig temmelig meget ud. Han måtte naturligvis have fat i præsten, men henvendte sig mærkeligt nok til hr. Borch i Vedersø, og denne var mere end villig til at tage sig af sagen. Uden betænkning overskred han den 11. august sognegrænsen og gav sig til at forhøre Anne Kirstine, først i enerum og siden i Christen Svensholms og et andet vidnes overværelse. Medens pigen græd, formanede han hende igen og igen til at sige sandheden om, hvem der var barnefader. Først ville hun intet sige, men indrømmede så, at han hed Jørgen Andersen. Da

præsten forhørte videre om, hvilken Jørgen Andersen det var, og om det var hendes broder, svarede hun til sidst grædende, ja.

Det var nu klart, at hun ikke kunne blive hos Christen Svensholm, så hun måtte ty til familien. Først henvendte hun sig hos fætteren Jørgen Jepsen i Vedersø Kjær, derefter hos broderen Anders Lillegaard i Tarp, hvor hun fik lov at blive i 3 uger; men da tidspunktet for fødslen nærmede sig, flyttede hun ind hos søsteren og dennes mand, Lars Poulsen i Skråstrup i Nr. Omme. Her fødte hun først i september 1764 sit barn, der i øvrigt kort efter døde; men nu bekendte Anne Kirstine i sin barnsnød, at det var en omrejsende galanterikræmmer ved navn Hans, der var far til barnet.

Hr. Borch havde dog allerede ladet den første version gå videre til øvrigheden, og amtmanden anså det for rigtigst at gribe ind. Jørgen Andersen og Anne Kirstine blev sat under arrest, og den 13. september blev Nicolaj Bejer fra Kongensholm beordret i aktion af amtmanden. Hr. Bejer tog hen til Lars Poulsen i Nr. Omme, hvor Anne Kirstine opholdt sig under sin arrest, for at forhøre hende. Hun nægtede pure, at Jørgen Andersen skulle være far til barnet, og da hr. Bejer sagde, at *"dersom hun ikke bekendte hendes sandhed, skulde hun blive pint"*, så svarede hun, *"Gud nåde mig, jeg har ingen forsvar, derfor kan de gøre ved mig hvad de vil. derpå Sr. Bejer svarede hende, at hun skulle få forsvar"*.³

Som forsvarer blev anordnet rådmand Montagne, og det var på hans foranledning, at ovennævnte optrin blev trukket frem, da sagen kom for retten den 10. oktober 1764. Under retsmødet benægtede både Jørgen og Anne Kirstine, og dommeren bestemte derfor, at de fortsat skulle holdes under arrest til næste retsmøde.

Ved mødet den 21. november spurgte dommeren så Anne Kirstine, hvad der bevægede hende til under præstens forhør at sige, at broderen var hendes barnefader. Hun har måske været lidt bange for at kritisere præsten, så hun svarede, at hendes husbond *"holdt så streng vagt over hende, at hun derved gik fra hendes samling"*. I øvrigt fastholdt hun sin forklaring om galanterikræmmeren og erklærede, at derpå *"ville hun leve og dø"*.²

Selv om blodskam var en forbrydelse, der kunne medføre dødsstraf, blev der ikke ved retsmødet udmeldt domsmænd, og mod al sædvane hørte man ikke andet om selve dommen, end at anklager og forsvarer den 9. januar 1765 havde hørt en kendelse, de begge var så utilfredse med, at de straks appellerede til Landsretten.

Sagsbehandlingen var således under al kritik, og den 17. april 1765 kunde de tre landsdommere med en vis ret være rørende enige om, at sagen var *"saa aldeles lovstridig og uforsvarlig behandlet i eet og alt af samtlige vedkommende, saavel aktor som defensor som dommeren selv, at det ingenlunde er at undre over, at sagens sande oplysning og beskaffenhed er bleven fordunklet. Sagen blev derfor hjemvist til ny og lovlig behandling, og medens aktor og defensor blev kasserede og sendt hjem - fik herredsfogden pålæg om fremtidig at vise den retmæssige assistance, som hans embeds medfør er pligtig til justitiens befordring"*.³

Der blev nu valgt ny anklager og forsvarer, henholdsvis byfoged Jørgen Sørensen fra Lemvig og birkedommer Christian Jensen fra Timgaard's birk; og den 19.6.1765 startede sagen så forfra med afhøring af de mange vidner.

Jørgen Andersens tidligere tjenestepige Zidse Christensdatter kunne oplyse, at Anne Kirstine havde opholdt sig hos broderen de sidste måneder af 1763 og nu og da sovet i samme seng som han, men kun i en kort tid, da det ene af husets to brugbare sengesteder var optaget af to tjenestepiger. Anne Kirstine benægtede det ikke, men hævdede på det bestemteste, at hun ved den lejlighed ikke havde været helt afklædt.

Andre vidner kunne berette, at Jørgen Andersen om foråret efter Graversmarked i Ringkøbing i 1764 havde forladt sin fæstegård og var rømt sydpå, vist til Holsten, hvor han havde taget tjeneste for sommeren. Hans trolovede var blevet i huset et stykke tid; men da hun også rejste (hvad man vel ikke kunne fortænke hende i) satte major Kaas til Aabjerg en anden beboer på gården. Jørgen Andersen vendte for øvrigt tilbage i september 1764, og major Kaas lod ham da straks arrestere.

Kunne det mon være hans sorte samvittighed og angsten for følgerne, der havde drevet ham på flugt?

I et forsøg på at finde en anden forklaring på den pludselige rømning, spurgte forsvareren om, *"hvad tilstand og omstændigheder Jørgen Andersen sad udi, da han undvigte fra sit i fæste havende sted"*. Anders Lillegaard svarede, at *"Jørgen Andersen var i gæld til husbond og andre godtfolk, stedets bygning behøvede nogen reparation på Fæhuset. Besætning var 2 gamle, dog stærke arbejdsbæster, 1 ko og 3 faar, foruden vogn, plov og harve"*. Forsvareren spurgte videre, *"om saadan gæld og omstændigheder var aarsag til hans undvigelse? Vidnet gjorde sig de tanker og vidste ikke dertil kunne være anden aarsag"*.²

Da afhøringerne havde stået på i 4 dage, erklærede dommeren den 22. juni, at både anklager og forsvarer på det nøjeste havde iagttaget forordningen om nøje at undersøge de anklagedes forhold ved spørgsmålene. Der blev dog foretaget endnu en vidneafhøring, inden dommen faldt den 14. august 1765.

Både Jørgen Andersen og Anne Kirstine Andersdatter dømtes til halshugning med sværd i henhold til Danske Lov § 6-13-14. Dommen skulle nu stadfæstes af Landsretten, som den 13. november ændrede den til tvangsarbejde af forskellig art og længde.

Sagen gik imidlertid videre til Højesteret, og her blev det den 17.4.1766 fastslået, *"at begge de tiltalte burde frifindes, idet den udstaaede arrest var tilstrækkelig straf for den mistanke, som Anne Kirstine havde givet anledning til. Assessor Brandt erklærede for eksempel at der "in criminalibus" fordres bevis, men mangler her"* og da de fleste var rørende enige om at fordømme præsten, var dommen ikke mindst en slags oprejsning for Montagne; medens Cortsen betegnede præstens afhøring som *"mere voldsom end lovlig"*, mente Cortsen, at *"Hr. Borchs utidige nidkærhed at rejse hen i et fremmed sogn og forhøre delinkventinden, ja afpresse hende en bekendelse er alene aarsag til aktionen"*, og for Vedel var det endog *"ønskeligt at finde middel til at indskrænke præsters utidige nidkærhed med slige stue forhør"*.³

Frifindelsen må vel have været en lettelse for dramaets to hovedpersoner; men hvilken tilværelse ventede dem? Samfundet stod ikke parat med tilbud om resocialisering eller erstatning for uberettiget fængsling i 2 år.

Jørgen var 40 år og Anne Kirstine 30, hvem havde brug for dem? Hvilke chancer havde de? Spørgsmålene er mange, men svarene få. Hvad der videre hændte de to søskende er uvist. Kun en ting synes sikkert, de vendte ikke tilbage til fæstegården i Vedersø Kirkeby.

Og dog blev den i familien, idet den nye fæster, Niels Christensen fra Staby, var en fætter til Jørgen og Anne Kirstine - deres far og Niels' mor var søskende. Men om den blev til lykke for ham, er ikke godt at vide. For netop denne gård syntes udset af skæbnen til at være et sted, hvor der ikke skulle fødes levedygtige børn. I de ca. 30 år, da Anne Jensdatter og hendes 2 mænd boede der, var det tilfældet, og med Niels Christensen indledtes en kædeægteskabsperiode på ca. 90 år, hvor der heller ikke fødtes børn på gården. Niels Christensen var endda gift 2 gange, og kone nr. 2, Johanne Stephansdatter, var kun 23 år, da de blev gift i 1773 i Råsted, han var 43.

I 1795 var hun 45 og han 65, så det var klart, at der ingen "arvinger" ville blive, Niels Christensen afstod da godvilligt fæstegården til Eskild Thomsen fra Stadil, og de gik på aftægt hos ham. Men han døde ugift i 1801, og kort tid efter døde Niels Christensen.

Johanne Stephansdatter, der kun var godt 50, førte fæstet videre og giftede sig i 1803 med den 29-årige Clemmen Villadsen fra Staby, der samme år købte gården til selveje.⁴ Johanne blev 84 år, så da hun døde, var Clemmen blevet en halvgammel fyr på 60, og selv om han i 1835 giftede sig med en "ung" kone, Johanne Kirstine Pedersdatter, på 44 år, kom der alligevel ingen børn ud af det ægteskab (hun havde dog i forvejen en datter på 14 år). Det blev for øvrigt kortvarigt, for Clemmen døde i 1837, og året efter giftede Johanne Kirstine sig med den 33-årige Mogens Nielsen. Men alligevel overlevede hun ham, og dermed var det lange kædeægteskab slut; og da havde et nyt ægtepar allerede overtaget gården.

Og skæbnen bestemte, at der igen skulle fødes børn på gården i Kirkeby. Ganske vist startede det meget sørgeligt med 2 dødfødte børn i 1856, men så kom der 8 mere, hvoraf de 6 var levedygtige, og deres efterkommere lever den dag i dag.

Kilder

1) Aabjerg Skifteprotokol (G446-1), side 114,233 og 397.

2) Ulfborg Hind Herreds Justitsprotokol (B80A-5), s. 386 ff og 421-454.

3) Erik Westerby: Skarnskvinden Anna Maria og andre vestjyske retssager fra Holbergs tid. Nyt Nordisk Forlag, 1937. Side 213-219.

4) Ulfborg Hind Herreds Skøde- og Panteprotokol (B80A-SP13), side 320.

Desuden kirkebøger og folketællinger fra Vedersø sogn.

I øvrigt henvises til Svend Aage Nielsen: "Folk og beboelser i Vedersø", Vedersø Borgerforening 1993. Nr. 301.

Artiklen blev oprindeligt trykt i Hardsyssels Årbog 1994.

Andre personer fra sognet

Poul Andersen Smed

Poul Andersen Smed hører nok ikke til de kendte i dag, heller ikke i Vedersø. Men i begyndelsen af 1800-tallet var han en af de betydningsfulde.

Gennem århundreder havde kopper hærget det meste af verden. Det var en meget smitsom infektionssygdom, der resulterede i høj feber og blærer over hele kroppen. Dødeligheden var ofte 10-25 %, men hvis man overlevede, var man til gengæld efterfølgende immun over for sygdommen. Man forsøgte sig med forskellige behandlingsformer lige fra igler og kopsætning til den risikable inokulation, hvor man indpodede materie fra en syg koppeblære i et rask menneske. Denne metode blev anvendt på kronprins Frederik af Struensee med succes. Også præsten Niels Blicher i Vium tog metoden til sig og lærte selv at udføre den.

Metoden blev senere videreudviklet af englænderen Edward Jenners, der i slutningen af 1700-tallet opdagede, at malkepigerne på hans egn ikke fik kopper. Han kunne efterfølgende påvise gode resultater med indpodning af kokopper (en mildere form for kopper) og derved gøre folk immune. Metoden blev efterhånden den foretrukne, fordi, den var mindre risikabel.

I begyndelsen af 1800-tallet var Danmark ramt af en række koppepidemier. Det fik i 1810 Frederik 6. til at lade udarbejde en forordning, der pålagde borgerne at blive vaccineret mod kopper. For at tvinge så mange som muligt til at blive vaccineret, blev det gjort til forudsætning for fx konfirmation, giftermål, skolegang, læreplads og militærtjeneste, at man kunne dokumentere, at man havde overvundet en koppesygdom eller gennemgået vaccinationen.

I byerne var det selvfølgelig oftest lægerne, der forestod vaccinationen, men i landsognene måtte det nødvendigvis være anderledes. Her tog mange præster sig af det, som fx Niels Blicher i Vium. Men i Vedersø kom det til at gå anderledes. Her blev det Poul Andersen Smed.

Han blev født i Vedersø i 1776 som søn af Anders Poulsen Smed i Vedersø Kirkeby og var dermed oldebarn af Oluf Jørgensen på Klitten. Omkring 1798 blev han gift med Anne Thomasdatter fra Vandborg, efter at de lidt i utide i 1797 havde fået datteren Karen.

Herefter blev han i 1800 husmand og smed i Skellose i Stadil og er i 1801 også landsoldat. Her indleder han sin karriere som koppevaccinator, hvorfor det netop bliver ham, der tager sig af det, står hen i det uvisse, men måske har det noget med hans erhverv at gøre. Den 15. august 1805 vaccinerer han den 4-årige Laurids Johannes Nielsen i Skellose. Det har formodentlig været en af hans første vaccinationer, men i de kommende år følger uendelig mange. Og han har ikke kun kunder i Stadil og Vedersø sogne, men tager sig også af børnene i Tim, Madum, Staby, Husby, Sdr. Nissum og Ulfborg. Ved konfirmationen i 1830 i disse sogne står han anført som vaccinator ved 115 konfirmander ud af 127, altså over 90 %.

For alle der blev vaccineret skulle der udfyldes en

Kokoppe-Indpodnings-Attest

N. N. fød i og boende i Aar gammel, er af mig underskrevne, Aar den indpodet med Kokopper. Ved nøiagtigt Eftersyn imellem den 7de og 9de Dag efter Indpodningen har jeg fundet alle de Tegn, som vise dem at være de ægte Kokopper: de vare nemlig hele og ubeskadigede, opfyldte med en klar Væske, i Midten nedtrykkede, og omgivne med en rød Zirkel; N. N. har da ordentlig giennemgaaet de ægte Kokopper, som betrygge ham (hende) for

Børnekopper i Fremtiden; hvilket herved paa Ære og Samvittighed bevidnes af den Aar ...

Hvis oplysningerne ved børnenes konfirmation er udtryk for hans underskrift, så har den varieret imellem Poul Andersen, Poul Andersen Smed og Poul Smed. Den sidste form var den mest anvendte.

I 1816 bytter han gård med Niels Christensen Lindholt i Bøgeskov i Vedersø (Hugvej 9). Men efter 14 år sælger han i 1830 Bøgeskov og lejer sig ind i et fæstehus på Tarp Hede. 1820-erne var ikke en god periode for landbruget, hvilket nok har været baggrunden for flytningen.

I Vedersø fortsætter han dog ufortrødent med vaccinationerne, både i Bøgeskov og på Tarp Hede. Så sent som den 21. april 1847 vaccinerer han Jens Andersen fra Nistrup i Staby, ja ifølge kirkebogen vaccinerer han også Peder Mortensen i Tarp den 17. aug. 1847, men det må trods alt bero på en fejlskrivning, for den 13. juni 1847 dør Poul Andersen Smed, husmand og ”Vaccinateur” i Tarp i Vedersø.

Han var en betydningsfuld mand i sognet. I dag ville man vel sige, at han gjorde en forskel.

Kilder:

Wikipedia.

Diverse kirkebøger.

Lars Pedersen Kornberg & Johanne Jensdatter

(Skrevet til min egen slægtsbog, senere kopieret som bilag til "Folk og beboelser i Vedersø" nr. 103)

Lars må være født før 1745 og er formodentlig søn af Peder Christensen Kornberg, som i 1730'erne og 40'erne flere gange omtales som boende i Vedersø Kær. Han blev o. 1768 gift med Johanne Jensdatter, der var født o. 1739. Hun kunne være datter af Jens Christensen (Høj) (1708-17**) og Karen Nielsdatter (1710-38) i Kolby i Stadil, hvis datter Johanne var født 3.10.1738; men der findes ingen beviser for det.

Lars Pedersen fæstede o. 1768 en gård under Aabjerg i Vedersø Kær (nu Kæret nr. 15) på knap 4½ tdr. hartkorn; landgilden var 4 rdl. årlig, og hoveriet var 2 spænddage, 1 karl og 1 pige ugentlig.

Her fik parret 4 børn; om nr. 2, Knud, får vi at vide, at han er kaldt op efter Knud Jensen i Kær, hvorfor han arver lidt efter enken, da hun dør i 1776. Måske er Knud Jensen gårdens tidligere fæster, men hvilken forbindelse der i øvrigt er mellem de to familier, vides ikke. Ved samme lejlighed får vi oplyst, at Lars Pedersen Kornberg er død, men desværre er der ikke nogen skifteforretning efter ham i Aabjergs skifteprotokol.

Johanne Jensdatter giftede sig kort efter med Jacob Pedersen, der var født o. 1750 i Kær, hvor faderen Peder Christensen var fæster, og sammen fik de yderligere 3 børn. Jacob overtog fæstegården efter Lars Pedersen; ved hoverioverenskomsten i 1796 blev hoveriet fastsat til 1/3 plov, og landgilden var steget til 5 rdl.

Jacob Pedersen døde imidlertid allerede i juli 1796, og Johanne sad nu enke for 2. gang. Den 8. august blev der holdt skifteforretning efter ham, og som "rette fød" værge for hans 3 umyndige børn blev indsat Christen Pedersen Kjær og Anders Pedersen i Tarpgaard. Herefter blev boets genstande vurderet og registreret.

I dagligstuen var der 1 bord på fod, 1 fyrretræsskammel, 2 stole, 1 ur, 1 bilæggekakkelovn, 6 sorte flasker, 1 spølkum, 1½ dusin sorte sætter, 3 røde fade, 4 stentallerkener, 4 trætallerkener og 5 røde potter, desuden sengeklæder: 1 rødtribet overdyne, 1 gl. hølsklæde og 1 lagen.

I et kammer var der 1 stribet overdyne, 1 hølsklæde, 1 lagen og 3 hovedpuder samt en egekiste med den afdødes klæder. Efter hans ønske skulle kiste og klæder forlods gives til sønnen Lars, hvilket blev godkendt.

I kælderen var der 1 bord på fod, 2 halmløbe, 1 halvtønde, 1 fjerding, 1 kærne, 2 standfjerdinger og 1 sold; i bryggerhuset var der 1 gruekedel, 1 drift tran, 1 balje, 1 lille kar, 1 dejkar, 1 strippe 1 fyrretræsskammel, 1 par håndkværne, 1 halmsælde, 4 løbe, 1 rugkurv, 1 standfjerding, 2 sække, 1 pose og 1 gl. høle.

I gården var der 1 spand, 1 vandtrug, 1 gl. trævogn med 5 stk. møgfjæl, 1 halvbeslagen vogn, 1 vogn med 1 par beslagne hjul, 1 plov uden hjul, 1 harve med jerntænder, 1 par haver, 1 vognskrin, 1 gl. skræv og lejrer, drættetøj til 4 bæster, 3 hølser på skaft, 3 river, 1 høfork, 2 lyngleer, 2 spader, 1 jerngreb, 1 trægreb, 1 økse, 1 hammer, 1 knibtang, 1 sav, 1 sæt hartøj, 5 nye fjæl, 9 stk. småtræ, 2 fjæl og 1 planke, 1 hjul, 2 halmløbe, 2 kornsække og 1 hakkelseskiste med kniv.

Dyrene bestod af 1 sortbroget ko, der havde fået 4 kalve, 1 gråbroget og en rød, der hver havde fået 4, 1 grå, der havde fået 2 og 1 hvid ko, der havde fået 1 kalv; desuden 1 grå kvie, 2 sortbrogede studekalve, 12 får, 6 lam og 2 grise.

Hele indboet blev i alt vurderet til 174 rd. 3 mk. og 5 sk.

Desuden blev gården synet og takseret. Den bestod af 4 længer, der alle var opført af ege- og fyrretømmer og havde lervægge og strå- og lyngtækket tag. Stuehusets 14 fag lå mod vest; stald, fæ- og fårehus bestod af 22 fag og lå mod øst; mod nord lå en 11-fags hølade, disse 3 huse var alle i god stand; men laden, der lå mod syd og bestod af 24 fag, skulle repareres for 2 rd. 3 mk. og 4 sk.

Alt i alt blev fæstegårdens udgæld og besværing takseret til godt 121 rd., begravelsesomkostningerne inklusive hensættelse til enkens begravelse var på 20 rd., skatte- og landgilderestancer var på 16 rd., folkelønnen var på 22 rd. og skifteomkostningerne blev 3 rd.; udgift i alt 182 rd. 3 mk. og 12 sk. Altså blev der ikke noget for enken og børnene at arve.

Johanne beholdt fæstegården, men overlod den kort efter til sønnen Knud, der havde den i september 1798, hvor den igen blev takseret, sandsynligvis i forbindelse med hans overtagelse af den.

Johanne Jensdatter døde formentlig i 1798 og blev således kun ca. 60 år gammel.

Børn:

- Peder Larsen, født o. 1769 og død 1.7.1834 i Vedersø. Gårdejer i Østervang i Bjerregaard 1805-11, derefter i Bjerregaard (nu Bjerregårdvej nr. 38). Gift med Else Jacobsdatter (1780-1850), 8 børn: Johanne Cathrine 1805-22.3.1884, Johanne 1807-6.11.1851, Jens 2.10.1809-28.4.1862, Lars 13.8.1813, Jacob 22.5.1815-24.10.1882, Maren 9.12.1818, Anne 18.3.1821-25.6.1885, Knud 16.2.1824.
- Knud Larsen Kjær, født o. 1770 og død 1805 i Vedersø. Gårdejer i Kær efter moderen. Gift med Johanne Cathrine Andersdatter (1778-1830) (gift igen med Thomas Larsen (1766-1837)). 3 børn: Jacob 13.7.1799-31.3.1878, Johanne 1801-14.4.1876, Jylene 1805-3.10.1830.
- Else Larsdatter, født o. 1771, død 1847, gift med Lars Knudsen Gade.
- Jens Larsen, født o. 1775, død o. 1810. Bosat i Hug i Vedersø. Gift med Marianne Andersdatter (1771-), 1 barn: Knud 26.6.1805.
-
- Kirstine Jacobsdatter, født o. 1776 og død 3.3.1839 i Vedersø. Gift med Christen Christensen Winkel (1773-1836), husmand i Kirkeby 1805-11, derefter i Hug. 11 børn: Maren 1799, Jacob 1.12.1799-27.10.1861, Christen 6.12.1802-11.6.1863, Karen 1804-1885, Henrik 7.6.1806-27.10.1875, Niels 30.11.1807-1811, Johanne 29.10.1809, Niels 19.12.1812-22.2.1822, Maren 9.12.1815, Anne 30.9.1817-1.12.1819, Lars 11.7.1820.
- Karen Jacobsdatter, født o. 1781, død 28.1.1804 i Ringkøbing. Ugift.
- Lars Jacobsen, født o. 1783 og død 14.12.1813 i Vedersø. Ugift.

Kilder:

Obligation i Landstingets Skøde- og panteprotokol (B24-699) 3.5. 1768 s. 789.

Hoveriindberetninger for Aabjerg 1773 (B8-1052).

Jordebog over Aabjerg 1798, i Dokumenter til Auktionsprotokollen (B80A-232) nr. 362.

Ulfborg Hind Herreds Syns- og Taksationsforretninger (B80A-53) nr. 75 og 230.

Aabjerg Skifteprotokol (G446-1) side 41, 97, 113, 262, 367-370.

Ulfborg Hind Herreds Skifteprotokol (B80A-163) side 393.

Ringkøbing By Skifteprotokol (B80-126) side 474.

Hardsyssels Aarbog 1944 side 41.

Frederik Danielsen Hopp & Maren Andersdatter

(Skrevet til min egen slægtsbog, senere kopieret som bilag til "Folk og beboelser i Vedersø" nr. 306 og 209)

Maren blev født o. 1781 i Tarp i Vedersø, hvor forældrene var fæstere af Tarpgaard, og da de havde en stor børneflokk, kom hun nok tidligt ud at tjene; i 1801 tjente hun hos Anders Olufsen i Kærby.

Frederik blev født 1783 i Vedersø degnebolig i Hug. Da han var 10 år døde moderen og faderen giftede sig igen; men allerede da han var 17 år, døde også faderen. Arven efter denne blev kun ca. 2½ rdl., så Frederik måtte nu klare sig selv. Han var sikkert allerede før denne tid kommet ud at tjene; men efter at stedmoderen, Edel Nielsdatter, var blevet gift med Morten Christensen Snogdal og havde købt et lille husmandssted i Bjerregaard, omtrent hvor Bakvej nr. 9 nu ligger, vendte Frederik tilbage til hjemmet.

I 1805 skrev Edel Nielsdatter og Morten Snogdal testamente til fordel for ham. "Og da vor stiftsøn Frederik Danielsen Hopp har stedse været hjemme hos os og hjulpet os til rette, (skal han) for sin omsorg for os ... arve alt, hvad den længstlevende efterlader sig." De forventede dog til gengæld, at han ville gå dem til hånd i deres skrøbelige alderdom.

Morten Snogdal døde o. 1807, og et års tid efter blev Frederik gift med Maren, der flyttede ind på husmandsstedet i Bjerregaard, hvor den ældste søn blev født 1809. Året efter døde Edel Nielsdatter, og Frederik kunne nu selv overtage ejendommen. Han begyndte straks at tænke på udvidelse, og den 12.9.1812 købte han af Rasmus Jensen i Kær en parcel på 0,18 td. hartkorn, der var udstykket fra Aabjerg og lå øst for Kirkebyen. I 1815 købte han yderligere 2 parceller, så hartkornet nu - med stedet i Bjerregaard iberegnet - var 0,74 td., og omtrent på den tid lod han bygge en ny ejendom på parcellen øst for Vedersø Kirkeby, hvortil familien flyttede. (Nyvej nr. 13).

For at klare udgifterne måtte han i 1819 låne 360 rbd. af Lassen til Aabjerg, og da lånet i 1841 udslettedes, lånte han igen 160 rbd.

I 1837 havde Frederik og Maren måttet tage afsked med den ældste søn, Anders, der flyttede til Hunderup syd for Bramming, hvor deres første barnebarn blev født i 1839, men på grund af den store afstand har det nok været ret begrænset, hvor meget Frederik og Maren har set til hende.

Efter godt 30 år som husmand vovede Frederik sig i 1842 ud i noget større. Den 6. marts byttede han sig til gården "Østervang" i Bjerregaard i Vedersø, nu Gilhøj nr. 6 (ca. 1,2 td. hartkorn); men året efter måtte han for at klare det låne 400 rbd. af Christen Husted i Ringkøbing.

På det familiemæssige plan skete der også store forandringer i 1842, idet de 2 yngste sønner blev gift. Anders (den yngre) måtte dog straks efter brylluppet rejse til Holsten, hvor han tjente, og hans kone, Kirsten, blev hos svigerforældrene, hvor hun den 10. juni fødte dem et barnebarn, Frederikke. Først sidst på året vendte Anders tilbage, han og Kirsten blev foreløbig boende på "Østervang", hvor også det næste barnebarn, Mads, blev født 1843.

I 1846 blev datteren Mette Cathrine gift med Jeppe Olesen, der samme år overtog "Østervang". Frederik og Maren skulle nu til at leve som aftægtsfolk, men deres sidste år blev præget af en del sorger. Allerede i 1851 døde sønnen Daniel Christian, og i 1859 døde barnebarnet Frederikke kun 17 år gammel.

Maren Andersdatter døde i Bjerregaard den 9.2.1864 i en alder af 83 år; men inden det blev Frederiks tur, døde også datteren Mette Cathrine af vattersot den 6.3.1867.

To år senere, den 17.1.1869, døde så endelig Frederik Hopp, næsten 86 år gammel. Ifølge anmeldelse til skifteretten fra sønnen Anders efterlod han sig intet.

Børn:

- Daniel Frederiksen, født 18.6.1809 og død 1812 i Vedersø.
- Anders Frederiksen Hopp, født 15.11.1811 i Vedersø, død 15.4.1885 i Bramming. Husmand, smed og høker i Hunderup 1837-74. Gift 27.10.1838 i Hunderup med Malene Jacobsdatter (1799-1866), 1 barn: Maren Andersen 4.6.1839. Gift² 12.11.1874 i Hunderup med enke Else Kirstine Kristensdatter (1819-), ingen fælles børn. Fra 1874 bosat i Sønderhøe i Bramming.
- Anders Frederiksen Hopp, født 2.4.1814 og død 24.1.1901 i Vedersø. Husmand i Tarp i Vedersø. Gift 22.5.1842 i Vedersø med Kirsten Jensdatter (1817-1901), 5 børn: Frederikke Andersen 10.6.1842-13.11.1859, Mads 22.11.1843-8.11.1911, Karen Marie 12.11.1847-29.6.1923, dødfødt dreng 4.4.1853, Maren Andersen 28.2.1857-3.4.1904 (lærerinde i Kirkeby i Vedersø).
- Daniel Christian Frederiksen, født 3.4.1816, død 30.3.1851 i Stadil. Husmand og murer i Mejlby i Stadil. Gift 22.5.1842 i Vedersø med Maren Pedersdatter. 2 børn: Frederik Danielsen 1842-1925, Maren Danielsen (Hede) 1848-1927.
- Mette Cathrine Frederiksdatter, født 28.2.1819 og død 6.3.1868 i Vedersø. Gift 1.11.1846 i Vedersø med Jeppe Olesen (1815-1881), gårdejer i "Østervang" efter svigerfaderen. 5 børn: Ane Marie Jeppesen 10.8.1847, Frederik 4.6.1849, Mariane 10.5.1851, Maren 24.12.1853, Ole 10.2.1856, Daniel Christian 18.4.1858.

Kilder:

Kirkebøger og folketællinger.

Ulfborg Hind Herreds Skifteprotokol (B80A-5142) side 54.

Anders Andersen & Maren Jørgensdatter

(Skrevet til min egen slægtsbog, sener kopieret som bilag til "Folk og beboelser i Vedersø" nr. 504)

Anders Andersen blev født o. 1752, og må anses for søn af Anders Andersen Lillegaard. Tre ting taler for det: 1) Anders Andersens søn kommer i pleje hos Anders Lillegaards søn Villads, så et nært slægtskab forekommer sandsynligt. 2) Anders Lillegaard har en søn ved navn Anders (se B80A-5). 3) ud fra børnenes navne er det sandsynligt, at Anders Andersens mor hedder Maren.

Maren Jørgensdatter er ligeledes født o. 1752; men hendes forældre kender vi ikke. (Det kunne være Jørgen Jepsen i Kær i Vedersø, eller Jørgen Olufsen Klit i Hug - den sidste mulighed ville forklare, hvorfor det yngste barn fik navnet Henrik, nemlig efter Marens farbror, Henrik Olufsen i Tarpgaard).

De blev gift o. 1777, for netop dette år var den ene Tarpgaard blevet fæsteledig efter ovennævnte Henrik Olufsen, der var død barnløs i juli 1777. Nu fik Anders Andersen så mulighed for at overtage gården, og dermed var grundlaget for giftermålet i orden.

Gårdens hartkorn var som de øvrige Tarpgaardes 3 tdr., 3 skp. og 1 1/4 album. Den hørte under Aabjerg og var i Henrik Olufsens tid hoverifri; men i 1796 nævnes Anders Andersen blandt de hoveripligtige bønder, han skulle yde 1/3 plovs hoveri, så det har han nok skullet, fra han overtog den; landgilden var i 1798 3 rdl.

Gården lå, hvor Tarpvej nr. 9 ligger i dag, og bestod i 1777 af et stuehus på 9 fag, der lå i retningen øst-vest; mod vest lå kornladen med 17 fag; hølsladen med 22 fag lå "synden og noget deraf østen i gården"; staldbygningen var på 13 fag og lå mod nord; med nordenden mod stuehuset var der et 12-fags hugge-, tømmer- og tørvehus, og endelig østen i gården et lille, ringe 3 fags hus til svin og kalve.

Anders Andersen var først fæster i Tarpgaard i 26 år, og i den periode fødte Maren 11 børn med regelmæssige mellemrum, hvilket ikke var så usædvanligt; men at de fleste af dem nåede at blive voksne, det var knap så almindeligt.

Efter den lange fæsteperiode købte Anders Andersen den 16.6.1803 gården til selveje for 800 rdl., hvoraf de 590 blev lånt af Den Almindelige Enkekasse og resten af Aabjergs ejer; gårdens hartkorn var da steget til knap 4 tdr. I 1810 købte han tillige gårdens konge- og korntiende.

I det kvarte århundrede fra fæsteovertagelsen til selvejet havde gårdens bygninger selvfølgelig undergået en vis forandring. Den 29.1.1800 blev gårdens bygninger takseret i forbindelse med brandforsikringen. Stuehuset lå sønden i gården og bestod af 8 fag, der var 7 alen dyb, det var opført af ege- og fyrretømmer, havde klinede vægge og var stråttækket. I vesterenden var der kælder med vinduer og kalkede vægge. Næst efter var der en stue med loft, vinduer, kalkede vægge og paneler ved vestre, nørre og søndre side. I stuen stod en kakkelovn, der blev vurderet til 8 rdl. Ved siden af var fremmerset med skorsten, ovn og gruekedel på 1/2 td. rummål. I den østre ende lå et kammer og en gang, begge med loft, vinduer og kalkede vægge.

Vest i gården lå lade og tærskelo, der bestod af 10 fag i 6 alens dybde. Mod nord lå stald, fæ- og fårehus med 6 fag, mod øst var der hølslade og svinesti, der bestod af 6 fag, og fra østerenden på

stuehuset lå et 6-fags hus, der dels var indrettet til karlekammer med vinduer og kalkede vægge, og dels blev benyttet til vognremise. De sidstnævnte bygninger var alle 4 alen dybe.

Endelig lå der sønden for gården et lille 6-fags hus i øst og vest med enderne; det var kun 3 alen dyb og blev brugt til lyng- og tørvehus.

Alle udbygningerne var opført af samme slags materialer som stuehuset.

Efter købet af gården sad Anders Andersen som selvejer i over 20 år, og først i 1826 overdrog han gården til sønnen Jan og gik på aftægt.

Aftægtsperioden blev også af længere varighed, over 10 år. Først den 10.11.1837 døde Anders Andersen i en alder af 86 år; det var da 60 år siden han var flyttet ind i Tarpgaard, hvor han altså blev resten af sit liv.

Men Maren overgik ham dog og klarede endnu 2 år, inden hun døde i Tarpgaard den 11.10.1839, 87 år gammel.

Børn:

- Jørgen Andersen, født 1778 og død 10.11.1862 i Vedersø. Fattigbetjent og husmand i Kirkeby i Vedersø. Gift med Karen Jørgensdatter (1765-1838). Børn: Jørgen 30.8.1804, Anders 14.1.1807-26.1.1866, Laust 19.8.1811-1814.
- Johanne Andersdatter, født 1779.
- Maren Andersdatter, født 1781, død 9.2.1864 i Vedersø. Gift med Frederik Danielsen Hopp.
- Karen Andersdatter, født 1784. 1845 fattiglem i Madum, men ikke død her 1845-85. Gift 7.4.1806 i Stadil med Christen Michelsen (1775-1832), husmand i Hedehus i Madum. 7 børn: Michel 28.11.1807, Maren 13.5.1810, Jens 20.3.1813, Anders 6.3.1816, Jens Christian 28.3.1819, Knud ca. 1822, Peder 16.5.1824, Bodil 17.6.1827-9.6.1891.
- Anne Andersdatter, født 1786. 1855 ugift spinderske hos Søren Tarbensen i Hee. Død 18.11.1873 i Hee Fattighus.
- Anders Andersen, født 1788 og død 1789 i Vedersø.
- Barbara Andersdatter, født 1789, død 8.7.1862 i Hee. Gift 15.4.1816 i Hee med Mogens Knudsen (1779-1836), gdr. i Hundesvang i Hee, senere i Hvingel. 5 børn: Inger 24.2.1817-1-4-1888, Knud 16.7.1818-15.2.1888, Anders 20.12.1823-25-1-1824, Maren 8.8.1827-7.5.1910, Anders Mogensen Hundesvang 23.12.1828.
- Anders Andersen (Lillegaard), født 1791 og død 24.9.1859 i Vedersø. Gårdejer i Lillegaard i Vedersø efter plejeforældrene, farbroderen Villads Andersen og Maren Nielsdatter. Gift 18.10.1818 i Vedersø med Karen Jensdatter (1794-1845). 3 børn: Maren 4.6.1819-6.11.1899, Villads 2.10.1821-3.11.1896, Anne 19.12.1823.

- Bodil Andersdatter, født 1793, død 31.1.1886 i Staby. Gift 5.10.1828 i Vedersø med Christen Jensen (1800-1843), husmand i Saxenborg i Staby. Børn: Anne Christensdatter 22.4.1829-5.1.1877.
- Jan Andersen, født 9.6.1796 og død 19.10.1865 i Vedersø. Gårdejer i Tarpgaard efter faderen. Gift 4.4.1825 i Vedersø med Maren Jensdatter (1799-1868), 9 børn: Maren 20.2.1826-3.12.28, Anne Marie 25.9.1827-15.8.1863, Jens 27.6.1830-13.8.30, Anders 28.11.1831-5.7.1897, Johanne Marie 6.3.1834-12.2.1902, Jens 7.5.1836, Maren 1.9.1839-14.3.40, Jens Christian 10.1.1841, Johanne Margrethe 8.4.1844.
- Henrik Andersen, født 22.10.1798, død 10.3.1870 i Græm i Husby, hvor han var husmand. Gift 29.10.1837 i Vedersø med Kirsten Mikkelsdatter (1805-). Børn: Anne Marie Henriksen Sloth 6.10.1838, Anders H. 8.11.1840, Maren H. 23.10.1842, Anne H. 3.1.1848.

Kilder:

Aabjerg Skifteprotokol (G446-1) side 269, 280.

Ulfborg Hind Herreds Justitsprotokol (B80A-5) side 430.

Jordebog over Aabjerg 1798, i Dokumenter til Auktionsprotokollen (B80A-232) nr. 362.

Ulfborg Hind Herred, Brandtaxationer (B80A-58) nr. 58 side 43-44.

Ulfborg Hind Herreds Skøde- og Panteprotokol (B80A-SP9) side 571, (-SP10) side 538, (-SP11) side 526.

Peder Olesen & Maren Andersdatter

(Skrevet til min egen slægtsbog, senere kopieret som bilag til "Folk og beboelser i Vedersø" nr. 507)

Peder blev født o. 1770 i Hug i Vedersø, hvor faderen var fæster; men da han var 10 år døde faderen, kort efter at have måttet gå fra gården, og Peder er vel så kommet ud at tjene. I 1787 var han ikke i Vedersø, men fra 1789, da lægdsrullen begynder, opholder han sig i fødesognet. Lægdsrullen oplyser i øvrigt, at han i 1792 var 64 3/4 tommer høj, ca. 169 cm.

Maren blev født o. 1772 i Vedersø i den sydligste af de 4 Tarpgaarde. Som eneste barn - bortset fra en åndssvag lillesøster - har hun nok fået lov at blive hjemme hos forældrene, hvor hun i hvert fald opholdt sig ved folketællingen i 1787.

I 1798 blev hun gift med Peder, der straks overtog Tarpgaard efter svigerforældrene. Den var på ca. 3,4 tdr. hartkorn, og i landgilde til Aabjerg skulle han årlig svare 3 rdl., indtil hans svigerforældre døde, så skulle han betale 1 rdl. mere. Det kom han nu aldrig til, for den 16.3.1803 købte han gården, der nu var på 3,9 tdr. hartkorn, til selveje for 800 rdl. I den forbindelse måtte han låne 590 rdl. af Den Alm. Enkekasse og 210 rdl. af sælgeren, hr. Lassen til Aabjerg.

Gården var som nævnt den sydligste af Tarpgaardene, nutidens Tarpvej nr. 16. I 1800 lå stuehuset mod syd og var 10 fag lang og 7 alen bred. I østerenden var der kælder med loft, vinduer og kalkede vægge; ved siden af var der et kammer og derefter kom stuen med loft, vinduer, kalkede vægge og paneler ved østre, nørre og søndre side. Så kom fremmerset med skorsten, ovn og gruekedel, og endelig længst mod vest et tørverum.

Øst for stuehuset var der lade, lo og vognhus, 12 fag lang og 6 alen bred, og mod vest lå stalden, 10 fag lang og 6 alen bred, dvs. at husene var ca. 17 m lange og 4 m brede. Alle bygningerne var opført af ege- og fyrretømmer, havde klinede vægge og var tækket med strå. Det var bestemt ikke store forhold efter nutidens målestok; men gården adskilte sig ikke væsentligt fra de andre i Tarp.

Her skulle Peder og Maren nu skabe deres fremtid. De fik 5 børn, og med økonomien gik det vel rimeligt i begyndelsen; men så kom nedgangstiden efter statsbankerotten i 1813, der blev starten på en af de værste landbrugskriser i Danmarkshistorien, med store verdensprisfald på korn, indtil bunden var nået i 1824, da kornpriserne var 1/4 af deres tidligere højde.

Peder Olesen klarede da heller ikke krisen, men måtte lade gården gå på tvangsauktion, hvorefter Lassen på Aabjerg overtog den, mens Peder og Maren igen blev fæstere på gården, som da de startede. At de ikke endte på fattiggården, kunne de takke sønnen Anders for, idet han gav dem ophold på gården, da han købte den af Lassen i 1831:

"Da jeg Anders Pedersen af Tarp i Vedersø sogn nu ved skøde af 24. december er kommen i besiddelse af min fædrengaard, og mine gamle forældre Peder Olesen og Maren Andersdatter er saa godt som udsatte for mangel og nød, da alt hvad de ejede er bortsolgt for gæld til den Kgl. Enkekasse, saa have min hustru og jeg med hinanden besluttet, for at mine forældre ikke skulle falde fattighuset til byrde, at give dem følgende aftægt aarlig saa længe de lever, nemlig:

1) skulde mine forældre imod formodning blive til sinds at udflytte fra mig, og ej ville gaa til dug og disk med mig, da anvises dem til beboelse det vestre kammer ved siden af dagligstuen, hvis

mangler jeg lader istandsætte, samt opføre en skorsten og en jernkakkellovn, og leverer dem tillige et bord og tvende stole. Ligeledes modtager de, om de flytte paa deres aftægt, tvende med fyld velforsynede dyner tilligemed tvende lagener. At bemeldte mine forældre have fri adgang til køkkenet, brønden (osv.) er en selvfølge...

2) skal de aarlig nyde af korn 3 td. rug, 2 td. byg, 1 lpd. malt, 2 lpd. smør... 4 torsk og 4 snese hvillinger samt 4 snese helt, 5 lpd. godt oksekød, ½ lpd. flæsk, 4 snese æg, ½ lpd. hør, ½ skp. salt, ½ skp. humle, en potte nymalket mælk om vinteren, og ½ potte om sommeren daglig, grønkaal saa mange som behøves, tillige og ½ td. kartofler, 4 pd. uld samt 8 pd. talg aarlig.

3) skal de ildebrændsel aarlig nyde 6 læs tørv til 10 snese pr. læs, 4 læs klyner til 20 snese pr. læs, samt et forsvarligt læs lyng, som alt skal hjemkøres og skaffes i hus. Ogsaa forpligter jeg mig herved til at give dem fri befordring i belejlig tid til at besøge deres venner samt til og fra kirken om forlanges, saavel som og deres korn til og fra møllen...

4) (om sygdomspleje og begravelse).

5) ... denne aftægt ingensinde kan belægges med arrest eller beslag af nogensomhelst kreditor, da den som meldt blot ydes mine forældre af sønlig kjærlighed uden nogetsomhelst vederlag fra deres side, og som følge deraf alene skal komme dem til gode saa længe de lever, om endog gaarden inden deres død skal komme i fremmed eje... Hvad mine forældre ved deres død efterlader sig skal være til lige deling imellem deres efterlevende børn... Tarp dec. 1831 Anders Pedersen"

Peder Olesen nåede at leve som aftægtsmand i næsten 9 år, inden han den 24.9.1840 døde i Tarp af alderdom og brysttæring, 70 år gammel.

Maren Andersdatter døde først den 22.2.1851 "af alderdom - uden samling siden Mikkelsdag... var paa aftægt hos sønnen gmd. Anders Pedersen i Tarp, hvor hun døde og er født." Hun blev 79 år gammel. Til skifteretten anmeldte arvingerne, at værdien af hendes efterladenskaber ansattes til 10 rigsdaler.

Børn:

- Anders Pedersen, født 30.12.1798 og død 25.5.1860 i Vedersø. Gårdejer i Tarp efter faderen. Udlagt som barnefader til Anne Marie Andersdatter 3.8.1824-12.3.1858 (moder Margrethe Iversdatter). Gift 8.11.1829 i Vedersø med Karen Lauridsdatter (1806-97), 4 børn: Maren Andersdatter 26.5.1830-9.1.1917, Peder A. 21.7.1832-6.1.1917, Lars Chr. A. 7.4.1835-5.11.1919, Anne Kirstine A. 2.6.1848-17.2.1921.
- Karen Pedersdatter, født 1801, død 31.1.1863 i Tim. Gift 31.3.1833 i Vedersø med Niels Thomsen Tarp (1807-35), 1 barn: Thomas Nielsen 30.4.1833-24.12.1833. Gift² 26.4.1839 i Vedersø med Niels Iversen (1811-1901). Ingen børn. Bosat i Grønne i Tim.
- Maren Pedersdatter, født 1805. død 27.2.1892 i Stadil. Gift 22.5.1842 i Vedersø med Daniel Christian Frederiksen (1816-1851). 2 Børn: Frederik Danielsen 1842-1925, Maren Danielsen (Hede) 1848-1929.
- Margrethe Pedersdatter, født 1807 og død 22.1.1892 i Vedersø. Gift 23.4.1832 i Vedersø med Morten Iversen (1805-59), gårdejer i Tarp 1834-o.1866. 6 børn: dødfødt pige 6.10.1833, Iver

Mortensen 8.4.1835-2.6.1837, Maren M. 20.3.1838-7.12.1920, Iver Chr. M. 26.4.1841-24.5.1889, Peder M. 20.7.1845-20.6.1922, Niels M. 14.5.1848-10.12.1936.

- Oline Pedersdatter, født 28.3.1815 og død 24.1.1876 i Vedersø. Gift 16.3.1845 i Vedersø med Mads Pedersen Trankjær (1811-1871), gårdejer i Trankjær i Vedersø 1845-70, 6 børn: Peder (Madsen) Trankjær 10.6.1846-26.4.1914, Anne Margrete Madsen 19.4.1848-17.7.1940, Maren Madsen 14.5.1850-30.3.1857, Peder Olesen (Madsen) T. 29.7.1852-2.6.1932, Maren M. 3.10.1857-5.10.1857, Anders (Pedersen) Madsen T. 17.9.1862-22.12.1931.

Kilder:

Ulfborg Hind Herred, Brandtaxationer (B80A-58) nr. 124, side 41.

Ulfborg Hind Herreds Skifteprotokol (B80A-169) side 85.

Jordebog over Aabjerg 1798, i Dokumenter til Auktionsprotokollen (B80A-232) nr. 362.

Ulfborg Hind Herreds Skøde- og Panteprotokol (B80A-SP2) side 571, (-SP3) side 586, (-SP13) side 166 (aftægtskontrakten).

Karen Pedersdatter

(Skrevet til min egen slægtsbog, senere kopieret som bilag til "Folk og beboelser i Vedersø" nr. 512)

Christen Jensen og Karen Pedersdatter blev gift i sidste halvdel af 1600-tallet, de boede i Vedersø og fik sammen 2 børn. Men på et tidspunkt før 1691 døde Christen Jensen, hvorefter Karen Pedersdatter blev gift med Oluf (Christensen?), der var fæster af den ene af de 2 Hounsgaarde i Tarp i Vedersø - han var sandsynligvis søn af Christen Ollesen, der var fæster her i 1688. Gården hørte under Aabjerg og havde et hartkorn på 3-3-2-0 tdr.

Her boede Karen de næste mange år og fødte i det nye ægteskab 3 børn. Oluf døde formentlig før 1720, hvorefter fæstet blev overtaget af Karens søn, Jens Christensen, og hos ham kom hun på aftægt til sin død i 1736.

Den 16.7.1736, 30 dage efter dødsfaldet, indfandt Niels Danielsen Hopp sig i Hounsgaard for at forestå skiftet på skifteforvalteren Christen Linde til Aabjerg hans vegne. Med sig havde han 2 bønder, der skulle fungere som vurderingsmænd, men da det var midt i høbjærgningstiden, og bønderne havde travlt, blev skiftet udsat til den 28. juli. Den egentlige årsag var dog, at der opstod problemer arvingerne imellem. Jens Hounsgaard påstod, at han ifølge aftale med moderen skulle være enearving, og det ville de 3 halvsøskende ikke uden videre godtage, så til sagens nærmere undersøgelse var der brug for skifteprotokollen. Den var i Christen Lindes varetægt, og da han var bortrejst, måtte man nødvendigvis vente med skiftet til hans hjemkomst.

Høbjærgningen var nok engang årsag til en udsættelse, og først den 3. august kunne man komme videre. Det var nu hr. Linde selv, der mødte op for at klare problemerne. Han benægtede ikke, at der før havde været talt om en sådan ordning mellem mor og søn; men da de øvrige arvinger ikke havde givet deres minde til aftalen, kunne den ikke lægges til grund ved boets deling, altså skulle alle 4 søskende arve efter loven.

Karen Pedersdatter efterlod sig følgende effekter:

1 fyrrekiste 4 mk., 1 sort skørt 4 mk., 1 blå ryes klokke 1 rd. 1 mk., 1 sort klædestrøje 2½ mk., 1 sort skørt 2 mk., 2 røde trøjer 3½ mk., 1 klokke 2½ mk., 1 skindkjortel 1½ mk., 1 par blå strømper 8 sk., 1 par sorte strømper 8 sk., 1 par sorte stumper 4 sk., 3 sorte huer 8 sk., 1 par vanter 1 sk., 1 sort klædeskappe 4 mk., 1 nathat og æske 2 sk., 1 blå skørt 2 rd., 1 par sko uden spænder 1 mk., 1 grønt skørt 3 mk., 1 blå skørt 3 mk., 1 grøn trøje 5 mk., 1 blå trøje med røde ærmer 1½ mk., 1 blå trøje 2½ mk., 1 rød trøje med blå ærmer 12 sk., 1 blå livstykke 1½ mk., 2 blå forklæder 1½ mk., 1 hvidt forklæde 12 sk., 3 blågarnssærke 4 mk., 1 pandeskygge 3 sk., 1 par handsker og 1 fløjlsuffe 6 sk., 4 tørklæder 1½ mk.

Desuden var der 3 skørter, hvoraf de 2 var pantsat af Maren Knudsdatter ved Kjær (nu på 8. år) og den 3. af Peder Kornberg (nu på 4. år). Begge erklærede, at de ikke kunne indløse pantet, så de 2 skørterne blev vurderet som tilhørende boet: 1 rødt 1 rd. 2 mk., 1 grønt 1 rd. 3 mk., det sidste skørt forærede arvingerne til Maren Knudsdatter.

Endvidere var der i rede penge 13 rd. og 2 mk., så indtægten var i alt på 28 rigsdaler og 1 skilling.

Herfra gik 10 rd. til begravelsesomkostningerne og 2 mk. i skriverløn til Niels Danielsen Degn; Christen Linde var så "storsindet" ikke at forlange noget for skifteforretningen. Tøjet blev herefter delt mellem arvingerne ved lodtrækning, og de resterende 3 rd. af de rede penge blev delt med 1 rd. til hver af sønnerne og 1 mk. til hver af døtrene, "hvilke Jens Hounsgaard lovede vedkommende at fornøje inden Mikkelsdag førstkomende, hvormed de samtlige var fornøjet, og skiftet saaledes sluttet til alles fornøjelse og enighed."

Børn:

- Peder Christensen, født før 1691, død før 1736, formentlig allerede før 1719.
- Jens Christensen Hounsgaard, født før 1691, se denne.
-
- Karen Olufsdatter, født før 1700, død før 1751. Gift før 1718 med Christen Jensen Bjerregaard, fæster i Bjerregaard i Vedersø, 4 børn: Jens, Oluf 1718, Karen, Maren.
- Mette Olufsdatter, født før 1700 og død 11.3.1756 i Vedersø. Gift med enkemand Christen Nielsen Trankjær (-1738), fæster i Trankjær i Vedersø, 6 børn: Oluf, Niels, Peder 1721-1779, Jørgen 17..-1773, Lars, Kirsten 17..-1756. Gift² med Christen Olufsen Trankjær (-1778), ingen fælles børn.
- Christen Olufsen, født før 1700 og død 1.10.1751 i Vedersø. Fæster i Hug i Vedersø før 1719. Gift med enke efter sognedegnen, Anne Nielsdatter (-1753); ingen fælles børn.

Kilder:

Aabjerg Skifteprotokol (G446-1), side 41, 45, 135, 182.

Ringkøbing By Skifteprotokol (B80-122), side 333b, (B80-124), side 194, 198.

Jens Christensen Hounsgaard & Maren Knudsdatter

(Skrevet til min egen slægtsbog, senere kopieret som bilag til "Folk og beboelser i Vedersø" nr. 512)

Jens Christensen blev født o. 1680/90 i Vedersø. Han blev trolovet i Stadil den 6.1.1721, og den 2. juli, som var 2. pinsedag, "blev i ægteskab sammenviede Jens Christensen Hovnsgaard af Vedersø og Maren Knudsdatter af Opstrup"; hun blev født 1693 i Mejlbj og døbt den 20. oktober i Stadil kirke.

Allerede nogle år før giftermålet havde Jens Christensen overtaget fæstet af Hounsgaard i Tarp i Vedersø (nu Tarpvej nr. 2) efter stedfaderen. I 1719 bliver han stævnet for restancer for året 1718, han skylder 1 tønne landgilderug a 2 rd. 4 mk. Næste år er det galt igen; han idømmes samme restance for 1719 og skylder i alt 5 rd. og 2 mk. Det må dog være blevet bedre med tiden, for i 1725 nævnes han ikke på Aabjergs restanceliste.

Senere bliver han vist velanset i sognet; han optræder som tinghører i 1734, men bliver samme år syg og kan ikke møde op som vidne i en sag angående Vedersø Mølle, fordi han "ligge og længe haver ligget, med bøn for ham af prædikestolen, paa sin sygeseng". Han blev dog rask igen, og det blev Maren Knudsdatter, som døde først, nemlig i november 1743. I den forbindelse sendte enkefruen på Aabjerg, Birgitte Kaas, som sædvanlig sognedegnen Niels Danielsen Hopp af sted for at stå for registreringen og vurderingen af dødsboet:

Bæster:

1 brun hoppe på 7 år 12 rd., 1 sortbrun hoppe på 4 år 12 rd., 1 sortblisset hoppe på 15 år 8 rd.

Fæhøveder:

2 grå køer 7 rd., 1 sorthjelmet kvie 3 rd. 2 mk., 1 sortstjernet stud 4 rd., 1 grå stud 2 rd. 2 mk., 1 grå kalv 1 mk.

Fårehøveder:

8 får a 2 mk.

Vogne og redskaber:

1 vogn 6 rd., 1 gl. vogn med møgfjæl 2 rd., 1 plov 1 rd. 4 mk., 1 harve 3 mk., 2 plejle, 1 fork og 2 grebe 1 mk. 4 sk., 1 spade og 1 skærekniv 3 mk. 12 sk., 1 høle 4 mk., 2 river 6 sk., 1 bryggerkedel 4 rd., 2 egebryggerkar 1 rd. 2 mk., 2 bøtter og 2 spande 1½ mk., 2 øltønder og 2 fjerdinge 2 rd. 1 mk., 1 kar, 1 sælde og 1 sold 2 mk. 6 sk., 1 loftsstige og 1 dejkar 10 sk.

I storstuen:

1 egebord med skammel 4 mk., 1 egekiste 3 rd., 1 halvkiste af fyr 1 rd., 1 ditto 1 rd. 4 mk., 4 stenfade 1 rd., 1 væv 3 mk.

I lillestuen:

1 lille bord af fyr 8 sk.

Sengeklæder:

1 rødtribet olmerdugsdyne 1 rd., 1 sort og grå vadmelsdyne 5 mk., 1 blå og hvid olmerdugsdyne 5 mk., 1 grå vadmelsdyne 3 mk., 2 hvide olmerdugspuder 2 mk., 4 olmerdugspuder 3 mk., 1 hørgarnslagen 2 mk., 1 blågarnslagen 1½ mk.

Den salige kones gangklæder:

1 blå vadmelskjorte 4 mk., 1 sort bajkjortel 3 mk., 1 rødt vadmelskjørt 3 mk. 8 sk., 1 sort skættesskjørt 2 mk., 1 blå klædestrøje 4 mk., 1 rød kerseytrøje 2½ mk., 1 sort klædestrøje 2 mk., 1 sort reskes forklæde 3 mk., 1 hvidt kramlærredsforklæde 2 mk.

I alt 87 rigsdaler, 3 mark og 10 skilling.

Skiftet blev derefter udsat i 30 dage. Da det blev genoptaget den 16. december, undersøgte Niels Hopp, om der skulle være flere værdier, der kunne øge boets værdi; men det var der ikke. Derimod skyldte Jens Christensen 2 mk. og 8 sk. til Gravers Jensen i Fuglbjerg. Desuden krævedes der til en fæstegård på 3 tdr. hartkorn: 3 heste a 12 rd., 1 plov a 5 rd., 1 jernharve a 1 rd. og 1 vogn a 4 rd. Den søndre lade skulle repareres for 3 rd. 8 sk., begravelsesomkostningerne var på 5 rd. 2 mk., og skifteforvalterens salær 4 mk.

I alt en udgift på 63 rigsdaler og 3 mark.

Altså blev der 24 rd. og 10 skilling til deling mellem de 5 børn; men beløbet blev stående i boet, og Jens Christensen lovede så at være ansvarlig for beløbet, ligesom han lovede "sine børn christeligen at opføde udi Guds frygt og Herrens formanelse, tillige og fremdeles ved sit sted at forblive og svare enhver især lige ret."

Han blev nu ved fæstegården, indtil den ældste søn Christen overtog den, formentlig midt i 1750'erne.

Jens Christensen levede endnu i april 1760, da han optrådte som vurderingsmand ved skiftet efter Jan Andersen i Tarpgaard; hvornår han døde vides ikke, men det var før 1774.

Børn:

- Christen Jensen Hounsgaard, født o. 1722 og død 1790 i Vedersø. Fæster i Hounsgaard efter faderen; trolovet 30.12.1755 i Husby med Maren Christensdatter (1732-1801/14); 6 børn: Maren o.1756, Johanne 1757-1803, Bodil 1765, Lars 1767-14.6.1836, Jens 1770, Christen 1775.
- Oluf Jensen Hug, født o. 1724 og død o. 1775. Fæster i Hug i Vedersø i 1749 efter farbroderen Christen Olufsen. Gift 1751 i Husby med Karen Nielsdatter (1718-1758), 2 børn: Maren 1754, Christen 1758. Gift² 15.10.1758 i Stadil med Anne Christensdatter (1725-), børn: Jens 1760, (Karen 1760)? Christen 1764, Ane Margrethe 1767-1796.
- Knud Jensen Gade, født o. 1728, fæster i Gade i Hug og i Kæret (nr. 609 og 102).
- Karen Jensdatter, født o. 1730, død 29.5.1783 i Stadil. Gift 1763 i Vedersø med Jørgen Sylvestersen (Vandborg) (1736-1806), fæster i Vandborghus i Mejlby i Stadil; 1 barn: Sylvester 28.4.1765. Karen Jensdatter blev i 1774 af nogle naboer beskyldt for at være en "hormesterinde og troldkvinde" og bad i den anledning sine kære by- og sognemænd i Vedersø attestere, at hendes fader var en god, ærlig mand, der gjorde hver mand ret og skel, og at hun selv havde ført et skikkeligt liv, og at så længe hun var i Vedersø "ej befandtes hos mig eller mine kære salige forældre (andet) end det som gudeligt og kristeligt var." Hun fik to attester: "Jeg underskrevne erklærer... at saa længe hun var i Vedersø var hun en gudfrygtig, retsindig pige uden nogen ugudeligheds laster, som hun nu beskyldes for... Tarp den 29. okt. 1774 Iver Jepsen" Endvidere attesteret af Christen Pedersen, Christen Poulsen, Anders Andersen, Niels Madsen og Anders Krog. "Vi underskrevne tilstaar, at vi ved ikke noget at beskyldte Karen Jensdatter for angaaende trolddom, den tid hun var her i sognet. Ikke heller var hendes fader berygtet for trolddom." Underskrevet af Jørgen Jepsen og Henrik Olufsen som præstens medhjælper.
- Lars Jensen, født o. 1735, død før 1767?

Kilder:

Ulfborg Hind Herreds Justitsprotokol (B80A-3), 5.6.1719, 8.7.1720, 5.12.1725. (B80A-4), side 377b, 401b. (B80A-15), 28.10.1774.

Aabjerg Skifteprotokol (G446-1), side 82-83, 135, 202, 215, 321.

Søndervang Skifteprotokol (G442-2), side 291b.

Hind Herreds Gejstlige Skifteprotokol (C42A-1), side 31, 36.

Ringkøbing By Skifteprotokol (B80-126), side 350, 382.

Peder Christensen Degn & Mette Olufsdatter

(Skrevet til min egen slægtsbog, senere kopieret som bilag til "Folk og beboelser i Vedersø" nr. 608)

Peder blev født i begyndelsen af 1700-tallet i Dybkær i Vedersø, hvor faderen var fæstebonde, og Mette blev født o. 1710 på Vedersø Klit.

De blev gift før 1733 og fæstede en gård i Hug i Vedersø på 4½ tdr. hartkorn. Gården hørte under Aabjerg og lå omtrent, hvor nutidens Fjordsiden nr. 1 ligger.

Her døde Peder Christensen Degn den 14.2.1765, og den 15. marts blev der foretaget skifte, hvor følgende blev registreret og vurderet:

I stuen:

1 bord med åben fod 3 mk., 1 lang skammel 1 mk., 2 stole 8 sk., 1 vognskrin 2 mk., 1 stueur 3 mk., 2 trætallerkener 6 sk., 2 sengeklæder 3 mk., 2 vadmelsdyner 1 rd. 4 mk.

I kælderen:

1 sælde 6 sk., 1 dejtrug 8 sk., 1 sold 8 sk., 2 baljer 1 mk. 2 sk., 1 strikke 8 sk., 1 spand 2 sk., 2 ølfjerdinger 2 mk., 2 gryder 4 sk., 6 mælkesætter 8 sk., 2 lurfade 4 sk., 1 tøndesæk 2 mk., 1 presse 6 sk.

Hans gangklæder:

1 lædervest 2 mk., 1 hvid vadmelsvest 1 mk., 1 brun vadmelsvest 1 mk. 4 sk., 1 læderbrystdug 4 sk., 2 par bukser 1 mk. 8 sk.

Udbo i laden:

5 travrer rug, 4 travrer byg, 1 tønne havre til sæd, 1 høle 1 mk., 1 hakkelsesboks med kniv 3 mk. 4 sk., 3 river 9 sk., 1 plejl 4 sk., 1 spade 1 mk., 2 grebe 1 mk. 4 sk., 1 økse 12 sk., 1 hammer og ambolt 12 sk.

I gården:

1 plov 1 rd. 2 mk., 1 harve 1 mk., 1 fjælvogn 6 rd., 1 møgvogn 1 rd. 4 mk.

Bæster:

1 plag, 1½ år 14 rd., 1 sort hoppe, 14 år 12 rd., 1 sort hest, 18 år 6 rd. 4 mk., 1 sort hest, 6 år 28 rd.

Fæhøveder:

1 ko fået 4 kalve 10 rd., 1 ko fået 6 kalve 8 rd., 1 ko fået 7 kalve 7 rd. 4 mk., 1 ko fået 6 kalve 6 rd. 4 mk., 3 åringsstude 14 rd., 1 åringskvie 1 rd. 4 mk., 1 kalv 1 rd.

Fårehøveder:

10 gamle får med 6 lam 8 rd., 1 so med grise 2 rd.

Sæd i jorden: 4 tdr. rug 9 rd. 2 mk.

I alt 135 rigsdaler, 3 mark og 3 skilling.

Til gengæld krævedes der til en fæstegård af denne størrelse: 4½ hest a 10 rd., 1 plov a 4 rd., 1 stålharve a 1 rd., 1 træharve a 3 mk., 1 rejsevogn a 20 rd. og 1 møgvogn a 10 rd.

Bygningerne skulle repareres for følgende beløb: kornladen 2½ rd., fæhuset og stalden 2 rd., stuehuset 10 rd. og en ny hølade 10 rd.

Til sædekorn skulle der bruges 4 tdr. rug a 2 rd., 1½ td. byg a 10 mk. og 1 td. havre a 5 mk. For kongelige skatter skyldte han 5 rd. 4 mk. og 14 sk., og til forskellige personer 16 rd. og 2 mk. Med skifteomkostninger blev udgifterne i alt 142 rd. 1 mk. og 14 sk., så der blev intet til arvingerne.

Enken beholdt fæstegården med det forsæt senere at overlade den til sønnen Oluf, der sikkert kort efter overtog den og lod moderen komme på aftægt.

Mette Olufsdatter døde inden 1777; men præcis hvornår ved vi ikke på grund af manglende kirkebog.

Børn:

- Anne Pedersdatter, født o. 1733 og død 1787/1801 i Vedersø. Gift med Christen Jensen Lindholt (1732-1801/14), fæster i Hug i Vedersø; 4 børn: Peder 1764-25.5.1828, Jens 1768, Niels 1773-13.6.1826, Sidsel Marie 1775.
- Margrethe Pedersdatter, født o. (1740?) og død 15.9.1794 i Vedersø. Ugift, men 3 børn: Niels Andersen 1769, Ole Pedersen 24.10.1773-23.6.1860, Christen Christensen 1778-19.12.1817.
- Oluf Pedersen, født o. (1740?), fæster i Hug efter moderen.
- Kirsten Pedersdatter, født o. 1745 og død 8.7.1810 i Vedersø. Gift med Børge Jansen (1745-1823), fæster i Tarp i Vedersø; 5 børn: Jan 1774-18.8.1836, Karen 1776-2.2.1857, Mette 1779-15.2.1847, Anne 1782-2.5.1835, Maren 1787-26.5.1848.
- Maren Pedersdatter, født o. (1748?), død efter 1792. Gift 5.2.1773 i Ringkøbing med Christen Nielsen Wedersøe (1740-81) i Ringkøbing, 2 børn: Niels 1774, Peder 22.4.1778. Gift² 16.5.1781 i Ringkøbing med Jens Pedersen Toft (1745-1816), 4 børn: Christen 27.8.1781, Johanne Marie 3.6.1783, Mette Cathrine 16.1.1786, Jens Jensen Wedersøe 15.11.1789- før 1816. Maren Pedersdatter forlod mand og børn i 1792, videre skæbne ukendt.
- Johanne Pedersdatter, født o. 1751, død i december 1792 i Staby. Gift med Jens Pedersen Silbjerg (1752-), fæster i Silbjerg i Staby; 2 børn: Peder 1778-30.11.1844, Mette Kirstine 30.12.1781.

Kilder:

Aabjerg Skifteprotokol (G446-1), side 238, 267 ff, 349.

Ringkøbing By Skifteprotokol (B80-128) side 154 ff, 202, 349, 374, (B80-129), side 292, 334.

Om personer kan i øvrigt bemærkes:

Forfatteren **Martin A. Hansen** er tipoldebarn af Niels Christensen Lindholt i Bøgeskov, Hugvej 9 og politikeren **Peter Brixtofte** er tiptipoldebarn af samme.

Frøken Jensen – hende med kogebogen – er oldebarn af Mads Jensen Trankjær i V. Trankjær, Hugvej 13 og af Mads Jensen Mejlbj, Mejlbjvej 12.

Geologen **Arne Noe-Nygaard** er tipoldebarn af Jens Sørensen i Kæret, Kilevej 6.

Politikeren **Kristen Poulsgaard** er tipoldebarn af Jan Andersen i Tarpgaard, Tarpvej 11.

Fhv. amtsborgmester i Roskilde Amt og formand i Region Sjælland, **Kristian Ebbensgaard** er oldebarn af Christen Jensen Aaberg på Aabjerg, Kæret 7A.

Politikeren **Elsebeth Kock-Petersen** er tipoldebarn af præstegårdforpagter Jens Brydeboel P. Dalgaard.

Musikeren **Lars Hannibal** er tipoldebarn af Iver Knudsen i Bjerregaard, Gilhøj 2, Bakvej 11

Skuespillerne **Lars og Martin Brygmann** samt advokaten og politikeren **Laue Traberg Smidt** er tipoldebørn af Jeppe Olesen i Østervang, Gilhøj 6.

Sangeren **Nanna Øland Fabricius (OhLand)** er tiptipoldebarn af Jens Rasmussen, Kæret 19

Efterskrift

De første af artiklerne (side 3-55) er skrevet o. 2015 med henblik på at indgå i en sogneskildring, som Vedersø sognearkiv ved Knud Tarpgaard havde planer om at udgive.

Denne udgivelse er imidlertid sat på pause på ubestemt tid. Jeg har derfor valgt at offentliggøre artiklerne på denne måde.

Desuden er medtaget andet materiale, jeg har skrevet i tidens løb.

Løgstør i august 2020

Svend Aage Nielsen